ISSN 1300-4158

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL: 16 • MAYIS 2006 • 5 YTL. (KDV DAHİL)

insancıl

2006/05

- "Devrimin Kenti"nde Manchester'da
- Şiir Durağan Değildir
- Şiir ve Yabancılaşma
- Postmodernizm, Dayandığı İlkeler ve Bilim Felsefesi
- Uyuşturucu-Yozlaşma-Kimlik
- Hep Yolda

YILDIZ GÜNCESİ'nde

— "Bozuk Hava" Ne Demek

— M. Radnóti'den Ders

— İnsancıl'da Emekçi Kadınlar Günü

— Orhan Kemal'in Aydınlığı

— Eleman Aramanın Anlamı

— Türk Dili Dergisi

1 Mayıs İşçi Bayramınızı Kutlarız...

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Yayın Türü: Aylık yerel süreli yayın

Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu
Berrin TAŞ

Genel Yayın Yönetmeni
Cengiz GÜNDOĞDU

Kurum Yazmanı
Şadiye GÜLE

Ofset Hazırlık ve Kapak Tasarım
Deniz SARAÇ

Baskı
ILICAK Matbaası

Dağıtım
DOĞAN Dağıtım A.Ş.

Yazı Kurulu
•Cengiz GÜNDOĞDU, •Servet ÇOLAK, •Berrin TAŞ

Danışma Kurulu
•Prof.Dr.Medar ATICI (Galatasaray Üniversitesi), •Prof.Dr.Melih BAŞARAN *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Sabri BÜYÜKDÜVENCI *(Ankara Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ahmet CEVİZCİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Yasin CEYLAN *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Cengiz ÇAKMAK *(İstanbul Üniversitesi)*, •Doç..Dr.Zeynep DİREK *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof. Dr.Ahmet İNAM *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, • Prof.Dr. Sevgi İYİ *(Maltepe Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ömer Naci SOYKAN *(Mimar Sinan Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Harun TEPE *(Hacettepe Üniversitesi)*

İNSANCIL hakemli bir dergidir. Danışma Kurulu'nun onayladığı yazılarda bu durum belirtilmiştir

Adres: Küçükparmakkapı, İpek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-İstanbul Tel./Belgeç (0212) 249 80 19
E-mail: insancildergisi@hotmail.com **www.insancil.com**

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 60.000.000 TL. - 60 YTL
Yurtiçi ödemeler için
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-İstanbul Hesap No. 1042 0577792
Posta Çeki: 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 70 Euro ya da 70 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Ataköy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Euro Hesabı)
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-İstanbul 1042 301000 0153677 (Dolar Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İÇİNDEKİLER

Mustafa TABAK	"DEVRİMİN KENTİ"NDE MANCHESTER'DA	1
Tekin AĞACIK	RED (ŞİİR)	4
Kemal ÖZER	ŞİİR DURAĞAN DEĞİLDİR	5
İlke BEREKETLİ	ŞİİR VE YABANCILAŞMA	7
Hasan AYDIN	POSTMODERNİZM, DAYANDIĞI İLKELER VE BİLİM FELSEFESİ	16
Servet ÇOLAK	UYUŞTURUCU-YOZLAŞMA-KİMLİK	29
Berrin TAŞ	HEP YOLDA	35
Ayten YILMAZ	IŞIK KARARMASIN (ŞİİR)	37
Melike YÜZÜGÜLER	UFAK TEFEK BİR KADIN (ÖYKÜ)	38
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	43

"DEVRİMİN KENTİ"NDE MANCHESTER'DA

Mustafa TABAK

And did the Countenance Divine
Shine forth upon our clouded hills?
And was Jerusalem builded here
Among these dark Satanic Mills?
"*

William Blake

"The wind in my eyes
Blow blow
And scatter

...the mist over this city
"**

Tarih: 2 Eylül 2004, sabahın ilk saatleri.Yer: İngiltere'nin Manchester kentinin Copson Sokağı'ndaki 15A numaralı ev ve bu yazının yazarı soruyor: Neden buradayım? Sözde İngilizceni geliştirmek için ama, Londra gibi şehirler dururken, neden Manchester? Yani 'devrim'in ve ilklerin, sanayi devriminin ve dünyada ilk yolcu tren istasyonunun, tam zamanlı ilk orkestranın, ilk ücretsiz halk kütüphanesinin kenti... Manchester neden? Aslında bu soru yanıt, ama sorular ya hareket bittiğinde ya da bir hareket başlasın diye sorulur... Şimdi hareket zamanı, oyna kalem!

Dünyada İngilizler kadar gözlerinden duygu ve düşünceleri anlaşılamayan bir halk yoktur. Gözlerini kaybetmiş bu halk; onlara büyük acılar yaşatan Roma, Vikıng... istilalarında. Ve göremedi Romalıların, Vikinglerin... döktüğü kanın bürüdüğü insanilikten çıkmış bu gözler, önce sömürgelerinde, en son da Irak'ta dökülen kanı. Bu yüzden göz göze gelmek suçtur bu ülkede. Ve belki de bu yüzden, Friedrich Engels'in *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu* adlı eserinde belirttiğine benzer bir şekilde,(1) yazılı kayıtları en gelişmiş ülke, gözleriyle birlikte belleğini de kaybetme tehlikesiyle yüz yüze gelmiş Britanya'dır.

İşte Manchester'ın romanı da, söz konusu Roma istilası döneminde başlıyor. MS 70'lerin ortasında Romalılar buraya, onlara direnen kuzey kabilelerine karşı, bir ahşap kale kuruyorlar. Bu kale, Mamucium ismini alıyor. Kaleye evler, dükkânlar... eşlik ediyor. Roma istilasından sonra, XIII. yüzyılda Mamecestre adını alan bu yerde buranın ilk baronları, The de Greylley'ler, ahşap kale yerine bir malikâne yaptırıyor. 1301'de, haftalık bir pazarın da kurulmaya başlandığı, Mamecestre, daha önce bucakken kent yapılıyor. XV. yüzyılda bu şehirde iki değirmen var. Bunlardan biri, Manchester'ın geleceğini belirleyecek, kumaş işleyen bir değirmen.

XVI. yüzyılda Manchester ülkenin en önde gelen kumaş dokuma merkeziydi. Esas gelişmeyse iplik eğirme makinesinin icadı ve buhar gücünden yararlanılmaya başlanılmasıyla oldu. Üretim patla-

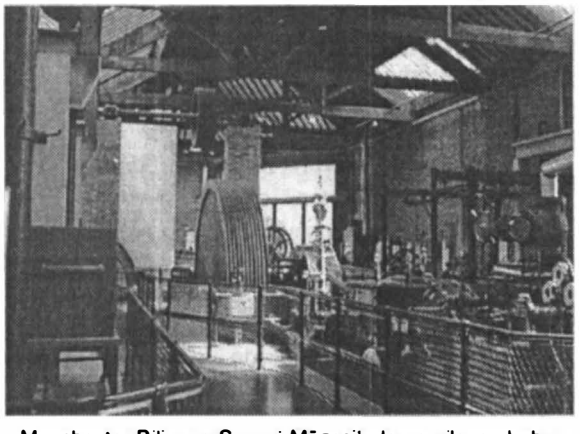

Manchester Bilim ve Sanayi Müzesi'nde sergilenen buhar motorlarından birisi

Foto: Mustafa Tabaka, 1997

dı ve 1752'de 18.000 olan kent nüfusu 1801'de 70.000 kişiye ulaştı. Bu, o zamana kadar tanımı olmayan gelişme, Sanayi Devrimi'ydi ve bunun bir maliyeti olacaktı.

1800'lerin başında bütün yollar dünyanın ilk sanayi kentine, Manchester'a çıkıyordu ama bu, peninin sadece bir yüzüydü. Peninin öbür yüzündeyse yeşilden griye dönen bir kent ve daha da önemlisi, sanayi devriminin yarattığı, insanlıktan çıkmış bir proletarya vardı; Engels adı geçen kitabında 1844 Manchester'ının durumunu, işçi sınıfı açısından şöyle betimliyor:

"(...) *Manchester'la çevresindeki 350.000 emekçinin neredeyse tümü, sefil, rutubetli, pis kulübelerde yaşar; o evleri çevreleyen sokaklar genel olarak en berbat ve en pis durumdadır; havalandırmayı göz önünde bulundurmaksızın yalnızca yüklenimciye kâr sağlayacak biçimde yapılmıştır. Sözün kısası, itiraf etmeliyiz ki, Manchester'da emekçilerin evlerinde ne temizlik, ne rahatlık, dolayısıyla ne de huzurlu bir aile yaşamı olanaklıdır; tek kelimeyle, böylesi evlerde ancak tüm insanlıktan uzaklaştırılmış, aşağılanmış maddi ve manevi olarak hayvanlığa indirgenmiş, bedence bozuk bir soy, kendini rahat ve evinde hisseder.* (...)"(2)

Bugünün Manchester'ıysa temiz bir şehir ve İngiltere'nin, Londra'dan sonra, ikinci finans ve ticaret merkezi. Peki, Charles Dickens'ın romanlarına konu olan, "*zor zamanlar*"dan bugünlere nasıl gelindi? İşte bu soru işaretinde yollara düşmeli!

Copson Sokağı'ndaki evden ayrılmadan önce postaları kontrol ediyorum. Üzerinde 'ev halkına' yazılı bir zarf var. Zarfı açıyorum. Zarftan Manchester Polisi'nin hazırladığı bir broşür çıkıyor. Broşür, Peter Cookson ismindeki 17 yaşındaki bir çocuk hakkında. Cookson'ın cep telefonu çalmak, polis araçlarına taş atmak... gibi suçlardan benim oturduğum mahallenin büyük bir bölümüne girişi yasaklanmış. Polis, Cookson'ın bu yasağı çiğnediğini görürseniz ihbar edin, diyor. "*Magna Carta'nın ülkesi İngiltere'den, bir üyesi olmaya çalıştığımız uygar Avrupa'dan düşündürücü bir belge*, deyip broşürü çantama koyuyorum.

Copson Sokağı'nın kesiştiği anayola, Wilmslow Yolu'na çıktım. Yolun sağında ve solunda dükkânlar var. Bu dükkânlardan alışveriş ede ede arkadaşlar edindim. Take Away'den (döner büfesi) Kuzey Iraklı Kürt Nizam ve Fish and Chips (balık ve cips -İngilizlerin geleneksel yiyeceği-) lokantasından İran Azerisi Cavit. Nizam, Selda Bağcan seviyor, Cavit bir süre Türkiye'de bulunmuş. İkisi de siyasi mülteci olarak gelmişler. Siyasi mülteciler İngiltere'de ciddi bir sorun; televizyon kanallarındaki her beş haberden biri onlar hakkında... Aslında bu emperyalizmin, güneyin geri kalmasının bir bedeli.

Otobüs durağına geldim. Otobüslerin hepsi aynı yöne gidiyor, ama ben haftalık bilet aldığım otobüs firmasının otobüsünü beklemeliyim. Benim yolculuk ettiğim hatta aldığım bilet epeyce ucuz (3 sterlin); çünkü otobüs firmaları arasında büyük bir rekabet var, ama beklediğim firmanın otobüsleri pis, bakımsız... İşte, İngilizlerin buluşu olan, ekonomik liberalizm dedikleri de bu!

Wilmslow Yolu, Rusholme diye ilginç bir yerden geçiyor. Uzunca bir cadde olan bu yer, sağlı sollu, ağırlıklı Pakistanlı, kebap lokantalarıyla dolu. Burası dünyanın en çok, aşağı yukarı günde iki ton, kebap satılan yeriymiş. Yanlış okumadınız bir Doğu kentinde değil, bir Batı kentinin göbeğinde. Yalnız kebapların İngiliz ağız tadına göre hazırlandığını da söylemem gerekli; yani burada bir etnisiteden değil, postmoderniteden söz etmek olanaklı.

Otobüsten St. Peter Alanı'ndaki Manchester Merkez Kütüphanesi'nin önünde iniyorum. İnerken, buradaki görenek üzerine, şoföre teşekkür ediyorum. Sorduğum hiç kimse bu göreneğe mantıklı bir açıklama getiremedi. Şoförün seni gideceğin yere sağ salim götürdüğü için falan dendi ama bu, bence basbayağı bir İngiliz kibarlık budalalığı.

Manchester Merkez Kütüphanesi barındırdığı iki milyondan fazla kitap vs. ile dünyanın en önem-

İnşaat Mühendisleri Sendikası'nın 1950'de hazırlanan bir pankartı
"Dünyanın bütün işçileri birleşin"

İşçi Partisi'nin 1910 yılındaki bir afişi
"Emekçiler yolu açar (ya da temizler)"

li kütüphanelerinden biri. Roma'daki Pantheon Tapınağı model alınarak yapılmış kubbeli kütüphane binası resmi olarak 1934'te açılmış. Kubbeye denk düşen orta kısmında Sosyal Bilimler Kitaplığı var. Bir kapısından girip duvarlara dayanmış raflar boyunca ilerlerseniz, başladığınız yere geldiğinizi, bir çember etrafında, girdiğiniz kapının benzerlerinin önünden geçerek, döndüğünüzden, fark etmiyor ve kitapların, bilginin sonsuz olduğu duygusuna kapılıyorsunuz; zaten tavanda şöyle yazıyor: "(...) *the wisdom is the principal thing therefore get wisdom* (...)"(yani "*bilgelik en önemli şey, bu yüzden bilgeliğe ulaş*").

Ama bilgeliği öğütleyen bu bina bir katliamın üzerinde yükseliyor. 16 Ağustos 1819'da 60.000 emekçi ve yandaşı -daha az çalışma saati (o dönemde günde 13 saat çalışıyorlardı), daha yüksek ücret... isteklerini dile getirmek için-, şu an bu binanın yükseldiği yerde miting yapıyor. Sulh Yargıçlarının emriyle harekete geçen bir müfreze kolu topluluğu kılıçtan geçiriyor. 11 kişinin katledildiği, yüzlerce kişinin yaralandığı bu olay, tarihe "Peterloo Katliamı" olarak geçiyor.

Merkez Kütüphanesi'nin önünden Town Hall, yani belediye binasına doğru yürüyorum. 1877 yılında inşa edilen bu binayı daha önce ziyaret etmiştim. Bina'da Manchester'ın ve Manchester halkının, oradaki deyimiyle Mancunian'ların geçmişiyle ilgili pek çok iz var. Bunlardan bir tanesi İspanya İç Savaşı'nda katledilen Manchester'lıların adlarının yazılı olduğu bir plaket. Binanın saat kulesindeki çanlar çalmaya başlıyor...

Town Hall'e paralel Mosley Caddesi'ni izleyerek Piccadilly Gardens'a ulaşıyorum. Burası Manchester'ın Taksim Meydanı; Cumhuriyet Anıtı yerine Kraliçe Viktorya Heykeli, kentin dört bir yanına kalkan otobüsleriyle otobüs durakları, tramvay istasyonu ve onun İstiklal Caddesi; Market Caddesi... Bu caddeyi izleyerek Royal Exchange Tiyatrosu'nun bulunduğu Corporation Caddesi'ne ulaşıyorum.

Royal Exchange Tiyatrosu'nda Charles Dickens'ın *Great Expectations* (Büyük Umutlar) isimli romanından uyarlanan oyunu seyrettim. Roman yukarıda anlatmaya çalıştığım Sanayi Devrimi ve onun yarattığı zorluklar üzerine kurulu. Romanın baş kahramanı Pip, oyunun bir yerinde şöyle diyor: "*Daha dün bir demirci oğluydum, peki bugün kimim?*" Daha önce yardım ettiği bir kanun kaçağı, onu, "*katı olan her şeyin buharlaştığı*" Sanayi Devrimi için mucize sayılamayacak bir zamanda, bir gecede "*gentleman*" (beyefendi) yapmıştır çünkü... Royal Exchange Tiyatrosu için dünyanın en modern tiyatrosu deniyor. Gösterişli bir binanın içinde, oturma yerlerinin çevrelediği, dekorların dört bir yandan çıktığı, teknoloji harikası yuvarlak bir sahne... 15 Haziran 1996'da bir IRA (İrlanda Kurtuluş Ordusu) bombası, şimdi bu tiyatronun bulunduğu caddede çok büyük bir hasara yol açıyor. İşte bu noktada, hayran olunası İngiliz iyimserliği işliyor ve dünyanın en modern tiyatrosu inşa ediliyor.

Corporation Caddesi'nde yürüyorum. Amacım, yazımın başında sorduğum soruyu, yanıtlamak için Engels'in sözünü ettiği yerlerin en kötüsüne, her gün onlarca 'insan'ın hastalıktan kırıldığı, ölüm üçgeni, Long Millgate-Fennel Caddesi-Todd Caddesi üçgenine ulaşmak. Engels buradan şöyle söz ediyor:

"(...) *kim ki... şimdiye dek gördüğüm en korkunç evlerden oluşan bloklara yönelir, bir çöp ve pislik yığınının içine düşer. Bu blok evlerin birinde girişin tam karşısında kemerli geçidin ucunda kapısız bir hela durur; öylesine pistir ki, orada oturanlar konut blokuna girer ve çıkarken, pis kokulu durgun idrar birikintileri ve dışkı yığınları arasından geçerler.* (...)"(3)

Peki şimdi burada ne var? Katilin, cinayetinin delillerini en estetik biçimde örtbas edişi: Urbis; içinde sergilerin, galerilerin... bulunduğu silme cam ve çelikten modern bir kültür-sanat merkezi!

Söz konusu üçgenin çevresinde dönüp keşfime devam ederken ummadığım biriyle karşılaştım. Bu, ütopyacı sosyalist Robert Owen'dı. Ummuyordum, çünkü onun, ayağının dibinde üstü başı dökük bir emekçi çocuğuyla betimlendiği heykelin orada olduğunu önceden bilmiyordum.

Owen (1771-1858), en başta Sanayi Devrimi'nin ve ortaya çıkardığı sorunların tanığı olan bir sanayici, reformcu, kooperatif ve sendikal hareket lideri ve belki de en önemlisi, sosyalizm terimini ilk kullanan yazardır. Ona göre insan, içinde yaşadığı sistemin ürünüdür ve sistem düzelirse toplum da düzelir. Bu yüzden kendi fabrikasında on yaşından küçük çocukları çalıştırmamıştır.

Owen'ın heykelinin önünde durduğu bankanın ismi Kooperatif Bankası. Bu anlamlı, çünkü Owen'a göre çözüm kooperatifleşmededir. Başka anlamlı bir şeyse Owen'ın sırtının "ölüm üçgeni"ne dönük olması. Utancından belki, çünkü sistem içi-ütopik çözüm, kooperatifleşme, burjuvazinin yarattığı kötülükleri ortadan kaldıramadı; ama "*zor zamanlar*"ın devrim olmaksızın aşılmasına yardımcı oldu.

Karl Marks Manchester'ı ziyaret ettiğinde sınıf çatışmasını görmüş ve "*Devrim İngiltere'de başlayacak,*" demiş (gerçekten de bir dönem burada sosyalist bölgesel hükümet görev yapmış).(4) Sonrası? Bu soruyu sorduğum, İngilizce öğretmenlerimden biri olan Philip Openshaw esprili bir dille yanıt verdi: İşçi sınıfının futbol ve alkol bağımlılığı yüzünden hiçbir şey olmadı...

Manchester'ın dünyaca ünlü iki futbol takımı var. Bunlar, 171,5 milyon sterlinlik geliriyle dünyanın en zengini(5) Manchester United ve Manchester City. İlginçtir ki, Türkiye'deki gibi, City taraftarları, City takımını tutarken, daha zengin ve başarılı olan, United'ı tutmaya başlayanlara "*satılmış dönek*" diyor ve onunla selamı sabahı kesiyorlar.

Tarih: 2 Eylül 2004, akşamın ilk saatleri. Yer: Manchester kentinin, İngiltere'nin en eski, XVI. yüzyıldan kalma Old Wellington Inn isimli pub'ı ve bu yazının, birkaç gün sonra ülkesine dönecek yazarı, bir yandan siyah İrlanda birası Guinness içiyor, bir yandan da soruyor: Burada başka "*devrim*" olur mu?... Manchester halkı, aslında İngiltere'nin diğer kentlerinde de olduğu gibi, Cuma akşamından itibaren pub'lara, kulüplere akın ediyor ve Pazar sabahına kadar içiyor; ama, görünüşte nedensiz (mutlu ya da hüzünlü olmaya gerek olmadan), ibadet gibi, gece yarısı otobüste, sokakta... rezil olduracak, kanlı bıçaklı kavga ettirecek kadar... Aslında bu bir kaçış; buzdan gözlerin bir kentin işçi sınıfının

RED

Düşüncelerinizin hamalıyım
Sırtımda taşırım istediğiniz yere.
Ama düşüncelerinizin kölesi değilim.
Asla olmam.

Tekin AĞACIK

kemikleri üzerinde yükseldiğini, bu şehirde doğan canavarın annesine bu dünyayı yok etme olanağı verdiğini, annesinin karnını doyurmak için Irak halkını diri diri mezara gömdüğünü görmekten kaçışı..

"

The wind in my eyes
Blow blow
And bring

...the sun for this city"***

* Türkçesi: "...// Ve tanrının yüzü / bulutlu tepelerimiz üzerinden kendini gösterdi mi? / Ve cennet mi kuruldu buraya / Bu şeytani karanlık fabrikaların ortasına? // " Şiirin tamamı için bkz. http://quotations.about.com/cs/poemlyrics/a/Jerusalem.htm

** Türkçesi: "Gözlerimdeki rüzgâr / Es es / Ve dağıt /.../... bu kentin üzerindeki sisi //.." Şiirin tamamı için bkz. Mustafa Tabak, *İmgelerimizi Kaybetmedik Daha*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2005, s. 64.

*** Türkçesi: "Gözlerimdeki rüzgâr / Es es / Ve getir /.../... bu kent için güneşi" Şiirin tamamı için bkz. Mustafa Tabak, a.g.e., s. 64.

Dipnotlar

1Bkz. Friedrich Engels, *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*, Çeviren: Yurdakul Fidancı, Sol Yayınları, Ankara, 1997, s. 24.

2 Bkz. a.g.e., s. 115-6.

3 Bkz. a.g.e., s. 99.

4 Canon Parkinson, 1830'ların Manchester'ı için şu gözlemi yapmış: "*Dünyada hiçbir kent yoktur ki zengin ve fakir arasındaki uçurum bu kadar büyük olsun ya da sınıf atlamak böylesine zor olsun*"

5 Bkz. *Milliyet Business*, sayı: 87 (13 Mart 2005), s. 10

Kaynaklar

1. Friedrich Engels, *The Condition of the Working Class in England*, Progress Publishers Moscow-Lawrence & Wishart London, Moscow, 1984.

2. John McIlwain, *City of Manchester*, Pitkin Unichrome Ltd, Andover, 2000.

3. Malcolm Bee, *Industrial Revolution and Social Reform in the Manchester Region*, Neil Richardson, Manchester, 1984.

Kemal Özer'in Arnhem kentindeki konuşmasını yayımlıyoruz

ŞİİR DURAĞAN DEĞİLDİR

Kemal ÖZER

Kemal Özer'in 1959-2005 yılları arasında ayayımlanmış 15 kitabının her birinden (en az 1, en çok 16 adet) seçilmiş toplam 73 şiirin Irene't Hooft tarafından çevrilerek Opkomende Beelden (Araya Giren Görüntüler) adıyla 3C Uitgeverij yayınevince yayımlanan kitabının tanıtımı 25 Mart 2006 günü Hollanda'nın Arnhem kentinde yapıldı. Tanıtım toplantısına Arnhem Belediyesi adına Sjoerd Veenstra'nın hoşgeldin/açılış konuşmasıyla başlandı. 3C Yayınları adına Cem Duman'ın konuşmasından sonra, toplantı yönetmeni Ton Verbeeten'in de çeşitli sorular yöneltiği toplantıya Almanya'dan Mevlüt Asar ve yine Hollanda'da yaşayan şair Haydar Eroğlu da konuşmacı olarak katıldılar.

Kemal Özer'in daha önce Bulgaristan'da 2 ve Danimarka'da 1 olmak üzere toplam 3 çeviri kitabı yayımlanmıştı.

Kemal Özer, kitabının çevirmeni Irene't Hooft ile

Konuşmaya bir soruyla girmek istiyorum ve knedime soruyorum: Şiir nedir, ne değildir? Elbet bu konuda söylenebilecek olan çok şey var. Ama ilk söylenebilecek, belki başka bir zaman için değil, ama bugün için şu: şiir durağan değildir.

Evet, bugün söyleyebileceğim ilk söz: şiir durağan olmadığı için şu an buradayım. Şiir durağan olmadığı için beni buraya getirdi. Başka bir ülkeye, başka bir dile, başka okurların karşısına.

Şiir durağan değildir; çünkü ne onu yazan kişi, ne onun yazıldığı dil, ne seslendiği toplum, ne içinde bulunduğu çağ, hiçbiri onu durduramaz. Hatta dile getirdiği duygular, taşıdığı düşünceler, yarattığı görüntüler, yol açtığı çağrışımlar hiçbiri, hiçbiri.

Şiir durağan değildir; çünkü başlangıcında duyum var. Şiir, daha yazılmadan başlar. Bir duyumla. Bu duyumun kaynağı bir insan olabilir, bir olay, bir ortam ya da bir nesne. Bu duyumun kaynağında bakış var: o insana, o olaya, o ortama ya da nesneye. 'Bakılan'ı bakılmakla kalmayıp 'görülen'e dönüştürendir şiir. O dönüştürücü gücün bir adı. 'Bakılan'ı 'görülen'e götüren o devinim -şiir o devinimi yakaladığımız zaman yazılmış olur.

Şiir durağan değildir; çünkü başlangıcında dönüşüm var: insandan, olaydan, ortam ya da nesneden dile, yazıya, söze. Onlar baktıklarımız olmaktan çıkmıştır artık. Gördüklerimiz olmuştur. Dile, yazıya, söze dönüşmüştür.

Şiir durağan değildir; çünkü bir üretim sürecinin içinde yer alır. Yazılmakla, dönüştürücü gücü donup kalmış olmaz. Üretim süreci işlemektedir. Ozanın aldığı duyumla başlamıştır şiir. 'bakılan'ı 'görülen'e dönüştüren devinimi yakalamakla yazılmıştır, ama üretim süreci okurla bütünlenecektir: 'Görülen'i okurun yeniden üretmesiyle.

Şiir durağan değildir; çünkü bu üretim sürecini ne ozan durdurabilir, ne dil, ne toplum, ne çağ.

Şimdi, konuşmanın burasında, şiiri böyle anlamanın ve anlatmanın başka bir yüzüne dönebilirim: ozanın kendisine, ozanlığın ne olup ne olmadığı sorusuna.

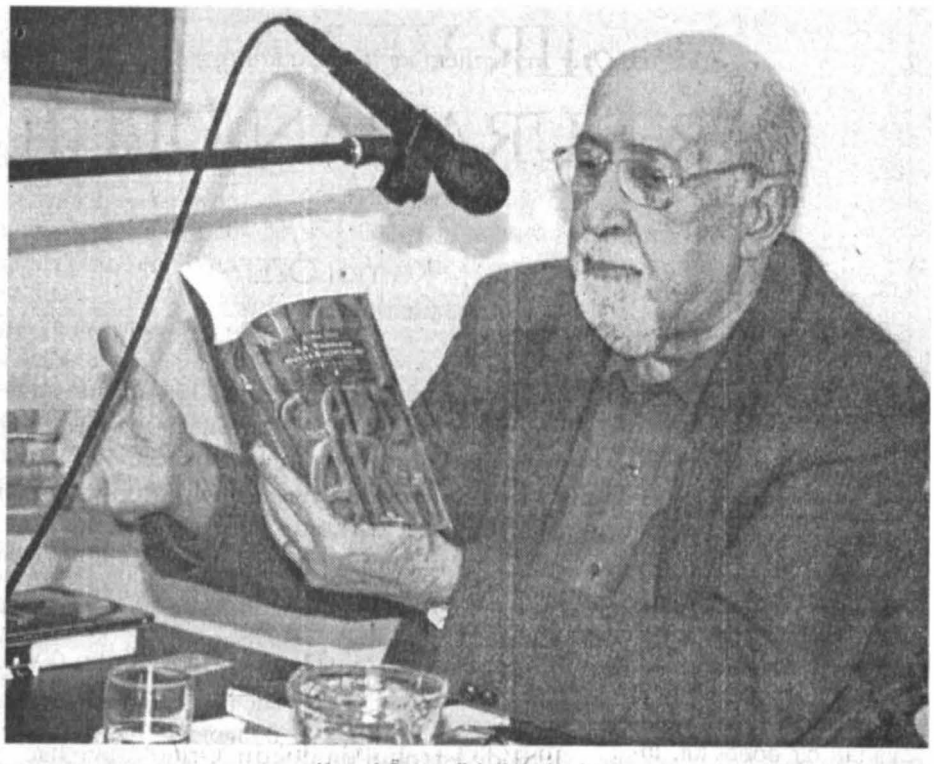

Kemal Özer, şiirlerini okurken

Ozan kimdir, ya da ozanlık nedir? Buna ilk söylenecek, yine bugün için şu: üretim süreci içinde bir meslek sahibi.

Her mesleğin nasıl varsa ozanlık mesleğinin de bir oluşum yolu, bir gelişim çizgisi var. Ben bu yolun başlangıcını mağara döneminde, bu içeriğin özünü mağara resimlerinde aramaktan yanayım. Ozanlık mesleğinin o çağdan bu çağa değişmeyen yanı üretim ilişkisi, sanat eyleminin değişmeyen özü gereksinimden kaynaklanması.

Evet, ozanlık bir meslektir. Bu mesleğin başlangıcı da bir tasarım gerektirir. Bir ozan tasarımı. Nasıl bir ozan olacağım? Bu, benim için, bir yanıyla genelin araştırmasına, ozanlık mesleğinin hangi aşamalardan geçtiğine uzanıyor, bir yanıyla da yaşadığım ülkenin, içinde bulunduğum çağın ve yazdığım dildeki edebiyatın koşullarına.

Yaşadığım ülke, dinsel ve toplumsal geleneklerin büyük ölçüde biçimlendirdiği, içine sokulduğu ekonomik ve siyasal seçimlerin çeşitli bunalımlara yol açtığı, geleceğini oluşturmak için birtakım köklü savaşımlar vermesi gereken, genç ve devingen bir ülke.

Yazdığım dildeki edebiyat ise, geçmişten bugüne, toplumsal ve siyasal devingenliğin sözcülüğünü de üstlenmiş bir damarı içinde barındıran, bu damarın güçlü temsilcilerini yetiştirmiş bir edebiyat.

Benim ozanlık tasarımım, bu iki gözlemden kaynaklanıyor. Nasıl bir ozan olacağım: toplumca verilen savaşımın içind eyer alan ve savaşımcı ozanlar geleneğinin zincirine eklenen. Bu zinciri oluşturan halkalar, sırasıyla: Yunus Emre, Pir Sultan Abdal, Karacaoğlan, Dadaloğlu, Namık Kemal, Tevfik Fikret ve Nazım Hikmet.

Savaşımın içinde yer almak için, okurun bilincini geliştirmek isteyen, bunun için de yaşananlara tanıklık eden, şiirin 'bakılan'ı 'görünür' kılma gücünden yararlanan güncel şiirler yazmayı seçtim. Bunu gerçekleştirme yolunda, kendi edebiyatımın savaşımcı ozanlar geleneğine, başka edebiyatlardan aynı doğrultuda bir gelenek oluşturabilecek ozanlardan da yararlanarak, bağlanmaya çalıştım.

Bir kez daha söylüyorum: şiir durağan olmadığı için şu an buradayım. Başka bir ülkeye, başka bir dile, başka okurların karşısına beni getirdiği için. Onları değişik koşullarda, değişik ilişkiler içinde yaşayan insanlar için yazmış, öncelikle onlar için yazmış olabilirim. Ama şiirin durağan olmadığını bilerek yazdığım için, dünyanın başka dillerine, başka ülkelerine de ulaşabileceklerini, yeni okurlara da yazıldıkları ülkede yaşananları 'görünür' kılacaklarını, bu anlamda benden bağımsız olduklarını kavrayabildiğim için, sanırım bunun için bugün buradayım.

Üretim süreci yeni ülkelerde, yeni dillerde de bitmiyor çünkü. Yeniden üretimlerle sürüp gidiyor.

ŞİİR VE YABANCILAŞMA

İlke BEREKETLİ

"şiir nedir ki, ulusları ve insanları kurtarmıyorsa eğer?
resmi yalanlarla dolu bir suç ortaklığı,
biraz sonra boyunları vurulacak sarhoşların söylediği bir türkü,
liseli toy kızların okuma ödevleri.

bilmeden iyi şiiri aramış olmam,
şiirin tek amacını, geç de olsa, anlamış olmam,
bunda, yalnız bunda görüyorum kurtuluşumu."(1)

İlke Bereketli

1981'de İstanbul'da doğdu. Ortaokul ve liseyi Saint Joseph Lisesi'nde okudu. 2005 yılında Galatasaray Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümü'nden mezun oldu. Halen aynı bölümde yüksek lisansını sürdürmekte ve Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır, 2001'den bu yana İnsancıl Atölyesi katılımcısıdır. Cengiz Gündoğdu eşliğindeki felsefe seminerleri, roman çalışması ve Berrin Taş eşliğindeki şiir seminerlerine devam etmektedir.

Şiir ve İşlevi

Şiir, neredeyse dilin tarihi kadar eskilere dayanan bir edebi tür. İnsanlar seslerini buldukça, diğerleriyle iletişime geçmeye başladıkça dil yetisini geliştirdi. Dili kullanarak ayinler, kutsal törenler, büyüler düzenlemiş, av ve hasat zamanlarında dayanışmayı artırmaya çalıştı ve bunları yaparken de ilk sözlü sanat örneklerini verdi.

İnsanoğlu zamanla kendine yeni yaşamsal etkinlik alanları açtı. Bilim, emek, ahlak, din, siyaset, hukuk, sanat, beden eğitimi (spor)... Tüm bunların gelişiminde işbölümünün büyük payı oldu. Yalnızca sanat, tüm bu diğer etkinliklerin arasından sıyrılıp işbölümünün getirdiği dar uzmanlaşma kalıbına girmedi.

"*Toplumsal işbölümü sisteminde, kendi özgül belirlenişi içinde sanat, özelleşmiş her insansal yaşam faaliyeti alanında ortaya çıkmakta olan ne varsa, **hepsini** kendine göre yineleyebilmekteydi.*"(2)

Dolayısıyla sanat; bilim gibi yalnızca doğanın bilinmesi için; emek gibi yalnızca verilerin dönüştürülmesi, başka bir doğanın yaratılması için; ahlak, din, sıyaset gibi yalnızca bir değer-yönlendirmeler sisteminin oluşturulması, dönüşümü için değil, ama bunların hepsi için işlevlik kazandı. Buradan sanatın çok işlevliliği ortaya çıktı.

Sanatın temel işlevlerini, Kagan'a göre beş ana başlıkta toplayabiliriz: iletişimsel, aydınlatıcı-yapıcı, eğitsel, haz verme ve kültürel.

Sanatın iletişimsel işlevinin temeli insanların karşılıklı anlaşma ihtiyacındadır. Şiir için iletişimsel işlevin aracı dildir. Diğer sanat dalları (müzik, resim vs.) dilin sınırlılığını aşar, dünya üzerindeki herhangi bir halkın, herhangi bir dili konuşan bireyine bildirimini, notalarla, renklerle, formlarla geçirebilir, ancak edebiyat bunun dışında kalır. Yazar-şair ile okurun karşılıklı anlaşabilmesinin tek yolu dilden geçer.

Sanatın aydınlatıcı-yapıcı işlevi, onun yaşam üzerine taşıdığı bir bilgiden ve bu bilgiyle insanın aydınlatılmasının önemli bir biçimi olmasından ileri gelmektedir. Sanatın taşıdığı bilgi hem bireylerin teker teker gelişmesi hem de toplumun ilerlemesini sağlamak için, yaşama dayanmalı, gerçeklik üzerine olmalıdır. Ancak bu bilgi yalnızca başkalarının hayatlarını bize aktaran bir bilgi olarak kalmamalı, **kendimizin bilgisi**ni edinmemizde de bir ayna görevi üstlenmelidir.

"*Sanat, bize doğrudan doğruya olgular ile nesnel yasallıkların bilgisini ilettiği ölçüde değil, varlığın taşıdığı '**anlam**'ın, varlığın '**bilinişi**'nin ve '**değer**'inin bilgisini, dünya ile insan arasındaki '**gerçek ilişkiler**'in bilinişini bize ilettiği ölçüde, bizim dünyaya belirli bir bakış açısından bakmayı isteyip istemeyişimize bir yön verir, yani, bizim '**dünyayla olan**' estetiksel, etiksel, siyasal '**değer ilintimizi**'*

yönlendirir."(3) Buradan da sanatın eğitsel işlevi doğar. Elbette insanın eğitiminde sanatın rolü, kişinin eylemsel yaşam deneyimlerinin yerini alamaz. Ancak bir insanın tüm yaşamı boyunca edineceği deneyimler "*sınırlı*"dır. Bu sınırı aşmak ve kendimizin edinemeyeceği deneyimlerden haberdar olmak, bu deneyimlerden kendimize bir pay çıkarmak içinse sanata gereksinimimiz vardır. Bunun farkında olan her sınıf, her din, her devlet insanı kendi amaçları doğrultusunda biçimlendirmek için sanatı kullanır. O halde burada önemli olan bir başka nokta da sanatın hangi amaçla (insanı ileriye götürmek mi, geriletmek mi, insanın yanında olmak mı, insana karşı olmak mı, insanı özgürleştirmek mi, baskı altına almak mı) ve kimler tarafından kullanıldığıdır.

Sanatın aydınlatıcı-yapıcı, eğitsel işlevleriyle didaktik olmak, yalnızca ders, vaat vermeye yönelmek karıştırılmamalı; sanatın estetik yönü görmezden gelinmemelidir. Sanat eserinin insanda estetiksel bir haz duygusu uyandırmasını sağlayan sanatın haz verme işlevidir. "*Sanat bize haz verir, çünkü, bir sanat yapıtının biçimi, bu biçimde ifade edilmiş içeriğin özelliklerini karşılayan, yüksek dereceden bir iç düzen, yetkin bir iç örgütlülük gösterir.*"(4) Eserdeki bu "*yüksek dereceden bir iç düzen, yetkin bir iç örgütlülük*", insanın hem esere ve anlatmak istediklerine karşı ilgisini çeker hem de içindeki yaratıcı gizilgücü yükseltir.

İnsanın içindeki yaratıcı gizilgücü harekete geçirecek olan da yine sanattır. Marks'ın da örneklendirdiği gibi "(...) *önce müzik insanda müzik duygusunu uyandırır.*"(5) Hiçbir kitap, ders, makale vs. tek başına insanda sanatsal beğeni, gereksinim oluşturamaz. Bunu ancak yine sanat eserinin kendisi yapabilir. Burada ortaya çıkan sanatın kültürel işlevidir. Sanat, kültürel işleviyle nesne olmaktan çıkıp özne olur ve alımlayıcıyı dönüştürür.

Sanatçının eserinde yapması gereken de bu işlevleri birbiriyle çatıştırmak, diğerlerini görmezden gelip yalnızca birini ön plana çıkarmak değil, her birini uyum içinde eserine yedirmektir.

Sanatın bu beş temel işlevini, şiir için de eşdeğer kabul edebiliriz.

Şimdi incelemelerimize İlhan Berk'in "Us Çarşafı" şiiriyle başlayalım..

US ÇARŞAFI

"geçiyordu soğuk tüccarları, bunalım tüccarları majestelerinin sakalı, tüccarlar tüccarı deniz tüccarları / 4,6,8 / alplerin ötesinde galya / kral yolu ramses II / daha ağaçlı bir dünyada XII. paris kralları / küçük bir barbar kenti uncheuvreilassis / krezüs ve lidyalıların sonu (Şimdi kim bilir deniz kenarına çıkıyorsunuzdur) altı büyük ev / bir kadının göğe yazılar yazan elleri O MON REINE OBSCURE /// seni sevmekten uyandı roma / sonra giridin vergisi / libyaya uçan güvercin, çeliği sakıza ilk getiren glagus, kral ay / (yorganlarım tütün kokuyordu) yunancada tep adını alan kent, apitaphe of a dog – ıssızlığımdaki bir çiçek / sarı uygurlar MISIRBALIKLARI prenses nefertiti / cebi kuş üzümüyle dolu izmirli tüccar ///. Mısırkalyoniğne (devam) baktım geçiyordu durdum isyana bir beyaz bir esmer" (6)

Şiirin işlevleri için ne demiştik yineleyelim: İletişimsel işlevi, aydınlatıcı-yapıcı işlevi, eğitsel işlevi, haz verme işlevi, kültürel işlevi.

Sanatın ve dolayısıyla şiirin en önemli görevlerinden biri; insanın yaşam deneyimlerini ilerletmesi ve zenginleştirmesidir, bizzat yaşayamayacağı şeyleri duyumsayıp yaşatmasıdır. Ancak "Us Çarşafı"nda insana, yaşam deneyimlerine dair tek bir anlatım (sözcük değil) yoktur. Dolayısıyla "Us Çarşafı" okuru hiçbir biçimde ilerletemez ve zenginleştiremez. "Us Çarşafı" iletişimsel işlevini yerine getirmemektedir, çünkü herkesin bilmek zorunda olmadığı yabancı sözcükler kullanılmıştır; aydınlatıcı-yapıcı işlevini yerine getirmemektedir, çünkü yaşama dair herhangi bir bilgi taşımamaktadır; eğitsel işlevini yerine getirmemektedir, çünkü insanın ne estetiksel, ne siyasal, ne de etiksel değerlerini yönlendirebilmektedir; haz verme işlevini de yerine getirmemektedir, çünkü içinde düzen, ses uyumu bulunmamaktadır; kültürel işlevini de yerine getirmemektedir, çünkü "Us Çarşafı" nesnelikten özneliğe geçememekte ve okurun sanatsal gizilgüçlerini geliştirmede rol oynamamaktadır.

O halde sormak isterim; art arda dizilmiş bu sözcük yığınının insana katacağı ne vardır? Belki olsa olsa meraklı ve yabancı dil bilmeyen okurlara sözlüğe bakıp *uncheuvreilassis, mon reine obscure, apitaphe of a dog* sözcüklerinin anlamlarını öğrenme olanağını sağlar ki bu bile Fransızca sözlüğe mi İngilizce sözlüğe mi yoksa başka bir dilde sözlüğe mi bakması gerektiğini bilemeyenlere eziyet olacaktır. İlhan Berk'in "Us Çarşafı"nı yazarkenki amacının anlaşılır olmak, insanı ilerletmek değil, okurun bilincini dumura uğratmak, ona işkence etmek olduğu sonucunu çıkartıyorum.

Kagan'ın *Estetik ve Sanat*'ta anlaşılmayan ya da açıkça anlaşılmak istenmeyen sanatçılar (şairler) için söylediklerine kulak verelim: "(...) *bir sanatçının başka insanlarla kendi sanat diliyle düşünsel bir alışverişte bulunmaya çalışması ya da hiç kimsenin anlamayacağı şekilde kendini 'kendinin ifadesiyle' sınırlandırmaya kalkışı, yani, kendi düşünce ve duygularını başkalarıyla paylaşma ya da hemcinsleriyle sadece hatır için bir ilinti kurarak kendi yaratımını ancak uzaktan anlaşılabilir kılma gereksinimi, bütün bunların hepsi, sanatçının genel iletişimsel potansiyelinden, yani, başka insanlarla*

ilişkilerindeki 'açıklık'tan ya da tam tersine, hep kendine dönük (egosantrik) bir şekilde kendini başkalarından yalıtmasından, kendini öbür insanların çok üstünde tutmasından ve onları kendinden aşağı görmesinden gelir."(7)

Kapitalist toplumlarda insanlar sanattan anlayan yüksek kesim ve sanattan anlamayan halk olarak ikiye ayrılmak istenmekte... Bu isteğe göre bir sanat eserinin hazzına ulaşabilmek için 'soylu'lardan, yüksek bir 'aydın' azınlığından olmak gerekir. Estetiksel hazzı yakalamak sıradan halkın harcı değildir. Bu nedenle de kapitalizmin sanatçıları yalnızca kendi yüksek azınlıklarının anlayabileceği eserler üretme yoluna giderler. Aslında burjuva estetiğinin halk sanatı değil de, kast sanatı yaratma çabasının nedeni, sanatın, halkın yaşam deneyimlerini zenginleştirmesini ve insanın pratik faaliyetteki amacını değiştirmesini önlemektir. Çünkü insanın pratik faaliyetteki amacının değişmesi burjuvazi için tehdit oluşturacaktır.

Burjuvazinin bu yaklaşımını Nazım Hikmet "Korku" şiirinde dile getirmiştir:

KORKU

"*Bize türkülerimizi söyletmiyorlar Robson / inci dişli zenci kardeşim / kartal kanatlı kanaryam / türkülerimizi söyletmiyorlar bize. / Korkuyorlar Robson / şafaktan korkuyorlar, / görmekten, duymaktan, dokunmaktan korkuyorlar. / Yağmurda çırılçıplak yıkanır gibi ağlamaktan, / sımsıkı bir ayvayı dişler gibi gülmekten korkuyorlar. / Sevmekten korkuyorlar, bizim Ferhad gibi sevmekten / (Sizin de bir Ferhad'ınız vardır, elbet Robson, adı ne?) / Tohumdan ve topraktan korkuyorlar. / Ne iskonto, ne komisyon, ne vade isteyen bir dost eli / sıcak bir kuş gibi gelip konmamış ki avuçlarının içine. / Ümitten korkuyorlar Robson, ümitten korkuyorlar, / [ümitten. / Korkuyorlar kartal kanatlı kanaryam / türkülerimizden korkuyorlar.*" (8)

Maddeci estetiğe göre ise herkes bir şiirden haz alabilir, bir şiiri kavrayabilir. Herkeste bu yeti gizilgüç olarak vardır. Ancak bunun ortaya çıkabilmesi için insanların sanat anlayışının, sanat sevgisinin geliştirilmesi gerekir. Oysa İlhan Berk'in "Us Çarşafı"nda yaptığı insanın sanat (şiir) anlayışını kösteklemek, insanın gelişimini engellemektir.

İlhan Berk için üç şey daha söylenebilir: "Us Çarşafı" ile diline yabancılaşmıştır, şiire yabancılaşmıştır ve insana yabancılaşmıştır.

Yabancılaşma

Peki nedir bu yabancılaşma?

Yabancılaşma kavramını ilk kez kullanan Jean-Jacques Rousseau'dur. 18. yüzyılda, Calvin'ci Cenevre Cumhuriyeti'ndeki gözlemlerinden yola çıkarak halkın vekiller tarafından temsil edildiğinde toplumsal yaşayışına yabancılaştığını belirlemiştir. Ona göre halkın temsili, gücün yoğunlaşmasını, özgürlüğün ve demokrasinin yitirilmesini doğurur.

Felsefe alanına yabancılaşma sözcüğünü taşıyanlar ise Hegel ile Feuerbach oldu. Hegel için sorun, mutlak ruhun yabancılaşması iken Feuerbach için insanın yabancılaşmasıydı. XIX. yüzyıl Alman filozoflarının soyut bakışlarının karşısında Marks bu kavrama ekonomik temelleri göz önünde bulundurarak yeni açılımlar getirdi.

Yabancılaşma, *Kültür Sözlüğü*'ndeki tanıma göre "*ürünlerin, üretim ilişkilerinin, toplumsal ilişki, kurum ve düşüncelerin, yani, insanların kendi etkinlikleri yoluyla ortaya koymuş oldukları toplumsal güçlerin insanlara yabancı, onların istemlerinden bağımsız, kendilerini aşan güçlerce yönetiliyormuş gibi gözüktüğü toplumsal ilinti*"dir.(9) Bu ilinti ilk kez kapitalist toplumlarda gelişmiştir. Bu toplumlarda yabancılaşmanın çekirdeğini yabancılaşmış emek oluşturur. Yabancılaşmış emeğin temelinde ise, emekçinin üretim araçları üzerindeki mülkiyetsizliği bulunmaktadır. Toplumsal emeğin ürünleri, onları meydana getiren emekçilere değil, sermayeye ait olmaktadır. Bu nedenle de ürünler, insanların elinden çıkan, yaratıcı güçlerinin örneği olan nesneler olarak değil; insana yabancı ve egemen olan bir güç olarak görünmektedir. Endüstride ürün işçiye egemen olur. İşçi üretimde kişiliğini yitirir, yaptığı işe ve kendisine yabancılaşır, büyük bir makinenin küçük bir parçası olur. İnsan etkinliklerini bölen, parçalayan, emeğin ürününü kendisine yabancı kılan, insanın emeğinden zevk almasını engelleyen de işbölümüdür. İş bölümü bir yandan üretimin hızlanmasını sağlarken öte yandan insanın bütünlüğünü kırar ve yabancılaşmaya neden olur.

"*Bir el sanatçısı nesneyi belli bir alıcı için yapar. Oysa bir fabrika sahibinin gözünde fabrikasının kimin için ne yaptığı önemli değildir; onun için her ürün yalnızca bir kazanç aracıdır.*"(10)

Günümüzde de kimi şairler tıpkı bu fabrika sahibi gibi davranmaktadır. Bu şairler şiirlerini okuru düşünerek yazmaz, hangi okura ne vereceğini düşünmez, tek bir hedefleri vardır: Çok satmak.. Bu şairler için artık şiirin kullanım değeri yoktur, şiir, yalnızca değişim değeri olan bir metadır.

Nesne dünyasının değerlendirilişi, insan dünyasının gittikçe daha değersizleşmesini doğurur. Bu nedenle yabancılaşma, yalnızca emeğin alanıyla sınırlı değildir.

"*Yabancılaşma süreci, kapitalizmde, dolayısıyla kapitalist üretim ilişkilerinin egemen olduğu yerde doruk noktasına ulaşır. Emperyalizmde, devletle bütünleşmiş tekelci sermaye, toplumsal yaşamın her kesimine egemen olan güç haline gelince, ya-*

bancılaşma kavramı da toplumun her yanını etkisi içine alır. (....) derinlere uzanan kültürel bir çöküş, manevi ve kültürel değerlerin yıkılması süreci başlar; bilim ve teknik toplumsal gelişmeyi engelleyecek biçimde, savaş için seferber edilir."(11)

Kapitalizm, endüstriyel ürünün, insanın yarattığı bir nesne olarak görülmemesi gibi; aşk, yalnızlık, özgürlük gibi kavramların da insana dair kabul edilmediği ve insandan koparılıp alındığı başka bir yabancılaşmayı da doğurmuştur. Nesnel yabancılaşmadan ayrılan bu diğer yabancılaşma türü "*insanın insana yabancılaşması*"dır.

Adam Schaff'a göre insanın insana yabancılaşması; duygularda, düşüncelerde, deneyimlerde ve kişinin davranışlarında ortaya çıkar, dolayısıyla da "*öznel*"dir.

Şiirde ise öznel yabancılaşmanın izlerine kavramları ide olarak tanımlayan, ölümsüz kabul eden, kavramların oluşumundaki insani etkiyi görmeyen ya da görmek istemeyen, eserlerinde insana yer vermeyen şairlerde rastlarız.

Sezai Karakoç'un "Balkon" şiiri yabancılaşmanın bir örneğidir:

BALKON

"*Çocuk düşerse ölür çünkü balkon / Ölümün cesur körfezidir evlerde / Yüzünde son gülümseme kaybolurken çocukların / Anneler anneler elleri balkonların demirinde // İçimde ve evlerde balkon / Bir tabut kadar yer tutar / Çamaşırlarınızı asarsınız hazır kefen / Şezlongunuza uzanın ölü // Gelecek zamanlarda / Ölüleri balkonlara gömecekler / İnsan rahat etmeyecek / Öldükten sonra da // Bana sormayın böyle nereye / Koşa koşa gidiyorum / Alnından öpmeye gidiyorum / Evleri balkonsuz yapan mimarların*"(12)

Sezai Karakoç nesnelere, olgulara, kavramlara, insana yabancılaşmış. Şair bu şiirde balkona ölüm saçan bir mekân olarak bakıyor, ölümle özdeşleştiriyor balkonu. Oysa bunun gerçeklikle ilgisi yok. Balkon tek başına bir ölüm nedeni değildir. Balkon özne değildir ki eyleyebilsin, insanların ölümüne neden olsun. Bir insanın balkondan ölümü yalnızca yine insanın davranışları sonucunda gerçekleşebilir. Dikkatsizlik, sorumsuzluk, savrukluk ya da bilinçli bir tercih.. Hepsi insana, insan etkinliğine bağlıdır. Şairin balkona bu çarpık bakışı, evler yıkılıyor diye deprem olmamasını dilemek, evleri su basıyor diye yağmur yağmasın demekle aynıdır. Hiçbir zaman yağmur, deprem ya da bir balkon "*Gideyim de şu Ali'yi, Ayşe'yi bir öldüreyim,*" demez. Balkon insan öldüremez, ama insana yabancılaşan Sezai Karakoç bunu görmüyor.

Yabancılaşmış şair, öznel ile nesneli ayırt edemez. Kendi dünyasında yaşadıklarını sanki tüm insanlığın sorunuymuşçasına şiirlerine yansıtır.

YALNIZLIK BİR TARİHTİR

"*Yalnızlık bir tarihtir ikimiz / Dururuz odalarda bir giysi gibi / En kalın soluklarla çekiyor ipi Kim bilir kimlerle kalmışlığımız // Yalnızlık bir tarihtir sen misin / Bir geçmişi sürüp giden ak turna? Ya benden önceydi ya da çok sonra / Bir halk türküsüne gül olan sesin // Yalnızlık bir tarihtir onlarda / Gök dediğin iki kuşun arası / Ey ilkyazlı gülüşlerin sonrası Ansızın donuyor gül, bakışlarda*"(13)
Hilmi Yavuz

Hilmi Yavuz bu şiirde kendi öznel yalnızlığını mutlaklaştırıyor, yalnızlığı tarihe dönüştürerek nesnelmiş gibi gösteriyor. Yalnızlığını tüm insanlığa mal etmeye çalışıyor.

Yabancılaşan şairlerin sorunu, kendi öznel yalnızlıklarını evrensel bir insanlık yazgısı olarak görme ve göstermelerindedir. Oysa yaşadıkları yalnızlık toplumsal yaşamın bir döneminde karşılaşılabilecek bir yükseliş-düşüş anıdır. Onlar yalnız olsalar dahi diğer insanların toplumsal yaşayışları insani ilişkileriyle devam etmektedir. Bu nedenle yabancılaşmış şairin kendi yalnızlığını mutlaklaştırıp okura şırınga etmesi, diğer insanların toplumsal yaşayışlarını hiçe saydığından insanlığa hakarettir.

Bu gibi şairler hayatlarında "özne" olamamışlardır. Yalnızlıklarına mahkûm, boyun eğen bireylerdir. Özne olabilecekleri tek alan olan şiirde bile okuru değiştiremez, dönüştüremezler. Bu durum bir tek yalnızlık için geçerli değildir. Yabancılaşmış şairlerin kavramlara ve olgulara bakışları bozuktur.

Yabancılaşan şair, burjuva şairidir. İnsan deyince aklına tek başına birey ve kendisi gelir, tür olarak insan gelmez. Onda tür bilinci gelişmemiştir. Burjuva şiiri bireycidir, çünkü nasıl ki ilkel toplumlarda ilk şiirler insanların hasat coşkularını, ekonomik birliğin gereksinimlerinin getirdiği kolektif coşkuyu yansıtıyorduysa, günümüzde de burjuva şiiri kapitalist toplumun kolektif coşkusunu yansıtır. "*Kapitalist ekonomi yalancı bir bireyciliğin ve çoğunluk yönünden içi boş bir özgürlüğün ekonomisidir. Bir yönetici sınıf olarak burjuva sınıfının varoluş koşulu ve dolayısıyla onun toplumdaki özgürlüğünün koşulu, insanla insan arasında doğrudan doğruya zorlayıcı ilişkilerin yokluğudur. (....) Oysa burjuva kültürü, özgürlüğü –insanın bütün içgüdüsel güçlerini gerçekleştirmesini– 'bireycilik' yoluyla elde eden bir sınıfın kültürüdür.*"(14) İşte bu burjuva kültürü, şiirde de insanı bireye indirgemekte, insanın toplumsallığını gizlemeye çalışmaktadır.

Artık Terentius'un "*İnsanla ilgili hiçbir şey bana yabancı değildir*" sözü tersine dönmüş ve insanla ilgili her şey burjuva şairine yabancı olmuştur. Yabancılaşmış şairlerin şiirlerinde insana ait tek şey yoktur.

Ahmet Haşim de şiirlerinde insana tür olarak yer vermeyen, yaşamı, etkinliği şiirinden soyutlayan şairlerdendir. O yalnızca ahenkli, okurun kulağına hoş geleçek bir dille doğa, sevgili tasviri yapar. "Havuz" şiiri, Haşim'in yabancılaşmışlığına örnektir.

HAVUZ

"*Akşam yine toplandı derinde... // Cânân gülüyor eski yerinde / Cânân ki gündüzleri gelmez / Akşam görünür havuz üzerinde, // Mehtâb kemer tâze belinde / Üstünde semâ gizli bir örtü / Yıldızlar onun güldür elinde...*"(15)

Yabancılaşma, değişimi, diyalektiği görmeyi engeller. Bu hayat değişmeyecektir, yalnızlık kaderimizdir yabancılaşmışlara göre, György Lukacs'a göre bu yaklaşımlarının nedeni perspektiften yoksun oluşlarıdır. Perspektif; sanatın yönünü belirleyen, eserde önemli ile önemsizi ayıran, düşünce dizilerini sıraya koyan, kişilerin gelişiminde önemi olan özelliklerin betimlenmesini sağlayan bir etmendir. Lukacs, *Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı*'nda tarihin, gelişmenin, perspektifin yadsınması için, kitaplarından birinin adı *Dural Şiirler* olan Gottfried Benn'den örnek verir:

"*Değişime, gelişime / aldırmaz bilge kişi / onun dünyasından değildir / çocukları torunları.*"

Bu dünya görüşü dış gerçekliğin değiştirilemezliğini öne sürdüğünden insan etkinliğini de anlamsız ve güçsüz kılmıştır.

Buna karşılık Kemal Özer insanın hayatı değiştirebileceğini, ellerimizin, parmaklarımızın değişimin kıvılcımını yakacağını gösteriyor bize şiirinde..

YÜRÜDÜKÇE ÖĞRENMENİN ŞARKISI

"*Yürüdükçe öğreniyorum ayaklarımızın da konuştuğunu / yürüdükçe sorular sorduğunu, yankılar bıraktığını ardında / öğreniyorum gök ne uçsuz bucaksız, / ne göründüğü kadar mavi / bulut değil rüzgârın taşıdığı bir tek, / vakti gösteren saat değil yürüdükçe öğreniyorum, kendiliğinden ışımıyor sabah bile // Söylendiği yerde kalmıyor söz, durmadan ilerliyor alevi / -içinde bir yürek varsa sözün, / içinde bir alev varsa yüreğin- / nerden geçsek orda kalmıyor sokak, / açılıyor bir başka alana / bir alan bir başka alanın, bir kent bir başka kentin / yürüdükçe katıyor sınırlarına kendi sabırsız genişliğini // Yürüdükçe öğreniyorum, elimize neyi alırsak alalım / -bir somun parçası, aşınmış bir çift ayakkabı, bir bayrak- yeni bir dili konuşuyor tutup kaldırdıkça havaya öğreniyorum bir kıvılcıma yol verdiğini parmaklarımızın neyi tutarsak tutalım ellerimizin her biri bir şair*"(16)

Toplumdaki yabancılaşmayı körükleyen etkenlerden biri de teknolojinin gelişimidir. "(...) *çağdaş bilimin buluşlarıyla toplumsal anlaşmadaki geriliğin çelişmesi de yabancılaşmayı artırıyor. (....)' Bütün biçim ve renkleriyle diri ve güçlü bir gerçeklik – Goethe'nin şair ve bilim adamı olarak gördüğü 'doğa' – sonsuz bir soyutlama oldu. Sıradan insanları tedirgin eden bir dünyadır bu. ( ) Yalnız bilim adamlarının anlayabildikleri bir dünyaya kendilerinin yabancılaştıklarını görürler*"(17)

Rollo May de *Yaratma Cesaret*inde teknolojinin toplum üzerinde yaratabileceği tek-tipleşme, uyum, uyuşma ve yabancılaşma etkilerinden bahseder: "( ) *teknolojinin, biz ve doğa arasında bir tampon, kendi yaşantımızın daha derin boyutları ve kendimiz arasında bir engel olarak hizmet görme tehlikesinin sürekli varolduğudur. Araçlar ve teknikler bilincin bir 'uzantısı' olmalıdırlar, oysa kolayca bilinçten bir 'korunma' da olabilirler. (....) Kitle iletişimi –teknolojik bir keramet ve hayran olunup değer verilecek bir şey olsa da– karşımıza ciddi bir tehlike çıkarıyor, uyumculuk tehlikesini; hepimiz aynı şeyleri, aynı anda ülkenin tüm şehirlerinde izliyoruz. Tam da bu olgu düzenlilik ve tek biçimcilik yanına hatırı sayılır bir ağırlık korken, özgürlük ve özgür yaratıcılığa karşı tavır alıyor.*"(18) Bu durum yabancılaşmayı da beraberinde getiriyor..

Carl Forsberg de savaş aletleri üreten, insana karşı yol alan teknoloji karşısında yabancılaşıyor ve bunu şöyle dile getiriyor:

TİJUANA JOHN'DAKİ ÇİZGİLER

"*Şimdi şunu dinle kendin kullanabileceğin bir karın deşme aygıtı hidrojen serpintisi görülmemiş ölçüde Garip oğulcukların değişmesini düşün.. eli açık. Sevinçli, ırkların kırımını. Üstelik demokratik de alacak parçalanmış insanı yükselecek herkes yukarı doğru özgür dünyada herkes eşit / o son aydınlanmada...*"(19)

Bu yabancılaşma duygusu şairde umutsuzluğa dönüşür. Şair bu yaşamda artık yalnızca ölümün demokratık olabileceğini düşünür. Yaşadığı çağ acımasızdır.

"*Çağın acımasızlığı karşısında umutsuzca kendi içine kapanan birey bu kimsesiz durumun büyüsüne kapılarak kendisinden geçebilir. Ama bunun arkasından yeni bir yılgı çıkagelir. Eğer gerçeklik anlaşılamıyorsa (ya da anlaşılması için herhangi bir çaba gösterilmiyorsa), kişinin öznelliği –evrendeki tek başına, yalnız kendini yansıtması– aynı öl-*

çüde anlaşılmaz ve ürkütücü bir nitelik kazanır."(20)

Hugo von Hofmannsthal de yaşadığı bu durumu bir şiirine yansıtmış..

"Kimsenin anlamaya kalkışmadığı / ve yakınılmayacak kadar acı bir şey / Her şeyin bizden uzaklaşıp gitmesi, // Ve daha önce bir çocuğun olan benliğimin. / Hiç kimse karışmadan, / Bir sokak köpeği kadar bana yabancı olması."(21)

Rousseau'nun yabancılaşma üzerine yaptığı ilk saptamasına kaynak olan, halk ile halkı temsil eden hükümet, devlet ilişkisi şairi de etkisi altına almaktadır.

"Devlet sıradan yurttaşa yabancılaştı, yurttaş da Devleti 'biz' diye değil de, 'şu büyükler' ya da 'yukardakiler' olarak düşünmeye başladı. Yurttaşın yabancılaşması politika ve politikacılar hakkında pek iyi şeyler düşünmemesiyle de ortaya çıktı. Yurttaş bütün bu işin pis, aşağılık bir iş olduğunu görüyor da; bu yolda bir şey yapılabileceğine pek inanmıyor – onu öylece kabul etmesi gerektiğini sanıyor. 'Etliye, sütlüye karışmamak' kısa zamanda yaygın bir toplum görüşü oluyor. Yurttaş, etkin yurttaş, hızla ortadan kalkıyor. Özel hayata çekilmek günün düzeni oluyor."(22)

Kimi şairler de bu düzene uyuyor. Toplumun hiçbir sorununu kendi sorunu olarak görmüyor. Elini taşın altına koymaktan kaçıyor ve bu kaçış sonucu şiirlerinde yalnızca kendi öznelini yansıtıyor. Üstelik gerçek hayata, nesnel koşullara inmeyen, kendi soyut ve öznel dünyalarını şiire yansıtan yabancılaşmış bu şairler yazdıklarıyla okuru da uyuşturmaktadır. Çünkü şiir, her ne kadar düşünceler, imgeler ve sözcükler aracılığıyla dile getirilse de, maddi bir temele dayanmaktadır. Şiir, yaşamın gerçeklerinin bir yansımasıdır. Yaşama bağlanmayan bir şiir ise, yabancılaşmış şairin kendi kafasında yarattığı sanal bir dünyanın esiri olur ve bu esareti okura da aktarır.

Paul Eluard'a göre eğer sanatçı, acımasız, yalana dayalı bir toplumla "*uyum içinde*" yaşıyorsa, orada sanatın bunalımı söz konusudur. Rollo May ise *Yaratma Cesareti*'nde şairleri şöyle tanımlar: *"Şairler çayırlarda ya da tavan arasında hoşa giden yaratıklar olabilirler, ama montaj hattına sokulan bir çomaktırlar. Düzenekleşme tekbiçimciliği, önceden-bilinirliği ve düzenliliği gerektirir; ve tam da bilinçdışı görüngülerin özgün ve usdışı olmaları olgusu, kent-soylu düzen ve tekbiçimciliğe yöneltilmiş reddedilmez bir tehdittir."*(23)

O halde şairin bir görevi de çarka çomak sokmak, üretim ilişkilerinin, burjuvazinin getirdiği yabancılaşmayı kırmaktır. Ancak yabancılaşmış şairlerin düzenle, olan bitenle, toplumsal ilişkilerle, iktidarla, hiçbir sorunu yoktur, kapitalist toplumda uyum içinde yaşarlar ve bilerek ya da bilmeyerek burjuva ideolojisinin, yabancılaşmanın yayılmasına neden olurlar.

Cengiz Gündoğdu da şiirin yaşamdan, insandan, toplumdan koparılamayacağını söyler: *"Sanat, toplumsallıktan çıktıkta n'olur. N'olacak, öznel duygular mutlaklaştırılır. İnsan, hep yalnızdır o sanatçının dünyasında. Gelişigüzel yaşama, özgürlük sanılır. Dünyanın hiçbir anlamı yoktur. Hiçtir bu dünya, zaman boyutu yitirilmiştir. Dün, şimdi, gelecek yoktur. Yaşanan andır önemsenen. (...) Platon'un mağarasıdır bu. Mağara öznelci sanatçının dünyasıdır. Mağaradaki öznelci şair, gölgeleri gerçek sanır. Yabancılaşmıştır hem dünyaya, hem de kendisine. Burjuvazinin ideolojisiyle zincirlenmiştir mağaraya. Kendindedir öznelci şair."*(24)

Toplumsallıktan çıkmış, öznel duyguları mutlaklaştıran şiire bir örnek:

AŞKIN KARANLIK METALİ

"Karanlıkta duruyorum aşk vurmasın yüzüme / dokunmasın bana kimse / kimse ulaşmasın artık tenimin incinen yerlerine / uyanmasın bir daha etimdeki yaralı hayvan / zamanın siyah deltasında çürümek istiyorum / biliyorum artık kimse yok kimsesizliğime // biliyorum aşka kimse yok / aşkın karanlık metali / soğuyor yüreğimin derinliklerinde / aşklarım, arkadaşlarım, dostlarım / dağılıp gitti herkes / içimi sızlatacak kimse kalmadı içimde"(25)

Murathan Mungan

Murathan Mungan aşktan kaçıyor, yaşamdan kaçıyor, insandan kaçıyor "Aşkın Karanlık Metali"nde. Kendi yaşadığı bunalımı genelleştiriyor, bu bunalım anı hep sürecekmiş, insanlar onu hep incitecekmiş gibi geleceğe umutsuzlukla bakıyor ve yalnızlığıyla bir başına "*çürümek istiyor*" Murathan Mungan'ın insana vereceği bir şey yok, çünkü şairin, insanın mücadelesine inancı yok. İçinde yaşadığı burjuva toplumunun bireyciliğini mutlak sanıyor, insanın dostluğu, aşkı yeniden üretemeyeceğini düşünüyor. Murathan Mungan kendi türüne yabancılaşmış..

FELAKETLERE GÜLECEK KADAR

"İki taksi çarpıştı az ötemizde ve biz / Katıla katıla güldük / Aşktı bize unutturan dünyayı / Biz ki kimsesiz bir kedi görsek sokakta / Alıp eve getirirdik daha dün / Ey insanlık, anla ve bağışla bizi / Felaketlere gülecek kadar / Seviyoruz birbirimizi"(26)

İsmail Uyaroğlu "Felaketlere Gülecek Kadar" şiirinde aşkı bir kendinden geçme olarak gösteriyor, öyle ki bu aşkta insani duygular körelıyor, yaşama

karşı hissizleşiliyor, sevgililer sürekli bir esrime halinde dünyaya ve insana yabancılaşıyor.

Aşkın toplumsallığını ise Kemal Özer dile getiriyor.

"Sınırlamıyor beni sevda / yalnız senin görüntünle. / Ne sendeki güzelliğe bağımlı / ne benim duygularıma tutsak / birlikte omuzladığımız dünya. / Zincirleri yok kafamızda / yalnız birbirimizi düşünmenin / Birlikte ürettiğimiz sevinç / çürüyüp giderdi çoktan / paylaşmasaydık başkalarıyla." (27)

Kadına bakış konusunda yabancılaşmış şairlerden çok çeşitli örnekler verilebilir. Kimileri kadını yalnızca cinsel bir obje olarak görür, kimileri için kadın annedir ve daima bakmakla, kendini adamakla yükümlü olduğu bir çocukla şiire konu olur, kimilerine göre ise kadın anlaşılmaz, gizemli bir varlıktır.

Haydar Ergülen de kadına gizem yükleyen şairlerden...

EYLÜL

"Kadın gider ve bunun şiir olduğu söylenir / kadın gider ve bir şair doğar bundan / (Ben hangi kadından şair olduğumu bilirim) / 'Yazın bittiği her yerde söylenir'se (*) / kadının gittiği her yerde söylenir / kadın gittiği her yerde şiir diye söylenir: / Kadının gittiği yazın bittiğidir, her yerde / yaz biter kadın giderse, bunun sonu şiirdir, / yazın sonu şiirdir, şiirdir aşkın sonu... / şehir her semtiyle yazın peşine düşse / yaz uzar bundan ve aşklar da nasiplenir, / yazın peşinde şehir, kadının peşinde şiir / eylülün semtine kadar böyle gidilir / bir gecede gittimdi hazirandan eylüle / eylül yazdan terkedilmişti, şiirse haziranda / kadın tarafından terkedildi o söylenceye: / Bütün oğullar anneyi bir şiire terkeder! / O kadın beni terkederse şair olurum / oğul olduğum kadın sakın beni terketme, / şiirdir söylenir, yazdır biter, kadındır gider // Bütün kadınlar şiiri bir kadına terkeder!'

(*) Ülkü Tamer'in "Yazın Bittiği" şiirinden"(28)

Haydar Ergülen'e göre kadın gider... Kadının özelliğidir bu. Zamanı gelince gider. Neden gittiği bilinmez, sebebi yoktur. Kadın gizemlidir bu yüzden, anlaşılmazdır. Arkasından şiirler yazdırır. Kadını kutsamak, onu gizemli kılmak burjuvazinin tipik davranışıdır. Gerçekte *"soframızdaki yeri öküzümüzden sonra gelen"* kadının kendini değerli hissetmesi ve gördüğü ikinci sınıf muameleyi fark etmemesi için uydurduğu yalanlardır.

Haydar Ergülen'in kadına bakışı yabancılaşmıştır. Kadını insani etkinlikten soyutlar. Davranışlarını temellendirmez. Kadının üretkenliği, eylemleri yoktur şiirinde.

Kadının, burjuva yalanlarına kanmayıp kendini bulması üzerine bir örnek Dilek Yılmaz'dan:

KADININ SİNDRELLA KOMPLEKSİNDEN KURTULMASI

"Artık ne kurtarılma arzusu vardı, / Ne de kör bir adanma isteği... / Ayağa kalkıp; / Evrenin en uzak noktasına fırlattı, / Yıllardır özenle beslediği, / Güvenli düşlerini. // Tılsımlı sözcüklerden kurtulmak, / Nasıl da sevindirdi kadını. / İlle de ille, sabahın birinde; / Uyanmak özgürlüğe..."(29)

Eluard sanatçı için şöyle der: "*Sanatçı; güven verici, iç açıcı doruklarda yaşamaz, tatlı ahiret mutluluklarıyla oyalanmaz. (....) seçkin melankoliye kaptırmak saçmalığını, alçaklığını yapmaz.*"(30)

Yalnızlığı insanın kurtulamayacağı kaderi olarak görenler ve gösterenler, kendilerini ve insanlığı melankoliye kaptıranlar Eluard'a göre "*alçak*"tırlar. Bu şairler, yaşadıkları toplumun gerçeklerini görmezden gelerek, sorumluluk almayarak kendi küçük dünyalarının bunalımlarını estetize ederler.

Şiir (sanat) yaşamın bir yansıması olduğundan şairin (sanatçının) eserinde ne üzerine yazdığının, neyi yansıttığının, neyi canlandırdığının bilincinde olması gerekir. Maksim Gorki'nin de belirttiği gibi şair (sanatçı) "*yaşamı avucunun içi gibi bilmelidir*"

Yaşamı bilmeyi yalnızca toplumcu gerçekçi şairler önemsemektedirler; diğerleri ise gerçekliği göz önüne almadan ya ideal, yanılsamalı bir dünyayı betimlerler, ya da yalnızca anlamsız söz dizimleri veya içerikten yoksun biçim oyunlarıyla sayfa doldururlar.

Son zamanlarda biçimsel denemeleriyle adından sıkça söz ettiren Tarık Günersel'in *Yasak Meyve*'de (Temmuz-Ağustos 2005, Sayı: 15) yayımlanan Babil ve Hiroşima Kuleleri'ni sembolize ettiği "İki Kule" şiiri ile 17 Eylül 2005 Cumartesi tarihli *Birgün* gazetesinde yayımlanan "9/!!" şiirleri biçim oyunlarına örnek olabilir. "İki Kule" denemesinde Tarık Günersel Arap, Yunan ve Kiril alfabesinden harfleri yan yana getirerek ortaya kule şekilleri çıkarmış. "**9/!!**"de ise iki kolon halinde alt alta dizilmiş ünlemler yer almakta ve uzaktan bakınca bunlar da Dünya Ticaret Merkezi'nin İkiz Kuleleri'ni çağrıştırmaktadır. Ünlem işaretlerinin altında ise "***newer york***" yazmakta. *Birgün*'deki köşesinde bir açıklama da getirmiş Tarık Günersel: "*Hedefi İkiz Kuleleri aşan saldırılar üzerine yazılan (yoksa 'yapılan' mı desek) bu şiirin iki adı var:* **9/!!** *ile* ***Newer York****. Neden !!/9 değil? Çünkü ABD âdetine göre önce ay, sonra gün belirtilir. Söylenme kolaylığı bakımından bu şiirin adı Newer York olsun mu? York Britan-*

ya'da bir şehir. Amerika'ya giden göçmenler yeni yerleşim birimlerinden birine Yeni York adını vermiş: New York. Değişen ruh halini ifade için Newer York (Daha Yeni York) denebilir. Bu görsel şiirin ***'bold/koyu'*** *olması tesadüf değil.*"

Tarık Günersel belli ki 11 Eylül ile ilgili bir şeyler anlatmak istiyor, ama ne anlatmak istediği belli değil. Kendi yarattığı 'görsel şiir' kategorisine ait bu çalışması gerçekliğin neresine denk geliyor, anlamak güç (yoksa 'imkânsız' mı desek).

Karl Marks *Alman İdeolojisi*'nde, aralarındaki farkın tarihsel bir olgu olduğu, iki tip birey ortaya koyar: "*Kişisel birey ile onun karşıtı olan bir sınıfın üyesi olarak birey arasındaki fark, birey için varlık koşullarının rastlantısallığı, ancak, kendisi de burjuvazinin bir ürünü olan bir sınıfla ortaya çıkarlar. (...) O halde, görünüşte, bireyler, burjuvazinin egemenliği altında öncekinden daha özgürdürler, çünkü onlann varlık koşulları, onlar için rastlantısaldır; gerçekte ise, kuşkusuz, daha az özgürdürler, çünkü nesnel bir güce daha fazla bağımlı durumdadırlar.*"(31)

Rastlantısal birey kendisini özgür sanır. İstediği şeyi düşünebilir, istediği şekilde davranabilir, istediği şekilde giyinebilir, konuşabilir, istediği yemeği yer, istediği sinemaya gider, istediği şekilde şiir yazar... Ama acaba istediği şeyi yapmakla, yaptığı şeyin bilincinde olmak aynı şeyler midir?

"9/!!" örneğine dönersek, bu 'görsel şiir' yabancılaşmanın tam bir kanıtıdır, çünkü 11 Eylül günü New York Dünya Ticaret Merkezi'nde yaşananların karşılığı alt alta dizilmiş ünlem işaretleri değildir, oradaki gerçekliği bu ünlem işaretleri yansıtamaz.

New York'un ve New York'luların değişen ruh halinden söz etmiş Tarık Günersel. Evet, 11 Eylül'den sonra New York'ta ve ABD'de değişen şeyler var; özgürlüklerin gittikçe sınırlandırılması gibi, kökenleri farklı halklara yapılan baskıların artması gibi, milliyetçiliğin körüklenip özellikle her Ortadoğulunun, her Arap'ın, her Müslümanın potansiyel suçlu olarak görülmesi gibi... Ancak bunların hiçbiri **"9/!!"**'de görülmemektedir.

Tarık Günersel okura bir şey vermek, okuru düşündürmek istiyor ve kendine göre, okuru düşündürtecek bir şiir "*yapıyor*", yani "*istediği şeyi*" yapıyor, kendini olasılıkla bu konuda da özgür görüyor. Oysa Tarık Günersel özgür değil. 11 Eylül üzerine ne düşündüğünü, bizlere ne aktarmak istediğini tam olarak çözebilmiş değilim ancak tahminim, bize New York'ta yaşamın daha kötüye gittiğini, kararmakta olduğunu (şiirin **koyu** yazılmış olmasının nedeni de bu olsa gerek) söylemek istediğidir. Fakat şiirin içeriğinin biçimleniş yolu, bunu tamamıyla örtmüştür ve bu örtüş de burjuvazinin tam da istediği şeydir. İnsanın bilincini bulanıklaştırmak, anlamsız sözcük/biçim oyunlarıyla insanı uyutmak, şairi böylesine "*gizemli*" eserler verdiği için kutsayarak insanın kendisini küçük, aciz, yeteneksiz görmesini sağlamak... Tarık Günersel de bilerek ya da bilmeyerek bu oyuna katılıyor. Kendi istediği şeyi değil, nesnel bir gücün, burjuvazinin istediği şeyi yapıyor. Rastlantısal birey, yabancılaşmış birey olmaktan kurtulamıyor.

Neyse ki tüm dayatmalara rağmen, gerçekliği gözler önüne serme cesaretini gösterebilen insanlar da var..

Berrin Taş ***Cehennem Şiirleri***'nde, 19 Aralık 2000'de yaşanan "Hayata Dönüş Operasyonu"nu sorguluyor..

"zaman / uykunun en tatlı saati / zaman sinsiliğin çalar saati / günler / 19 Aralık 2000'de durdu zaman / geçip gitmek istiyordu / bahar dallarına buğday tarlalarına / gelinciklerin oynaştığı / yağmurun yıkandığı bir dünyaya / zaman geçip gitmek istiyordu // geçit vermedi bir kurşun / o ilk çığlık yere çaldı zamanı / zaman paramparça zamanın gözleri / hep aynı yöne bakıyor / annelerin gözbebeklerindeki / acıya takılan / zamanın gözleri hep aynı yöne bakıyor // zamanın penceresinden gözlerime / bir fotoğraf düşüyor / kimbilir hangi dünya savaşından / çalınmış görüntüler / birer birer bugüne düşüyor // bu fotoğraf konuşuyor... bu fotoğraf konuşuyor."(32)

Berrin Taş Aralık 2000'de Türkiye'de yaşananları sözcük oyunlarıyla, biçimsel denemelerle gizlemeye çalışmıyor. Berrin Taş çağına tanık, insana karşı ödevini unutmayan, yabancılaşmamış bir şair..

Belinski şöyle der: "*Bir şair ne kadar büyükse doğduğu topluma o kadar ait olup, kendi yetisinin gelişmesi, doğrultusu, hatta karakteri, toplumun tarihsel gelişmesiyle o denli bağlıdır. (...) Hiçbir şair, ne kendi ıstıraplan, ne de kendi mutluluğu sayesinde, kendi başına, kendi kendine büyük şair olup çıkmaz. Kendi ıstıraplan ile kendi mutluluğu toplumsal yaşama, tarihe kök saldığı için ve böylece kendisi toplumun, çağın, insanlığın bir organı ve temsilcisi haline geldiği için her büyük şair büyüktür. Ancak küçük şairler kendi başına, kendi kendine mutlu ya da mutsuz olup çıkarlar; bu yüzden de, ne toplumu, ne de insanlığı ilgilendiren kendi seslerini kendileri dinlerler.*"(33)

Ne yapmalı?

Şiir insanın estetik mücadelesinin en önemli etkinliklerinden biri. Tarih boyunca sabırla, adım adım işlenmiş insan emeğini, mücadelesini, birikimini hiçe sayan yabancılaşmış şairlere karşı davranmanın tam zamanıdır.

Yabancılaşmamış şairler "(...) *kendilerini ve başkalarını, serinkanlı ve allak bullak edici bir gözü*

peklikle, olduğu gibi gösterirler. Bana yalan söylemiş, başkalarının yüreğinde ve kendi yüreğinde bir kez olsun yalan söylemiş bir gerçek ozan gösterin! Homeros'un, Dante'nin, Shakespeare'in, Villon'un ya da Goethe'nin, Shelley'nin, Puşkin'in, Baudelaire'in Whitman'ın, Rimbaud'nun ya da Verlaine'in, Lautréamont'un, Apolliniaire'in, Mayakovski'nin, ya da Lorca'nın bir kez olsun yalan söylediklerini kanıtlayın bana."(34)

Dürüst olmak gerek... cesaretle doğruları söylemek gerek... ama önce doğruları görmek gerek... insandan, yaşamdan kopmadan gerçeği aramak gerek... Şair yalan söylemek istemiyorsa öncelikle gerçeği kavramalıdır. Kendi yarattığı hayal dünyasında, kendi ideleriyle baş başa kalmamalıdır. *"Sanatçı ancak insanın ağırlığını, kendi ağırlığını, dünyadaki insanın ve insandaki dünyanın ağırlığını sırtlaması koşuluyla ayağını yeryüzüne basabilir. Böylece mutlu ve aydınlık bir yaşamın yaratılmasını sağlar. Yalan söylememek, bugün, davranmaktır."*(35)

Şair, okurun içine umut tohumları serpmelidir. Şair tanıktır; görevi, tüm çirkinliği, yoksulluğu, zorbalığı dahil, gerçeği göstermektir

Maddeci düşünceye göre toplumsal bilinci toplumsal varlık belirler. Toplumun düşünce tarzı, toplumun yaşam tarzından doğar. Sanatçı eserlerinde hem kendisini hem de içinde yaşadığı toplumu yansıtır. Böylece geçmiş dönemlerdeki insanların yaşayışlarını, duygu ve düşüncelerini yarattıkları sanat eserlerine bakarak anlayabiliriz. Bizlerden sonraki kuşaklar da bugün yaratılmış eserlere bakıp bizleri, yaşayışımızı, hayatı algılayışımızı değerlendirecekler ve yabancılaşmış şiirin kapitalist toplumun bunalımını, insanların zorla içine itildiği uyuşukluğu, burjuvazinin sürekli olarak dayattığı insanın insandan kopukluğunu yansıttığını görecekler. Ancak görecekleri bir şey daha var; o da tüm bu uyuşturulmuşluğun ve yabancılaştırılmışlığın içinde insanı terk etmeyen, dünyayı gerçek ilişkileriyle algılayabilen, dönemine tanıklık eden toplumcu gerçekçi şiirdir.

"(...) *toplumsal yaşamda, hiçbir düzey ve hiçbir etken yoktur ki, sanatsal kültürün kendi içinde yer alan harekette belli bir şekilde belirlenmemiş ve ondan bağımsız olsun. Sanat, toplumca tarihsel olarak, insanın yaşam faaliyetini modellendirmekle, insanın yaşamsal faaliyetini ikinci bir faaliyet haline getirip onu daha da ileriye doğru götürmekle yükümlü olup, kendi modellendirmiş olduğu gerçeklikte yer alan bütün değişimlere, en hassas bir şekilde tepki göstermek durumundadır. Bunun için, sanatsal gelişme ile toplumsal gelişme arasındaki bağ, bütün öbür kültür alanlarında olduğundan çok daha yoğun, çok daha içten ve çok daha çeşitlidir."*(36)

O halde bizler de yolumuzu, kim için, neyi, nasıl yazacağımızı iyi belirlemeliyiz. Kendimizi yaşadığımız dünyadan ayırmamalıyız.

Bizim yolumuz burjuvazinin karşısında toplumcu gerçekçi yoldur.

Dipnotlar:

1. Czeslaw Milosz, "Sunu", *Şiir Atlası 2*, Türkçesi: Cevat Çapan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.
2. Kagan, *Güzellik Bilimi Olarak Estetik ve Sanat*, Türkçesi: Aziz Çalışlar, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1988.
3. Kagan, a.g.e
4. Kagan, a.g.e.
5. Kagan, a.g.e.
6. Memet Fuat, *Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, Adam Yayınları, İstanbul, 1996.
7 Kagan, a.g.e.
8. Nazım Hikmet, *Tavı Gelmişti Demirin*, Bilgi Yayınevı, Ankara, 1987.
9. Aziz Çalışlar, *Ansiklopedik Kültür Sözlüğü*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1983.
10. Ernest Fischer, *Sanatın Gerekliliği*, Türkçesi: Cevat Çapan, Payel Yayınevi, İstanbul, 1995.
11. Buhr-Kosing, *Marksçı-Leninci Felsefe Sözlüğü*, Türkçesi: Engin Aşkın, Konuk Yayınları, İstanbul, 1976.
12. Memet Fuat, a.g.e.
13. Memet Fuat, a.g.e.
14. Christopher Caudwell, *Yanılsama ve Gerçeklik*, Türkçesi: Mehmet H. Doğan, Payel Yayınevi, İstanbul, 1974.
15. Memet Fuat, a.g.e.
16. Kemal Özer, *Onların Sesleriyle Bir Kez Daha*, Yordam Kitapları, İstanbul, 1999.
17. Fischer, a.g.e.
18. Rollo May, *Yaratma Cesareti*, Türkçesi: Alper Oysal, Metis Yayınları, İstanbul, 2005.
19. Fischer, a.g.e.
20. György Lukacs, *Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı*, Türkçesi: Cevat Çapan, Payel Yayınevi, İstanbul, 1979.
21. Lukacs, a.g.e.
22. Fischer, a.g.e.
23. May, a.g.e.
24. Cengiz Gündoğdu, "İnsanlığı İlerleten Yangının Şiiri", *İnsancıl*, Sayr: 172, Şubat 2005.
25. Murathan Mungan, *Oda, Poster ve Şeylerin Kederi*, Metis Yayınları, İstanbul, 2000
26. Ahmet Necdet, *Tematik Türk Şiiri Antolojisi Yahya Kemal'den Günümüze*, Papirüs Yayınevi, İstanbul, 2000.
27 Kemal Özer, *Sınırlamıyor Beni Sevda*, Yordam Kitapları, İstanbul, 1990.
28. Ahmet Necdet, a.g.e.
29. Dilek Yılmaz, "Kadının Sindrella Kompleksinden Kurtulması", *İnsancıl*, Sayı: 178, Temmuz 2005.
30. Paul Eluard, *Ozan ve Gölgesi*, Türkçesi: Özdemir İnce, Adam Yayınları, İstanbul, 1984.
31. Karl Marks – Friedrich Engels, *Alman İdeolojisi*, Türkçesi: Sevim Belli, Sol Yayınları, Ankara, 2004.
32. Berrin Taş, *Cehennem Şiirleri*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2005.
33. Kagan, a.g.e.
34. Eluard, a.g.e.
35. Eluard, a.g.e.
36. Kagan, a.g.e.

POSTMODERNİZM, DAYANDIĞI İLKELER VE BİLİM FELSEFESİ*

Hasan AYDIN**

Postmodernizm, 1980'li yıllarda tüm Avrupa ülkelerinde yaygınlık kazanmış(1) ve 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'de tartışılmaya başlanmış bir düşünsel harekettir. Önceleri sanat alanındaki tartışmalarda kendini gösteren bu hareket, kısa sürede sosyoloji, tarih, teoloji, siyaset, antropoloji, psikoloji, psikiyatri, dilbilim vb. düşünsel alanlara yansımış ve insan düşüncesini ilgilendiren hemen her olguyu etkisi altına almıştır. Biz bu makalede, postmodernizmin neliği ve dayandığı temel ilkeler çerçevesinde, postmodernizm ve bilim felsefesi ilişkisine yönelik eleştirel bir bakış sunmayı ve bu konuda bilim felsefesi geleneğimize küçük de olsa bir katkı sağlamayı amaçlamaktayız. Hiç kuşkusuz postmodernizm-bilim felsefesi ilişkisini tartışmak için öncelikle postmodernizmin ne olduğunu ve dayandığı temel savların neler olduğunu ortaya koymak, ardından da anılan savların bilim felsefesi bağlamına yansıtıldığında ne ifade ettiklerini analitik bir biçimde irdelemek gerekmektedir.

Postmodernizmin Neliği ve Farklı Yaklaşımlar

Postmodernizm, kelime kökü olarak ele alındığında, 'post' ön takısına bakarak onu, 'modern ötesi' ya da 'modern sonrası' diye nitelendirmek olasıdır. Kelimenin ilk kullanımı, 1947'ye değin geriye gitmektedir ve kavramı ilk kullanan Arnold Toynbee'dir. Bir tarihçi olan Toynbee, *A Study of History* adlı yapıtının birinci cildinde postmodern terimini kullanır ve 1875'ten itibaren Batı uygarlığının iç kapayıcı yeni bir tarih kesitine girdiğini söyler ve bu döneme, postmodern adını verir.(2) Toynbee'nin postmodern sözcüğüne yüklediği anlam, onun günümüzdeki anlamına öncülük etmiş gibi görünmektedir; ancak kavramın 1960'lı yıllardan sonraki evrimi kavramın içeriğinde önemli sayılabilecek dönüşümlerin yaşanmasına neden olmuştur.

Postmodernizm kelime olarak 'modern ötesi' ya da 'modern sonrası' anlamına gelse de, bu konu üzerinde düşünce geliştiren ve onu tartışma konusu yapanların, onu genelde farklı şekillerde ele aldıkları gözlenmektedir.(3) Bunun temel nedeni, postmodernizmin doğuş koşullarına ilişkin farklı çözümlemelerin yapılması, postmodern düşünceyi savunan düşünürlerin görüşleri arasında derin farklılıkların bulunması, ele aldıkları ve tartışma konusu yaptıkları olguların geniş bir yelpazeye yayılmasıdır. Bu yönüyle postmodernizm, karmaşık bir görünüm taşımaktadır; zira, bu hareketin içerisine, toplum tarihi üzerinde yoğunlaşan Jean-Froncais Lyotard, dil, politik tarih, felsefe ve metin yorumu etkinliği üzerinde yoğunlaşan Jacques Derrida, Michel Foucault, Roland Barthes, sosyoloji, sosyal psikoloji ve iletişim olgularını tartışan Jean Baudrillard ve pragmatizme eğilimli Richard Rorty gibi filozofların yanında, 20. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmış, yapısalcılık, yapı-bozumculuk, post-yapısalcılık, neo-pragmatizm, perspektivizm, post-analitik felsefe gibi çeşitli düşünsel akımlar dahil edilmektedir.(4) Yine nihilizme eğilimli F. W. Nietzsche, dil oyunlarıyla ünlü analitik felsefe geleneğine mensup Wittgenstein, pragmatist J. Dewey, varoluşçu bir yaklaşım savunan Heideger, hermenötikçi Gadamer, bilim felsefesi ve bilim tarihi araştırmalarıyla ünlü Thomas Kuhn gibi düşünürler de postmodernizmle ilişkilendirilmektedir. Tüm bunlara Jurgen Habermas'ın eleştirel kuramının da postmodernizmle ilişkilendirildiğini eklememiz gerekmektedir.(5)

Postmodernizmin hemen her konuyu tartışma alanı içerisine dahil etmesi ve farklı yaklaşımlarla sahip düşünürlerin postmodernizmle ilişkilendirilmesi, onun farklı biçimlerde algılanmasına neden olmuştur. Nitekim kimi düşünürler, onu, antimodern bir hareket olarak nitelerken, kimisi onun modernizmin bir devamı, kimisi Batı uygarlığının toptan reddi, kimisi de kapitalizmin yeni bir aşaması ya da kabuk değiştirmiş hali olarak nitelendirmiştir. Nitekim Ihab Hassan,(6) Dilek Doltaş(7) gibi düşünürler onu antimodern bir hareket olarak sunarken, Cahoonent(8) gibi kimi düşünürler Batı uygarlığının top-

tan reddi olarak nitelendirmiş, Jurgen Habermas,(9) Matei Calinescu, J. G. Merquior, Giddens,(10) Mark Poster(11) gibi düşünürler modernizmin bir devamı olarak görmüş; Frederic Jameson,(12) Harvey,(13) Aydın Çubukçu(14) gibi düşünürler kapitalizmin günümüzdeki aşaması olarak nitelelendirmiş; Jean-Francois Lyotard,(15) Jean Baudrillard ve Akbar S. Ahmed,(16) Adam Blatner(17) gibi düşünürler ise yaşanan bir durum olarak nitelendirmiştir.

Postmodernizmin Dayandığı Temel İlkeler

Postmodernizmle ilgili olarak ileri sürülmüş yaklaşımların değeri her ne olursa olsun, anılan yaklaşımlar, onun felsefi açıdan basit ve yalın bir görüş açısını yansıtmadığını, farklı yaklaşımları bir arada barındırdığını göstermektedir. Onu ister yaşanan bir durum olarak tanımlayalım, ister modernizmin bir uzantısı sayalım, istersek Batı uygarlığının köktenci bir reddi olarak nitelendirelim, onun, özde Rönesans'tan itibaren beliren ve Aydınlanma'yla doruk noktasına çıkan modernizme ve modernizmin getirdiği akılcılığa, bilginin ve değerlerin evrenselliğe, hümanist ideolojilere, sekülerleşmeye, toplum mühendisliğine, nesnelci gerçeklik idealine, insan odaklılığa, evrenselci insan imgesine, ontolojik ve epistemolojik temelciliğe karşı olduğu açıktır.(18) Bunu görebilmek için, postmodern ilkeleri felsefi bir bağlama taşıyan ve onları antimodernlik olarak sunan *Vikipedi: Özgür Ansiklopedi*de öne sürülen postmodern ilkelerin temel karakteristiği konusundaki saptamalara bakmak yeterlidir:

"*1-Genel geçerlik iddiası taşıyan önermelerinin reddedilmesi.*

2-Dil oyunlarında, bilgi kaynaklarında, bilim insanı topluluklarında çoğulculuğun ve parçalanmanın kabul edilmesi.

3-Farklılığın ve çeşitliliğin vurgulanıp, benimsenmesi; gerçeklik, hakikat, doğruluk anlayışlarının tartışılmasına yol açan dilsel dönüşümün yaşama geçirilmesi.

4-Mutlak değerler anlayışı yerine yoruma açık seçeneklerle karşı karşıya gelmekten çekinmemek; korkmamak; güvensizlik duymamak.

5-Gerçeği olabildiğince yorumlamak, belli bir zaman ve mekânın sözcüklerini kullanmak yerine gerçekliği kendi bütünlüğü ve özerkliği içinde anlamaya çalışmak.

6-İnsanı ruh-beden olarak ikiye bölen anlayışlarla hesaplaşmak, tek ve mutlak doğrunun egemenliğine karşı çıkmak."(19)

Aynı anlayışın izlerini, postmodernizmin dayandığı ilkleri, 'postmodern belirtiler' başlığı altında ele alan Ömer Naci Soykan'ın, postmodern belirtileri, "*belirsizlik, parçalanma, kurallılığın bozumu, ben'in derinlik yitimi, ironi, melezleşme, karnavallaşma, katılma, metinsellik, geleceğe dönüklük, her şey gidercilik, eklektisizm*" biçiminde saptamasında da görmek olasıdır.(20)

Postmodernizmin Dayandığı İlkelerin Bilim Felsefesi Açısından Değeri:

Yukarıda genel olarak ortaya konan postmodern ilkeleri ya da Soykan'ın deyişiyle 'postmodern belirtileri'(21) felsefi bir düzlemde ayrıntılı bir biçimde ele almak gerekmektedir. Zira postmodernizm ve bilim felsefesi ilişkisini tartışırken, postmodernizmin dayandığı ilkleri ya da postmodern belirtileri somutlaştırmak ve buna bağlı olarak bilim felsefesi açısından söz konusu ilkelerin ya da belirtilerin ne anlama geldiği ve sonuçlarının neler olabileceğini tartışmak bir zorunluluktur.

1. Gerçeklik ve Doğruluk İmgesi: Gerçeklik ve Doğruluk Kültüre, Dilsel Yapılara ve Özneye Bağımlıdır

Postmodernist düşünürlere göre nesnel gerçeklik, bize göründüğünden, algıladığımızdan daha karmaşık bir yapıya sahiptir. O nesnel olarak bize verilmiş, düşüncelerimizin yansıttığı şekliyle, orada, bizim dışımızda duran bir varlığa sahip değildir. Biz gerçekliği gereksinimlerimiz, ilgilerimiz, önyargılarımız ve kültürel geleneklerimiz doğrultusunda biçimlendiririz. Çünkü onlarca gerçeklik, "*bizim tarafımızdan oluşturulur, bize verilmiş değildir.*"(22) Gerçekliğe ilişkin bilgi de, dış dünya hakkındaki düşüncelerimizle dış dünyaya ilişkin deneyimlerimizin etkileşimiyle oluşur. Onlarca, oluşturulmuş varsayımlar, kavramlarımız, toplumsal formlar deneyimlerimize katılır ve onu belirler. Bu durumda, tüm deneyimlerimiz, dilsel yapıların ve kavramlarımızın etkisi altındadır ve biz gördüğümüz nesneleri kültürel-dilsel bir gözlükle görürüz.(23) Bu etki tümüyle denetlenemez; bu yüzden modern bilimin de gösterdiği gibi gerçeklik bizi, düşüncelerimizi değiştirmeye zorlayarak sürekli olarak şaşırtır.(24) Bu açıdan, postmodernistlerce, kültürden, dilsel yapıdan ve özneden tümüyle bağımsız nesnel bir gerçeklik düşünülemez. Çünkü ne kültür, ne dil, ne de öznenin zihni, nesneleri olduğu gibi yansıtan bir aynadır.

Aslında postmodernist düşünürlerde karşılaştığımız bu görüş, Kant'a değin geriye gitmektedir ve onun anlığın ve görünün kategorilerinin algımızı etkilediği düşüncesine vurgu yapmaktadır. Kant'ın bakış açısı, özellikle insan bilimleri alanında güçlü bir yankı yapmış, tarihselci ekol içerisinde W. Dilthey ve H. P. Rickman gibi düşünürlerce belli ölçülerde savunuculuğu yapılmıştır.(25) Ancak Kant'ın kategorileri evrensel niteliklidir;(26) oysa postmodernistler, bunu, kültüre ve hatta kimileri sofist Pro-

tagoras'ın *"insan her şeyin ölçüsüdür; her bir şey bana nasıl görünüyorsa benim için böyledir, sana nasıl görünüyorsa senin için de öyle,"*(27) görüşünü anımsatırcasına bireyin kültürel koşullu öznel deneyimlerine indirgerler. Bu yüzden onlarca, gerçeklik göreceli ve hatta kimilerine göre öznel olduğu için, kültürden, dilsel yapıdan ve özneden bağımsız bir dış dünyanın varlığını savunan ve zihinde oluşan imgenin dış dünya ile karşılaştırılarak doğru olup olamayacağının belirlenebileceğini ileri süren modern deneyci felsefenin dayandığı uygunluk kuramı doğru değildir. Çünkü bilgimiz gerçekle örtüşen, onu olduğu gibi yansıtan bir ayna gibi düşünülemez. O sadece, beklentilerimiz, önyargılarımız ve sahip olduğumuz dil ve kavramların koşullandırdığı deneyimlerimizi ve kültürümüzü yansıtır.(28) Nitekim, postmodernizmi pragmatizmle birleştiren, J. Dewey ile M. Foucault arasında felsefi temelleri açısından bir fark görmediğini belirten ve *"Gerçek keşfedilmez, yaratılır,"*(29) diyen Rorty şöyle demektedir:

"Gerçekliğe ilişkin önermeler, gerçekliğe karşılık geldiği, ona uygun olduğu için doğru değillerdir; bu yüzden bir önermenin ne tür bir gerçekliğe karşılık geldiği ya da bu önermeyi neyin doğru yaptığı konusunda meraka kapılmaya hiç gerek yoktur."(30)

Postmodernist düşünürlerin, uygunluk kuramına karşı çıkmaları nedensiz değildir; zira onlarca, Richard Tarnas'ın dillendirdiği gibi, *"Zihin, dışsal bir dünyanın ve onun düzeninin pasif bir yansıtıcısı değildir; o, algılama ve bilme sürecinde aktif ve yaratıcıdır; gerçeklik, bir bakıma zihin tarafından basitçe algılanmaz, oluşturulur; bu oluşan gerçekler çok çeşitlidir ve hiçbirisi diğerinden üstün değildir...Bundan dolayı doğrunun ve gerçekliğin doğası radikal bir biçimde belirsizdir."*(31) Kuşkusuz Tarnas'ın dillendirdiği belirsizlik, Heisenberg'den beri fizikte gündeme gelen belirsizlik anlayışının(32) postmodernizme yansımasının bir ürünüdür.

Postmodernistlerin anılan savları, kuşkusuz içinde önemli gerçekler barındırmaktadır; zira, kültürel koşullanmışlığın, dilsel yapıların, inanç ve beklentilerin, sahip olduğumuz kavram ve düşüncelerin dış dünyayı algılama sürecinde etkin olduğu ve bizi çoğu kez yanılttığı gerçeği yadsınamaz. Bacon'ın 'idolleri'(33), aslında bu konuya oldukça erken dönemlerde dikkatlerimizi çekmiş; aynı anlayış, Edgar Morin'de 'bilmenin körlükleri'(34) olarak nitelendirilmiştir. Bu açıdan postmodernistlerin anılan savı, gerçeklik imgemizi sürekli eleştiri süzgecinden geçirmemiz, gerçekliği anlamak için kullandığımız araçları ve kavramlarımızı sürekli geliştirmeye çalışmamız gereğine işaret etmesi açısından oldukça uyarıcıdır. Ancak insanlığın düşünsel açıdan ilerlemesi, kendi önyargılarını, kavramlarını ve kültürünü eleştiri süzgecinden geçirmesi, kavramlarını, önyargılarını ve kültürünü nesnel gerçekliğe 'uygunluk, tutarlılık, yararlılık' gibi kimi ölçütlerle karşılaştırması sonucu gerçekleşmiştir. Bu yüzden postmodernistlerin, nesnel gerçekliği tümüyle yapıntıya indirgeyip, bu yapıntının dış dünya ile karşılaştırılmasını olanaksız hale getirerek onun gerçekle örtüşüp örtüşmediğinin bilinemeyeceğini ileri sürmeleri, aslında insanoğlunun tarihsel evriminde gerçekliğe ilişkin bilgisindeki gelişimini yadsımaktadır. Eğer durum postmodernistlerin iddia ettiği gibi olsaydı, insanlığın sihirsel düşünüşten dinsel düşünüşe, oradan da bilimsel düşünüşe uzanması söz konusu olamazdı. Kuşkusuz insanoğlunun evreni, kendisini ve toplumu anlama ve açıklama sürecinde sihirsel ve dinsel düşünüşü terk etmesi, önyargılarını, kavramlarını ve kültürünü gerçeklikle örtüşüp örtüşmediğini denetleyerek sorgulamasının bir ürünüdür. Yine postmodernistlerin yaptığı gibi gerçekliğin ve doğruluğun, toplum idrakine dayalı olduğu, bir diğer deyişle, insanların gerçek olarak kabul ettiği, hatta gerçek olarak tasavvur ettiği her şeyin, ait oldukları topluma bağımlı olduğunu ileri sürmeleri, bizi mantıksal açıdan birbiriyle çelişik bir dizi gerçeklikle karşı karşıya bırakmaktadır. Çünkü, gerek tarihte gerekse günümüzde gözlemlediğimiz kadarıyla farklı gerçeklik imgelerine sahip toplumlar bulunmaktadır. Bu durum, hiç kuşkusuz, her toplumun gerçekliği inşasının farklı olduğu ve pek çok gerçeklik imgesinin bulunduğunu kabul etmek anlamına gelmektedir. Daha ileriye giderek, sözgelimi Amerika'da gözlendiği gibi, modern bir toplumda, akupunktur, büyü, satanizm, astroloji, din, bilim gibi gerçekliğe farklı yaklaşan, farklı yöntemler ve kavramlar benimseyen etkinliklerin bir arada bulunabileceğini ve her birinin gerçeklik imgesinin farklılık içerdiğini söyleyebiliriz. Bu koşulda, postmodernizm, doğruyu doğru olmayandan ayıran bir ölçüt tanımadığı için, her anlayışın eşit düzeyde doğru olduğunu ve serbest olarak yaşaması gerektiğini savunacaktır. Nitekim bu anlayışın izlerini Paul Feyerabend'de bulmak olasıdır. Nitekim o şöyle demektedir:

"Bir demokraside her vatandaşın okuma, yazma, aklına gelen her konuda propaganda yapma hakkı vardır. Hastalandığında nasıl arzuluyorsa öyle, eğer üfürükçülüğe inanıyorsa üfürükçüler tarafından, yok eğer bilime daha çok güveniyorsa bilimsel doktorlar tarafından tedavi edilme hakkı vardır."(35)

Hakikatin ve doğruluğun görecelileştirilmesi ve çoğulculuk adına çoklu hakikatin onaylanması ve buna izin verilmesi, bilim felsefesi açısından da önemli sorunlara yol açabilecek niteliktedir. Zira

astroloji, akupunktur, parapsikoloji, bilim, din vb. olguların yan yana ve yaygın olduğu bir toplumsal ortamda, hepsinin hakikatin bir ifadesi olduğunun belirtilmesi ve bunlara eşit düzeyde geçerlilik hakkı tanınması, özde bilimi yok etmek ve bilimle bilim olmayanı ayırıcı bir ölçüt bırakmamak demektir. Bu durumda, hastalandığında bir insanı büyücüye ya da Türkiye'de hâlâ yaygın olduğu gibi üfürükçü bir hocaya, akupunkturcuya ya da doktora gitmekte serbest bırakmak ve buna olanak tanımak, insanların hayatıyla dalga geçmek ve kendi tercihleriyle ölüme göndermek anlamına gelmektedir. Bu açıdan postmodernizmin göreceliliği, aslında nesnel bilgiyi yok saydığı gibi, mümkün olduğu kadar nesnel verilere dayanan bilimi de yok saymaktadır.

2. Bilimsel Nesnellik:
Güç, Otorite ve İktidarların Maskesidir

Bilgisel etkinlikte kültürün, zihnin ve dilsel yapıların işlevinin, nesnel gerçekliği örseleyecek kadar ileri bir aşamaya götürülmesi postmodernistleri zorunlu olarak nesnellik düşüncesini reddetmeye itmiştir. Her bilgi, bireylerin kültürel koşullu deneyimlerine, önyargılarına, beklentilerine ve kavramlarına dayanıyor, belli bir kültürün ürünü olarak görülüyorsa, modernizmin iddia ettiği gibi, nesnellikten söz etmek olanaksız olacaktır. Nitekim katı bir nesnellik anlayışını savunmaları yüzünden pozitivizmi eleştiren postmodernistlerce nesnellik, akademik çevrelerde güç ya da iktidar için kullanılan bir maske,(36) aynı zamanda beyaz erkek olmanın getirdiği imtiyazların son kalesidir.(37) Bu açıdan bilim de nesnel bir tutamağı olmayan bir ideolojidir.(38) Nitekim Erickson, nesnellik konusuna postmodern bakış açısını şöyle ifadelendirir:

"*Bilginin nesnelliği reddedilmiştir. Bilen kişi, ya içinde bulunulan durumun özellikleri ile ya da baskın bir şekilde kullanılan kuramlar tarafından koşullanmıştır; bu yüzden bilgi, nötr bir şekilde keşfedilmez.*"(39)

Postmodernistlerce, insanların dünyaya tarafsızca yaklaşması, onu betimlemesi, anlaması, anlamlandırması ve açıklaması mümkün değildir. Onların iddiasına göre gerçekliği nasıl göreceğimizi, kaçınılması imkânsız olan içsel önyargılarımız belirlemektedir; bu yüzden nesnellik ulaşılması olanaksız bir hayaldir.

Michel Foucault nesnellik aleyhinde şunları dile getirir:

"*Gerçek, güçten bağımsız ya da güçten yoksun değildir... Her toplumun gerçek için kendine has bir rejimi, gerçek için genel politikası vardır. Bu da o toplumun sahip olduğu, kabul ettiği ve doğru olarak fonksiyon yüklediği ifade tipleridir. Bir kişinin doğru ve yanlış ifadeleri birbirinden ayırt etmesi için kullandığı, her şeyin bir onay sürecine maruz kaldığı mekanizmalar ve durumlardır. Gerçeğin elde edilmesi sırasında uyumun sağlandığı teknikler ve prosedürlerdir. Neyin doğru olduğunu söyleme görevini üstlenmiş kişilerin statüsüdür.*"(40)

Nesnelliği yadsıyan postmodernistlere göre, modernist düşünürlerde dile gelen bilgi ve değer ayrımı da geçerli bir ayrım değildir; zira, gerçeğin algılanması kültürel koşulludur, dile bağlıdır ve tüm bunlar değer içermektedir. Ayrıca M. Foucault'nun da dediği gibi, bilgi denilen şey aslında, egemen güçlerin kendi değerlerini diğerlerine empoze etmesinden başka bir şey değildir.(41) Bilgi ve değer ayrımını yadsıyan Rorty ise şöyle demektedir:

"*Gerçeğin ne olması gerektiği ile ne olduğu arasında epistemolojik farklılık; gerçekler ile değerler arasında metafiziksel ayrılık; ahlak ile bilim arasında yöntembilimsel bir ayrılık bulunmamaktadır.*"(42)

Postmodernistlerin, nesnellik karşıtı söylemleri ve bilgiyle değer ayrımını yadsımaları, aslında onların modernite geleneğinde Descartes'tan beri yaygın olan dualizme (ikicilik) duydukları bir tepkiyi dile getirmektedir. Bu dualizm, her şeyi sınıflamış ve karşıtıyla tanımlamıştır. Onlarca, bilgi-bilgi olmayan, sanat-sanat olmayan, doğru-yanlış, nesnel-öznel, güzel-çirkin, tin-madde, gelişmiş-gelişmemiş gibi ayrımlar, gerçekliği olmayan ayrımlardır ve bizim elimizde, doğruyu-yanlıştan, bilgiyi-bilgi olmayandan, sanatı-sanat olmayandan, güzeli-çirkinden ayırt eden şaşmaz bir ölçü bulunmamaktadır.(43)

Postmodernistlerin nesnelliği yadsıyan ve her türden sınıflamaya karşı çıkan anlayışları, kendi içinde (belli bir bağlamda) hakikatin birliği; ama buna rağmen paradoksal bir biçimde onun (farklı bağlamlarda) ifadesinin çokluğu düşüncesine yol açmaktadır. Bilgi olanı-bilgi olmayandan, doğruyu-doğru olmayandan, iyiyi-kötüden, güzeli-çirkinden, sanatı-sanat olmayandan ayırt eden ölçütün ya da ölçütlerin yadsınması, bilim, sanat, ahlak ve benzeri alanda sınırsız bir karmaşaya yol açacağı gibi, bu karmaşanın, bilim felsefesi açısından, neyin bilim olduğu, genç bilim insanlarına ideal olarak ne türden hedefler koyalım, onların iyi insan ve iyi birer bilim insanı olmaları için öğrenme-öğretme sürecinde ne türden etkinliklere önem verelim vb. türden bir dizi sorunlara yol açacağı ortadadır. Zira bilgi ile bilgi olmayan, doğru ile yanlış, iyi ile kötü, güzel ile çirkin arasında bir ayrım yoksa, bu her şey doğrudur ve eşit düzeyde geçerlidir anlamında yorumlanmaya açıktır. Nitekim, bilimin devletten ayrılması ve diğer etkinlikler karşısında onun meşruluğunun demokratik süreçlerle halka açılmak suretiyle belirlenmesini savunan ve bilimin egemenliğinin

demokrasi için bir tehdit olduğunu ileri süren Feyerabend, mitoloji, astroloji, bilim, din gibi etkinliklerin eşit düzeyde hakikat değeri içerdiğini ima etmektedir.(44)

3. Gerçeklik Algısı:
Sürekli Değişim ve Gelişim İçerisindedir

Gerçeklik, postmodernistlerce, bir parçasıyla kültüre, dilsel yapılara ve bireylerin deneyimlerine bağımlı hale getirildiğinden, onlarca gerçeklik algısı, toplumdan topluma değiştiği gibi, aynı toplumda da zaman içerisinde sürekli gelişim ve değişime uğrar. Bu yüzden onlarca bilgi, ne dışsal ne de evrenseldir. Dolayısıyla, 'her, hiçbiri' gibi genel söylemlerden kaçınmak ve 'bazı, daha çok, kimi zaman, sık sık' gibi kesinlikten ve evrensellikten kaçınan deyişleri kullanmak gerekir.(45)

Postmodernizmin anılan düşüncesi, sürekli eleştiriyi desteklemesi ve yeni açılımlara olanak vermesi bakımından bilim felsefesi açısından oldukça yararlı sonuçlar verebilecek niteliktedir. Ancak bunu, postmodernistlerin savlarının aksine, gerçekliği ve doğruluğu görecelileştirmeden yapmak, gerçekliği algılayışımızın, araçlarımız ve eleştirel mantığımız geliştikçe daha yetkinleştiğini ve yetkinleşmenin süreklilik içerdiğini işlemek zorunludur. Nitekim Einstein'cı gerçeklik algısı Newton'cu gerçeklik algısıyla kıyaslandığında daha ileri bir noktadadır ve eleştirel bir mantığın ürünüdür; fakat bu, Newton'cu gerçeklik algısının tamamıyla yok olduğu anlamına gelmemektedir. Zira makro düzeyde halen Newton'cu gerçeklik algısı egemendir ve pek çok teknolojide Newton'cu gerçeklik algısı işe yaramakta ve kullanılmaktadır. Mikro düzeyde ortaya çıkmış olan Einstein'cı gerçeklik algısı, mutlak zaman, mutlak mekân gibi kavramlara son vermiş ve bu kavramları görecelileştirmiş olsa da, halen içinde Newton'cu pek çok olguyu barındırmaktadır. Anılan durumu, gerçeklik algısı açısından daha yalın hale getirmek için, Karl Popper'dan esinlendiğimiz bir örnek durum üzerinde durmakta yarar vardır:

Gerçeklik algımızı, sürekli eleştiri ve sürekli gelişen araçlarla yetkinleştirmeye çalışıyoruz; aslında aradığımız, gerçekte (ideal) saat 12.00 iken 12.00'yi gösteren bir saat bulmaktır. Ancak, şu anki saatimiz, gerçekte saat 12.00 iken 11. 45'i gösteriyor olabilir. Kuşkusuz bu saatin hiç olmamasından daha iyidir; zira işimize yaramaktadır ve eksiklikler içerse de gerçeklikle bir biçimde ilişki içerisindedir. Sözgelimi, 15 dakikalık sapmaya sahip bir saatle randevuya gitmek, saatsizlik yüzünden hiç gidememekten daha iyidir. Gerçeklik algımızı, anılan örnekteki gibi yapılandırmak ve bilim felsefesine bu şekilde yansıtmak, hiç kuşkusuz postmodernistlerin onu görecelileştiren tutumlarından daha işlevseldir. Zira, anılan bakış açısı, hem gerçeklik algısındaki sürekli kalan unsurlara hem de değişime açık olan öğelere dikkat çekmekte ve gerçeklik algımızı, ona eleştirel bir bakışı aşılayarak dinamikleştirmektedir.

4. Odaksızlık veya Çok-Odaklılık:
Ne Kadar Kültür Varsa
O Kadar Çok Odak Vardır

Postmodernistlere göre, gerçeklik kavramına yaklaşırken odak kavramından kaçınmak gerekir. Zira, onlarca Batı düşüncesi, ortaçağda her şeyi Tanrı odaklı, Rönesans'tan, özellikle Descartes'tan itibaren ise, insan odaklı bir paradigmayla algılamaya çalışmıştır. Onlara göre, ne Tanrı ne de insan odak olabilir. Gerçek, olumsallıklara göre değişir ve kesin, evrensel, bütünüyle tanımlanabilir bir gerçeklik yoktur. Bu yüzden odaksızlık ya da çok-odaklılıktan söz etmek daha doğrudur.(46) Odaklılık düşüncesinin eleştirisi, postmodernizm içerisinde beraberinde aklın evrenselliği, bilginin evrenselliği ve kimi değerlerin genel geçerliliğinin reddine yol açmıştır.

Postmodernistlerin, odak kavramına karşı çıkmaları ve odaksızlığı ya da çok-odaklılığı savunmaları, aslında görecelilik, çoğulculuk, çokkültürlülük, yerellik anlayışlarıyla her türden ayrıma karşı duran bakış açılarının bir ürünüdür. Onlarca ne kadar çok kültür varsa o kadar çok odak vardır ve bunların hangisinin doğru olduğu gösterilemez. Bu sav, insan odaklılığı eleştirdiği için, özde insan odaklı-seküler düşünceyi örselemeyi ereklemektedir ve aklın yerine duyguları, inançları, özlemsel düşünüşleri yerleştirmeye ve onun alternatifleri olarak sunmaya olanak tanımaktadır. Nitekim postmodernistlerin anılan savı, dinsel düşünce içerisinde yansıma bulmuş, Tanrı odaklı düşünceler yeniden güncelleştirilmeye çalışılmıştır. Postmodernistlerin ileri sürdüğü gibi, insanın bütünlüğünü parçalamadan onun bütünlüğüne vurgu yapsak bile, bu vurgu yine insan odaklılığı zorunlu kılmaktadır. Çünkü, eleştirsek ve yer yer ona güvenmekte zorlansak bile, en temel çıkış noktamız yine de kendi deneyimlerimiz ve insanlığın ortak deneyimlerine gönderme yapan kültürel-düşünsel mirasımızdır. Tanrı odaklılık gibi, bir bakış açısının çok odaklılık adına onanması ve insan odaklılık kadar geçerli olduğunun ima edilmesi, insanın kendine yabancılaşması ve kendi ürünlerini bir başka zemine yansıtması demektir.

Çok-odaklılığı bilim felsefesi bağlamına taşıdığımızda, bunun bilim kültürü açısından belli bir değer içerdiği yadsınamaz. Özellikle, sosyal bilimlerde, bireysel farklılık gibi seküler bir bağlamda öte-

kinin kavranması ve anlaşılmasında işe yarayabilir ve duyarlılığı geliştirebilir. Yine, duyguların, özlemsel düşünüşün, inançların, aklın verilerinin farklılığını göstermesi açısından da önemli sayılabilir. Ancak tüm bunlar sonuçta insan odaklıdır ve bilim felsefesi bu odağın dışına çıkıp seküler niteliğini yitirmemelidir. Aynı zamanda bilim felsefesi çok-odaklı bir bakış açısında hangi odağın -akıl, duygu, özlemsel düşünüş, inançlar vb.- pratik yaşamda daha işler olduğunu, hangi odağın hangi amacımıza ve gereksinimimize yön verdiğini göstermelidir. Özellikle, nesneler dünyasını, insanı ya da toplumu anlamak ve açıklamak söz konusu olduğunda zorunlu olarak aklın ve bilimsel düşüncenin üstünlüğü gösterilmelidir. Bu açıdan bilim felsefesinde insan odaklılıktan vazgeçmek, bilimden vazgeçmekle eşdeğerdir.

5. Temelsizlik:
Varlık, Bilgi ve Değerlerin Dayandığı Sarsılmaz Bir Temel Yoktur

Postmodernistlerin odak düşüncesine karşı çıkmaları, gerçekliği göreceli hale getirmeleri, doğal olarak onları 'temel' düşüncesini yadsımaya itmiştir. Postmodernistlerin temelciliğe karşı çıkışları, bilgideki kesinliği yadsımaya dönüktür ve tüm bilgilerin F. W. Nietszche'nin iddia ettiği gibi, *"belli bir perspektifin ürünü olduğunu"*(47) göstermeyi amaçlamaktadır. Nitekim Erickson şöyle demektedir:

"Bilgi kesin değildir; kuşku içermeyen temel ilkelere dayandırılarak bilginin elde edilebileceğini savlayan temelcilik kesinlikle terk edilmelidir."(48)

Aslında hem epistemolojik hem de ontolojik bağlamı olan temelcilik, insan düşüncesinde, varlığı anlamlandırmada ve ona ilişkin bilgiler oluşturmada bir çıkış noktası oluşturmaktadır. Sözgelimi ontolojik açıdan varlık kavramı, kendi özüne bir temel teşkil eder ve onu yadsıyarak varlık ve olgulardan söz etmek olanaksızdır. Ontolojik anlamda temelciliğin reddi, nihilizme yol açar. Aynı şey, *a priori* ve *a posteriori* nitelik taşıyan bilgiler için de geçerlidir. Nitekim geometriden söz edebilmek için birtakım aksiyomların kabulü zorunludur; aksi halde geometri biliminden söz etmek olanaksızlaşacaktır. Yine, deneysel nitelikli bilgiler için, hem duyu verilerini işleyen, neden-sonuç ilişkisi kuran, birleştirme-ayırma işlemleri yapan ve duyu verilerini denetleyen aklın hem de doğrudan ya da dolaylı olarak dış dünyadan izlenimler veren duyuların, doğru bilgi verdiği kabul edilmelidir. Ünlü filozof Bacon'ın dile getirdiği çeşitli idoller, aklımızın ve duyu verilerimizin doğru veriler sağlamasını engelleyebilir; ama buna rağmen, yine de, yaşamımızı kurmak için, kimi temelleri, özellikle aklı ve deneyimi temel almak zorunludur. Hiç kimse, duyu verilerinin bizi yanıltığı olgusuna dayanarak, gözlerinin gösterdiği arabayı yok sayıp kendisini arabanın önüne atmaz. Yine, hiç kimse aklın zorunlu bilgi sağlamadığı, bu nedenle neden-sonuç ilişkisinin zorunlu bir ilişki olamayacağı kuşkusuna dayanarak, arabanın direksiyonunu şarampolün olduğu tarafa doğru çevirmez.(49)

Bugün sahip olduğumuz uygarlığın önde gelen yapıcı unsuru olan bilim de birtakım temellerden hareket eder. Sözgelimi, evrenin araştırılmaya değer olduğu, evrende düzenin bulunduğu, nesneler ve olaylar arasında karşılıklı nedensellik ilişkisinin bulunduğu ve bu ilişkilerin insan tarafından bilinebileceği gibi temeller, bilimin hareket zeminini oluştururlar. Bu temeller, birer inanç olarak nitelendirilseler bile, işe yaramaktadırlar; işe yaradıklarının en önemli kanıtı ise, onun gözlemlediğimiz sonuçlarıdır. Zira bilim, evrenin belli bir düzenlilik içinde olduğunu varsayar ve bu varsayımdan hareket ederek evrenin, evrende olup bitenlerin işleyişine ilişkin yasaları ortaya koymaya çalışır. Bu açıdan insanoğlu, matematikteki eksi sonsuz artı sonsuz kavramlarına dayanarak mantıksal açıdan temellerin sonsuzca geriye doğru götürebileceğini varsaysa bile, bir etkinlik ya da bir ürün ortaya koymak için belli çıkış noktaları, bir diğer deyişle, bazı temelleri kabul etmek zorundadır. Temelsiz ne bilgi, ne inanç, ne bilim, ne de felsefe kurulabilir. Bu yüzden temelciliğin yadsınması, kendi içinde temelciliği yadsıyanın görüşünü de geçersiz kılar; zira temelsizlik de bir temeldir. Öte yandan, bilim felsefesi, hangi temellerin daha sağlam ve güvenilir olduğunu göstermek ve bireylerin yaşantılarını kurarken dayanacakları ilkleri temellendirme konusunda onlara yol gösterici olmak zorundadır. Çünkü toplumsal açıdan bilime ve bilim felsefesine yüklediğimiz en temel işlevlerden birisi budur.

6. Benlik ve İnsan İmgesi:
Evrensel Bir Benlik ya da İnsan İmgesi Bulunmamaktadır

Postmodernistlere göre, insanın evrensel bir doğası ve evrensel bir benlik algısı da bulunmamaktadır. Bireylerin düşünceleri, duyguları, onların dışavurumu, ifade tarzı kültüreldir. Çünkü değerler, paylaşılan paradigmalara ve kültürden kültüre değişmektedir. Rorty'nin deyişiyle, benliği tanımlamak için evrensel bir kriter bulunmamaktadır. O daha ileriye giderek, etnik kökenin, sınıfın, kapasitenin, kendilik algısının, ulusal geçmişin, dinsel inançların kişiliği belirlediğini söyler,(50) ancak onca bu belirlenim, determinist bir karakter içermekten çok kişiliğin birey tarafından inşasına ya da yaratılmasına etki eder.(51)

Kuşkusuz, benlik algısının kültürelliğini ve kişilik oluşumunda kültürlerin ve paradigmaların etkisini ve kişiliğin bir inşa süreci olduğunu yadsımak olanaksızdır. Ancak buradan hareketle insana ilişkin evrensel birtakım önermelerin ileri sürülemeyeceğini söylemek hem doğa bilimini, hem de diğer tüm sosyal bilimleri yadsımak anlamına gelmektedir. Postmodernistlerin farklılığa aşırı vurguları ve farklılığı genellemeleri heyecan, öfke, tapınma, açlık, susuzluk, öğrenme, çiftleşme, güven arama, bilgi ve sanat üretme gibi evrensel olarak tüm insan kültürlerinde gözlemlenen davranışları görmezden gelmelerine ya da onları farklılık paradigmaları gereği çarpıtmalarına yol açmıştır. Sözgelimi, postmodern eğilimli antropolog Geertz, kızgınlık, öç alma gibi bütün insanlarda bulunduğunu varsaydığımız duyguların bile kültürel olarak tanımlandığını; kızgınlığın farklı kültürlerde farklı durumlarda farklı biçimlerde ortaya çıktığını, dolayısıyla duyguların bile evrenselliğinden söz edilemeyeceğini öne sürmüştür.(52) Heyecan, öfke, kızgınlık, öç alma, gülme gibi olguların ifade tarzları kültürden kültüre az ya da çok değişse de, bu olguların dışavurumunda kimi ortak unsurların bulunduğu yadsınamaz. Farklılıkların vurgulanması bilim felsefesi açısından, özellikle sosyal bilimlerde hoşgörüye ve ötekini anlamaya bir kapı aralasa da, ortak öğelerin tümden yadsınması, hem insana ilişkin kimi yasaların saptanmasına ve insan bilimlerinin kurulmasına ve insanlardaki ortak öğeleri bulup, bunlardan hareketle insanlık hakkında bilimsel bir gelenek oluşturmaya hem de insanları belli bir anlayışta, ortak insani özelliklerde birleştirmeye ve insanlık duyarlılığı oluşturmaya ket vurmaktadır.

7. Metnin Anlamı ve Yorumsamacılık: Her Metin Farklı Anlamlandırılmaya Açık Bir Rorşah (Rorschach) Testi'dir

Postmodernizmin temel ilkelerinden birisi de yorumsamacılıktır. Zira onlarca, her şeyin göreceli olması, her şeyin değişebilirliği, her şeyin gidebilirliği veya farklı anlam ve yorumların ortaya çıkabilmesi için metinler üzerinde yapılacak yorumların büyük bir önemi vardır. Bu yüzden postmodernistler, nesnel doğrunun yerine hermenötiğin (yorumbilim) doğrusunu koyarlar, dolayısıyla bu, aynı zamanda, nesnel bilgiyi reddederek onun yerine hermenötik bilgiyi koymak anlamına gelmektedir. Çünkü onlara göre, dünyada hiçbir şey dili aşamaz ve dil Rorty'nin deyişiyle, olumsallıklara sahiptir.(53) Bu nedenle her şey özde bir metindir; ancak metnin anlamı, ne metinde, ne metnin oluştuğu bağlamda, ne de metnin yazarındadır; anlam, okuyan kişide yani okuma etkinliğini gerçekleştiren öznedir. Dolayısıyla, metnin anlamı her okuyana göre değişir, yeniden şekillenir ve inşa edilir.(54) Bu yüzden onlara 'metnin anlamı nedir' sorusu yöneltildiğinde, yapı-bozumcu Derrida'nın ve ona uyanların 'hiçbir şey' karşılığını verdikleri, hiçbir sözün, dizgenin ya da söylemin nesnel bir anlamının bulunmadığını ileri sürdükleri görülür.(55) Aynı anlayış, yeni pragmatist postmodern düşünürlerde de görülür. Nitekim postmodernist yorumsamacılığı analitik bir biçimde çözümleyen Dilek Doltaş onların yorumsamacı anlayışlarını şöyle özetlemektedir:

*"Biçimi ve içeriği her ne olursa olsun, bir grup postmodern yazara göre, her metin sözcüklerden oluşur. Sözcükler de durağan, nesnel gerçekler olmadıkları için, ancak kendi oluşturdukları gerçeklerden, yani kendilerinden söz ederler. Okur, okuma eylemi sırasında kendi belleğinde onlara gerçeklik ve anlam kazandırır. Dolayısıyla sözcüklerin anlamları bir açıdan bakıldığında, öznel ve geçicidir. Anlamın meydana gelişi, okurun kişisel birikimi, özgeçmişi ve ruhsal durumu ile sözcüklerin ürünü olduğu söyleme ve onların kullandığı diğer metinlerin yüklemelerine (*intertextual meaning*) dayanır. Bu nedenle, bir grup postmodern düşünür-eleştirmene göre anlam ancak metinlerarası atıflar yoluyla geçici ve kişisel düzeyde belirlenir. Tzvetan Todorov ve Stanley Fish'in başını çektiği bu yeni pragmatist, postmodern eleştirmen grubunun 'metnin anlamı nedir?' sorusuna 'her şey ya da hiçbir şey' diye cevap verdiklerini söyler. Bir başka deyişle onlar için metin, psikolojide kullanılan ve her türlü anlamlandırmaya açık boş kâğıt üzerindeki mürekkep lekesi (Rorşah Testi) gibidir. Bu yaklaşımdaki eleştirmenler, anlam üretmede ağırlığı yazara ya da metne değil de okura ve söyleme verdiklerinden metnin yazarının da okur olduğunu öne sürerler. Onlara göre, metin ön-metindir (*pretext*), onu kimin yazdığı hiç önemli değildir ve okur ondan, Pirandello'nun karakterleri gibi istediği anlamı çıkarır, yani metni okur yaratır. Postmodernistlerin anılan yorumsamacı söylemleri, Grenz'in de belirttiği gibi, yorumcu teorilerini dış dünyaya uygulamalarına neden olmuş ve bir metnin, her okuyucu tarafından farklı farklı okunacağı gibi, gerçeklik de, gerçeklik ile ilişki içerisine giren her bilinç tarafından farklı farklı 'okunacaktır', kısacası dünyanın tek bir anlamı yoktur anlayışına ulaşmalarına neden olmuştur."*(56)

Metni, kimi postmodernistlerin yaptığı gibi, Rorşah Testi'ne döndürmek ve anlamı, metin, metnin bağlamı ve metnin inşa edildiği kültürel ortamın dışında, salt onu okuyan öznede aramak, metni, metnin yazarını ve metnin bağlamını yok saymak anlamına gelmektedir. Bu yok sayma, özellikle, anakronizme neden olması, okuyucunun metne, orada olmayan unsurları yansıtması gibi olumsuz

sonuçlar doğurabilecek niteliktedir. Sosyal bilimler sürecinde, aşırıya giden kimi postmodernistlerin ileri sürdüğü gibi, bir bilim insanının kullandığı materyallerin, sözcüklerin, cümlelerin ve metinlerin Rorşah Testi gibi olduğunu savlamak, hem bilim insanları arasında iletişimi olanaksızlaştırıcı hem de her şeyin her anlama geldiğini çağrıştırıcı niteliktedir. Kuşkusuz, metnin yorumunda metni yorumlayan öznenin birikimini ve payını yadsımak oldukça zordur; fakat buna dayanarak metnin anlamını özneye indirgemek bilim felsefesi açısından kabul edilemeyecek bir tutumdur. Zira bir metindeki bilgi, adalet, yasa, kuram vb. terimleri, kimi postmodernistlerin savunduğu gibi 'b-i-l-g-i', 'a-d-a-l-e-t', 'y-a-s-a', 'k-u-r-a-m' gibi salt harflere indirgemek ve okuyucuya göre her anlama gelebileceğini söylemek, bilimsel dizgelerin anlamdan yoksun olduğunu ileri sürmekle eşdeğerdir.[1]

8. Bilimsel Evrenselliğe Karşı Yerellik: Evrensellik, Beyaz Irkın Değerlerini Dünyaya Empoze Etme Aracıdır

Yerellik olgusu, gerçeğin kültürlere göre değişebileceği ve evrensel bir gerçekliğin bulunmadığı savının bir sonucudur. Bu sava göre, her kültürün kendine göre doğruları vardır. Yerelliğin savunulduğu bir düşünsel dünyada evrensele yerin olmayacağı tikellerin ön plana çıkartılacağı açıktır.(57) Nitekim postmodernistler, evrensellik savıyla aslında modernizmin, beyaz ırkın değerlerini dünyaya empoze ettiğini, kadını erkeğin algısına mahkûm ettiğini,(58) diğer kültürleri ise evrensellik savıyla kendi bilgi ve değer anlayışını benimsemeye zorladıklarını söylerler ve bunun sömürünün bir aracı olarak kullanıldığını ifade ederler.(59)

Yerelliğin gündeme getirilmesi, yerele duyarlılığı artırması, çokkültürlülük, saygı, hoşgörü, farklılığın bilincinde olmak gibi olumlu değerler içermesi açısından belli açılardan olumlanabilir. Bu açıdan yerelliğe vurgunun bilim felsefesi açısından değeri yadsınamaz. Ancak, yerelliği, postmodernistlerin yaptığı gibi, evrenselin karşısına yerleştirmek ve evrenseli yadsımak, onu kutsamak ve her toplumu yerel otantikliği içersinde bırakmak, kimi durumlarda oldukça kötü sonuçlar da doğurabilir. Sözgelimi, bilimsel yöntemden habersiz bir toplum, 'akan su pislik tutmaz' anlayışını kutsamış olabilir; yine, 'insan kurban etme' geleneğine ya da pek çok kadının ölmesine neden olan 'kadın sünnetine' yer verebilir. Tüm bu olgular, bilimin evrensel doğruları ve insani evrensel değerler yok sayılarak yerellik adına olumlu karşılanamaz. Bu, insan türünün kendine ve hemcinslerine karşı işlediği bağışlanamaz bir cinayet anlamına gelir. Postmodernizmin yerellik olgusuna aşırı vurgusu, postmodernizmin gelişmiş toplumlarda ortaya çıktığı düşünülürse, kapitalist toplumların, insan onuruna yaraşır bir yaşam kurmak için gerekli olan bilgi ve değerlere, bir diğer deyişle uygarlığın kazanımlarına gelişmemiş toplumların sahip olmasını engellemeyi amaçladıkları biçiminde de yorumlanabilir. Kuşkusuz böylesi bir yorum, kendi yerel değerlerini aklın ve bilimin ışığında eleştiriye tabi tutan gelişmemiş ya da gelişmekte olan toplumların gelişiminin önünün açılması, bunun ise onları, tüketim toplumu olmaktan kurtarıp üretime yöneltmesi ve böylece kapitalist toplumlar karşısında bir güç olmaları anlayışına karşı çıkan bir imayı birlikte getirmektedir. Ayrıca yerellik, altkültürleri önemsediği için, parçalayıcı ve ayrıştırıcı bir yapıyı gündeme getirmekte ve insanlığın bilimin süzgecinden geçirilmiş ortak bir kültür idealine doğru gitmesine ket vurmaktadır.

9. Toplum Mühendisliği: Antidemokratik ve Totaliter Bir Tutumdur

Yerelliği, çokkültürlülüğü, öznelliği, bireyin otantikliğini savunan bir dizgenin, toplumu evrensel sayılan bilgi ve değerlere göre düzenlemek ve planlamak gerektiği düşüncesine karşı çıkacağı ortadır. Nitekim postmodernist düşünürlerin modernizme yönelttikleri en önemli eleştiri noktalarından birisini modernizmin 'toplum mühendisliğine soyunması' oluşturmaktadır. Postmodernistler, modernistlerin toplumu düzenleme, planlama ve ona yön verme iddiasını, toplum mühendisliğine soyunmak olarak nitelemekte ve bu tutumu antidemokratik ve totaliter bir tutum olarak görmektedirler.(60) Toplumu düzenleme, planlama ve ona yön verme anlayışı modern bir anlayıştır ve A. Comte ve S. Simon'dan beri modern paradigmada önemli bir işlev görmektedir. Öte yandan, tarihin sonuna gelindiği, sadece şu anın var olduğu, gelecek düşüncesinin anlamsız sayıldığı, postmodernistlerin benimsediği tarzda bir paradigmada da toplumu düzenleme, planlama ve ona yön verme anlayışının yerinin olmayacağı açıktır. Öyle anlaşılıyor ki, postmodernistlerin toplumu planlama ve düzenlemeye karşı çıkmaları, onların şu anı yaşama ve tarihin sonunun geldiği söylemleriyle ilintilidir.

İnsanlığın tarihsel gelişimine bakıldığında tüm büyük gelişmelerin ve paradigmal dönüşümlerin, devrimlerin ve devrimci politikaların ürünü olduğu görülür. Dünyada, demokrasiyi kısmen içselleştirmiş, kendi dönüşümünü demokratik koşullarla yürüten kimi toplumların varlığından söz edilse bile, pek çok toplum henüz bu açıdan kendi öz gelişim dinamiklerini yakalamış değildir. Buna ek olarak, öyle görünüyor ki, doğası gereği insan şu anla yetinmemekte ve bir gelecek tasarlamaktadır; bir diğer deyişle, postmodernist savın aksine bir bütün

olarak hiçbir toplum tarihin sonuna geldiğimizi düşünmemektedir. Bu açıdan, gelişmeyi, demokratik koşulları oluşturmayı, kalkınmayı ve bir bütün olarak gelecek kuşakların mutluluğunu sağlamaya dönük bilimsel etkinlikleri planlamak zorunludur. Bırakın isteyen istediğini yapsın anlayışı, her anlayış eşit düzeyde geçerlidir savı, anarşizme ve toplumsal çözülmelere yol açıcı niteliktedir ve bilimi diğer etkinliklerle eşit konuma oturtmaktadır. Feyerabend'in yaptığı gibi 'akla veda, yönteme hayır' söylemleri gerçekçi söylemler değil; geri kalmış ülkeleri geri kalmışlıklarına mahkûm etme erekli salt söz oyunlarıdır. Kaldı ki, bilim felsefesi bağlamında ele alındığında, toplumu planlamaya, düzenlemeye ve ona yön vermeye karşı çıkmak, bilimin dönüştürücü ve değiştirici işlevini yadsımak anlamına geldiği gibi -çünkü bilim özde, evreni, insanı ve toplumu anlama, açıklama süreci olduğu kadar, aynı zamanda onları değiştirme ve dönüştürme sürecidir- geri kalmış toplumları geri kalmışlığı içerisinde bırakmak ve geri kalmışlığı aklayarak bir yazgı haline getirmektir.

10.Üst-Anlatılar:
Totaliter ve Baskıcı Büyük Öyküdürler

Toplumu planlamaya, düzenlemeye ve ona yön vermeye, evrensel bilgi ve değere karşı çıkan ve aklın kültürel koşullu olduğunu savlayan postmodernistler, toplumları dönüştürmeyi amaçlayan ve gerçeği bir bütün olarak algılamaya çalışan üst anlatılara da karşı çıkmaktadırlar. Lyotard'ın deyişiyle, üst anlatılar, büyük öykülerdir; oysa yerellik ve sınırlılığın egemen olduğu dünyada insan yerel nitelikli olan küçük öykülerle yetinmeyi bilmelidir.(61) Nitekim Anderson, Lyotard'ın üst anlatılar ile ilgili argümanını şöyle ifadelendirir:

"*Üst anlatı, efsanevi görüşleri içeren bir anlatıdır; bu anlatının kapsamı felsefeyi, araştırmaları, politikayı ve sanatı içerecek, birbiri ile ilişkilendirecek, hepsinden öte bunlara birleştirici bir yön verecek kadar geniş ve anlamlıdır. Lyotard, üst anlatıya örnek olarak dünya üzerinde Tanrı'nın hâkim olduğunu anlatan Hıristiyan dininin anlatısını, sınıf çekişmesini ve devrimi anlatan Marksist politik anlatıyı ve Aydınlanma'nın rasyonel gelişimi aktaran entelektüel anlatısını gösterir. Lyotard, postmodern çağı, 'Üst Anlatılara Karşı Kuşku İçinde Olma Çağı' olarak tanımlamıştır. Lyotard, bütün insanların bu anlatılara inanmayı kestiğini iddia etmemiş, ancak bu anlatıların artık işe yaramadığını iddia etmiştir, bunun sebebi olarak üst anlatıların çokluğunu ve hepsinin bilinmişliğini göstermiştir.*"(62)

Albert Mohler, Lyotard'ın anılan söylemini bir adım öteye götürmüş ve "*Bütün büyük felsefi sistemler artık ölmüştür; bütün kültürel anlatımların sınırına gelinmiştir; elimizde kalan tek şey farklı insan gruplarının ve kültürlerin gerçek olarak kabul edip inandığı küçük hikâyelerdir; evrensel gerçek üst anlatı- iddiaları baskıcıdır, totaliterdir ve karşı konulması gerekir,*"(63) iddiasında bulunmuştur.

Pauline Marie Rosenau, aynı geleneği sürdürerek tüm üst anlatılara savaş ilan etmiştir. Nitekim o, şöyle demektedir:

"*Postmodernizm, ister politik ister dinsel ya da sosyal olsun, bütün küresel, kabul edilmiş dünya görüşlerine meydan okumadır. Hıristiyanlığı, İslamı, Marksizmi, Stalinizmi, kapitalizmi, liberalizmi, laik hümanizmi, feminizmi, modern bilimi indirgemeli, totaliter üst anlatı olarak nitelendirmeli ve gelebilecek tüm sorulara göre önceden cevaplarını hazırlamış olan bir düzen olarak tanımlamalıdır. Postmodernizm, bütün bu düşünce sistemlerini, büyücülük, astroloji ya da ilkel tarikatların dayandırıldığı varsayımlardan daha sağlam varsayımlar olarak görmemelidir. Postmodernizmin hedefi alternatif varsayımlar üretmek değil, bu varsayımların bilgi için temel oluşturmasının imkânsızlığını kabul ettirmektir.*"(64)

Üst anlatıların büyük öykülere indirgenmesi, evreni, insanı ve toplumu bütüncül açıdan kavramaya ve makro düzeyde dönüşümler ve devrimler yapmaya olanak bırakmamaktadır. Oysa, yeryüzündeki, eşitsizlik, insan hakları ihlali, adaletsizlik gibi olgulara makro düzeyde bakmak ve bunları olumluya çevirmek için üst anlatılar oluşturmak zorunludur. Aynı şey, evreni ve insanı anlamak için de gereklidir. Zira, evrene, insan ve topluma, postmodernistlerin yaptığı gibi, parçalı, bölük pörçük, neyin hangi şeyle ilişkili olduğu belirsiz, sistemsiz bilgilerle bakmak, sadece zihinsel bir karmaşa yaratabilir; gerçeğin bütüncül fotoğrafını çekmeye engel oluşturur. Aslında modern dönem, bilim açısından uzmanlaşmaların yoğunlaştığı bir dönemdir ve uzmanlaşmalar varlığı parçalayarak ele almaya neden olmuş, varlığın bütünlüğünü kavramaya engel oluşturmuştur. Bu durum, hem doğa bilimleri hem de sosyal bilimler alanında önemli bir sorun olarak önümüzde durmaktadır. Bu yüzden, postmodernizmin savının aksine üst anlatılara içinde yaşadığımız dönemde daha çok gereksinim vardır; ancak bu keskin zekâlı bilim insanlarını, onlar arasında işbirliğini ve disiplinlerarası (*multi-disipliner*) çalışmaları gerektirmektedir. Bu ise bilim felsefesinin işlevinin artması ve bilim felsefesinin bilim eğitiminde önemli işlevler yüklenmesi anlamına gelmektedir.

Burada postmodernistlerin üst anlatıların totaliter bir bakış açısına yol açtığı, yer yer gerçeği çarpıttığı gerçeğine dikkat çekmelerinin anlamlı olduğu, bunun bilim felsefesi açısından işlevsel olarak kullanılabileceği gerçeğine dikkat çekmek gerekir.

Eleştirel bir bilim felsefesi anlayışı, üst anlatıların totaliter niteliğini yumuşatabilir; bu yüzden salt anılan nedenlerden ötürü üst anlatılara karşı çıkmak anlamsızdır. Ancak burada üst anlatıların dogmatik bir temelde yapılandırılmasına karşı uyanık olmak gerekir; çünkü dogmatizm, eleştirelliğin düşmanıdır ve her şeyi inanç ya da tapınma nesnesi haline getirmektedir.

11. Çokkültürlülük:
Modernizmin Tekçiliğine Karşı Çoğulculuğun Yaygınlaştırılması Esastır

Postmodernizmin en temel öncüllerinden birisi de çokkültürlülük ve çoğulculuktur; çünkü çoğulculuğu, bir diğer deyişle farklılığı çoğaltmak, postmodernizmin en temel istemidir. Bu, onlarca, postmodernizmin modernizme kaşı en temel tezidir; zira, modernizmin tekçi ve tek-kültürcü anlayışını başka türlü eleştiri süzgecinden geçirmeye olanak yoktur. Onlarca modernizm, ortaya çıkardığı kültür anlayışını tek doğru olarak ortaya atmaktadır ve dünyadaki tüm toplumların ve kültürlerin kendilerini buna göre değiştirmelerini veya bu kültüre uyum sağlamalarını istemektedir. Kendine göre, yüksek ya da alt kültürler veya gelişmiş, gelişmekte ve geri kalmış ülkeler gibi sınıflamalar yapmaktadır ve evrenselci bakış açısıyla insanlığa kültürel açıdan tek bir hedef göstermektedir. Yine insanları, kendi kültür imgesi doğrultusunda, değer içeren ilkel, yarı ilkel ve modern gibi kavramlarla sınıflamaktan kaçınmamaktadır.(65)

Modernizmin eleştirisinden yola çıkan postmodernizm, her türden sınıflamaya karşı olduğu için yüksek kültürle, alt kültür ve kitle kültürü arasındaki ayrımı kaldırmaktadır. Zira postmodernistlere göre, postmodernizmle birlikte artık kültür mekanikleşmiştir; tüm kültürler aynı düzeyde geçerlidir ve her kültür medyanın konusu haline gelmiştir. Bu açıdan postmodernizmin dünyası zıtlıkların, çelişkilerin, eklektik yapıların birbirine karıştığı bir dünyadır. Postmodern kültürde toplumun bütünlükçü yapısı ve eşgüdümlü bir sistem olduğu, her parçasının birbiriyle ilişkili olduğu düşüncesi terk edilmiştir. Onlara göre toplum, gelişen konumların birbirlerine bağlılıklarının tasarlayabilmelerine uygun şekilde, yamalı bir bohçadır. Fakat bu amacı gerçekleştirmek için karşıt görüşleri hem koruyan hem de reddeden söylem teşvik edilmelidir. Bu haliyle kimliklerde parçalanma ve öykünme geleneğini başlatan postmodernizm, durağan bir gerçekliğe yapılan tüm göndermelerden yoksundur; o bütünüyle dinamik, parçalı, bütünlükten yoksun, eklektik, farlılıkları kutsayan, her şeyin iç içe geçtiği bir toplumsal yapıya gönderme yapmaktadır.(66)

Postmodernizmin, Batı merkezciliğin bir uzantısı olarak modernizmin en yetkin kültür olarak Batı kültürünü göstermesini eleştirmesini bilim felsefesi açısından anlamlı bulmak mümkündür; çünkü başka yetkin kültürler de bulunabilir. Ancak, kültürler arasında alt-üst, ilkel-yarı ilkel-gelişmiş vb. türden yapılan ayrımların yadsınması, bilim felsefesi açıdan pek doğru görünmemektedir. Nitekim gerek tarihsel bir araştırma gerekse günümüzde yaşayan toplumlar üzerindeki basit bir gözlem, kültürler arasındaki gelişmişlik farkının yadsınamayacak kadar açık olduğunu göstermektedir. Zira kültür, bilim, sanat, felsefe, teknik, eğitim, hukuk, ahlak, örf ve âdet gibi pek çok unsuru barındırmaktadır ve insanın doğayla girdiği ilişkinin bir sonucudur. Kuşkusuz kültürün barındırdığı anılan unsurlar, yaşam tarzını belirleyici niteliktedir ve üretim biçiminden izler taşımaktadır. Bu haliyle bilim, sanat, felsefe, teknik vb. olgular açısından toplumların farklılaştığı, anılan alanlarda gelişmiş toplumların daha mutlu ve refah içinde yaşadıkları ortadadır. Tüm bunları görmezden gelip, 'zina edeni taşlayarak öldüren, hukukun üstünlüğünü hiçe sayan, sanatsal zevklere ket vuran, hükümdarı Tanrı'nın seçilmiş kulu sayan, halkı yönetilmesi gereken bir sürü olarak gören, kan davasını, namus cinayetlerini olumlayan' bir kültürle, 'insan haklarını önemseyen, demokratik açılımları olan, bilim, sanat ve felsefeyi ön plana çıkartan' kültür arasında, birinin diğerinden üstün ya da aşağı olmadığını ileri sürmek, gerçek karşısında gözleri yummak demektir. Ayrıca kültürlerin sınıflandırılmasını yadsımak ve onları eşit düzeyde saymak ve bunu gelecek kuşaklara aşılamak, hem kültürün ve bilimin donuklaştırılmasına hem de toplumun kendini geliştirmesine ket vurmak demektir. Çokkültürlülüğü, farklı kültürlere saygı anlamında yorumlamak ve onların gelişimi için insanlığın ve bilimin seferber olmasına olanak sağlamak, dünya ulusları arasında işbirliği yapmak anlamlı görülebilir; ancak kültürel olumsuzlukların, çokkültürlülük adına onanması bilim felsefesi açısından hiçbir şekilde kabul edilemez.

12. Eklektizm:
Her Şey Olur, Her Şeyden İki Yüz Elli Gram Bilmek Gerekir

Postmodernistlerin, modernizmde dile gelen tekin hâkimiyetini yadsımaları, çoğulculuğu ve çokkültürlülüğü benimsemeleri, doğal olarak onları, eklektik bir tutum benimsemeye itmiştir. Onlar, içinde yaşadığımız çağdaş dünyadan ve onun olgusal gerçekliklerinden hareket ederek, her şeyin birbiriyle iç içe ve ilintisiz olarak varolabileceğini düşünmüşlerdir. Dünyanın böylesine küreselleştiği ve küçüldüğü bir brtamda her türlü farklılıkları kendinde gerçekleştirmeye çalışan insanlar şüphesiz ki bu eklektizmde büyük pay sahibidirler. Modernizmin bütün uygulamalarına ve ideallerine sırt çevirmiş

Feyerabend'in bilimsel akılcılığa kaşı savunduğu 'her şey olur' (*anything goes*)(67) sloganıyla postmodernistler, tam bir serbestliğe, kaçınılmaz olarak da eklektizme varmışlardır. Nitekim Akbar S. Ahmed, Lyotard'a gönderme yaparak eklektisizmi, postmodern kültürün sıfır derecesi olduğunu söylemektedir. Ona göre postmodern çağda, *"Fransız parfümleri kullanılır, Marks and Spencer'dan giyinilir, hem rap hem reggae dinlenir, öğle yemeğine Mc Donalds'da bir şeyler atıştırılır, akşam üstü John Wayne'ın eski bir Western'i izlenir, akşam da bir Bangladeş lokantasında Hint Tanduri'si yenmeye çalışılır."*(68) Bu açıdan postmodernizm, yaşanılanları veya yaşanabilecek her şeyi meşrulaştırmanın yolu olarak belirmektedir.

Postmodern toplumdaki insanlar veya sanatçılar, kurallar ve sınırlamalar bulunmaksızın çalışırlar. Yani kültürel mesaj olarak postmodernizm kendisine 'ne olursa gideri' seçmiştir. Bir bakıma bu ilke, M. Akif Sözer'in deyişiyle *"Siz başkaldırmak istediğiniz her şeye başkaldırabilirsiniz, ama bırakın ben de başkaldırmak istediğim özgül şeylere başkaldırayım, bırakın kendimi tamamen rahat hissettiğim için hiç bir şeye başkaldırmayayım,"*(69) biçiminde ifade edilebilir. Bundan dolayı postmodernizmde devamlı olarak eklektisizme, bireyciliğe, aktararak söylemeye, yapıntıya, rastlantısallığa, anarşiye, parçalılığa ve öykünmeye, farklılığa gönderme söz konusudur.

Postmodernistlerin anılan eklektik tutumlarını, Yaman Örs, bilim felsefesi açısından *"postmodern zırvalama özgürlüğü"*(70) olarak nitelendirmektedir. Kuşkusuz postmodernistlerin eklektik bakış açılarını tüketim kültürünün, bilgi ve değer tüketiciliğine yansımış bir uzantısı olarak görmek de olasıdır. Bu uzantı bilgiyi, sanat eserlerini, değerleri parçalamakta ve hepsini birbirine karıştırarak, anlamının kavranması zor dizgelerde bir araya getirmeye çalışmaktadır. Böylesi eklektik bir dizge, aslında her şeyi içermekte, ama birbiriyle ilintisiz olduğu için hiçbir şey ifade etmemektedir. Postmodernistlerin kendi deyişiyle söylersek, onlar bilgi ve değerleri, bağlantısız olarak bir araya getirdikleri için, aslında Rorşah Testi'ne bakan bir insanda olduğu gibi kendi parçalanmışlıklarını dışavurmakta ve gerçeklikle ne yapmak istediklerini kendileri de bilmedikleri biçimsiz bir yap-boz oyunu oynamaktadırlar. Eklektik bir dizgenin belli bir kurgusunun olması, anlam içermesi ve bilim felsefesi açısından bir değere sahip olması beklenemez. Bilim felsefesi açısından postmodernizmin eklektik yapısı, her şeyi içeren ama hiçbir anlam içermeyen, her şeyin bulunduğu atık yığınlarına benzemektedir. Bu atık yığınlarından, atıklara gereksinimi olanlar, kimi parçalar bulup ondan yararlanabilir; ancak onlar yine de ikinci el ve atıktırlar.

Sonuç

Postmodernizm, özde, modernizmle gelen hemen tüm bilgi ve değerlere savaş açmış, onun ontolojik ve epistemolojik temellerini eklektik bir söylemle eleştiriye yönelmiş bir düşünsel harekettir. Bu hareket, gerçekliği kültüre ve dilsel yapılara bağımlı hale getirerek onu görecelileştirmiş, nesnel bilginin imkânını yadsımış, bilgi ve değer ayrımını yok saymış, evrensel bilgiye ve aklın nesnel bilgiye ulaşabileceğine karşı çıkmış, çok-odaklılığı ya da odaksızlığı savunmuş, çokkültürlülük, yerellik, temelsizlik, eklektisizm, üst anlatı karşıtlığı gibi olguları tutarsız ama yan yana getirici yapısının hareket noktası saymıştır. Anılan hareket noktalarını temel alan postmodernizmin, bilim felsefesi açısından ele alındığında, kimi unsurlarıyla, bilim felsefesinde demokrasi, hoşgörü, farklılığa saygı, ötekini anlama çabası, gerçeği ve metni anlamlandırmada dilbilimsel ve kültürel yapının önemi, benliğin gelişen bir süreç olduğu ve insan tarafından inşa edildiğinin kavranılması gibi kimi olumlu unsurlar içerdiği ileri sürülse bile, kimi olumsuz sonuçlara yol açabilecek bir karakter taşıdığı gerçeği yadsınamaz. Bu olumsuzluklardan kimileri şunlardır:

1-Gerçekliğin bireye ve kültüre bağımlı hale getirilmesi, evrensel doğruluğun reddi ve doğruluğun ölçütünün görecelestirilmesi, genel anlamda bilimi ve insanlığın günümüzde ulaştığı bilimsel birikimi yadsımak anlamına gelmekte ve bilim felsefesi için nesnel bir zemin bırakmamaktadır.

2-Postmodernizmin bilgideki nesnelliği yadsıması, gerçek yapılandırılırken onun değerlerden bağımsız olarak inşa edilemeyeceği inancını yaygınlaştırması ve bunu empoze etmesi, yansızlığı ve tarafsızlığı aşılamayı hedefleyen ve gerçeği ideolojik bakışlarla çarpıtmadan ortaya koymak gerektiğini salık vermeyi erekleyen bilim felsefesini ve bilimi, ideolojik çatışmaların arenası haline getirebilecek niteliktedir. Aynı şekilde, iyi-kötü, doğru-yanlış, bilgi-bilgi olmayan, sanat-sanat olmayan vb. arasındaki ayrımların dışlanması, hem bilim felsefesi hem de ahlak, sanat ve siyaset felsefesi açısından tam bir paradoks oluşturmakta ve bu durumda bilimin, ahlakın, sanatın ve siyasetin konusunun ne olduğu sorusuna yol açmaktadır.

3-Odaksızlık ya da çok-odaklılık düşüncesi, büyük kazanımlarla elde edilen bilimin seküler niteliğini yitirmesine olanak sağlayıcı niteliktedir; çünkü odaksızlık ya da çok-odaklılık, her kültürün ve akıl, duygu, özlemsel düşünüş, inançlar gibi insansal olan her etkinliğin bilimsel değer açısından eşit düzeyde olduğunu varsaymaktadır. Oysa bilim felsefesi farklı kültürlere saygıyı ve insanın bütünlüğünü temel alsa da, pratik yaşamda, nesneler dünyasını, insanı ya da toplumu anlamak, açıklamak, değiştir-

mek ve dönüştürmek söz konusu olduğunda, zorunlu olarak aklın ve bilimsel düşüncenin üstünlüğünü vurgulamak ve insansal bir odaktan hareket etmek zorundadır. Oysa postmodernizm buna olanak bırakmamaktadır.

4-Bilim felsefesi ve bilim, belli temellere dayanmak ve alternatif temeller içerisinde (akıl, duygu, deneyim, inanç vb.) hangisinin daha sağlam ve güvenilir olduğunu göstermek ve hem bilimi hem de bireylerin yaşantılarını kurarken dayanacakları temel ilkeleri temellendirme konusunda onlara yol gösterici olmak zorundadır. Ancak postmodernizm, temelsizlik argümanıyla buna olanak bırakmamaktadır.

5-Farklılıkların vurgulanması bilim felsefesi açısından, özellikle sosyal bilimlerde hoşgörüye ve ötekini anlamaya bir kapı aralasa da, evrenselliğin reddine koşut olarak ortaklığın tümden yadsınması, genel yasalar bulmaya ve bu yasalar çerçevesinde bilimsel kuramlar oluşturmaya olanak bırakmamaktadır. Bu açıdan postmodernizm oldukça parçalayıcı ve insanlığı bilgi ve değer alanında dar sınırlar içerisine hapsedicidir.

6-Yorumsamacılık, metni tümüyle anlamsız kıldığı için, öznenin metne istediği anlamı vermesine yol açmaktadır. Bu ise, bilim felsefesi açısından anakronizm olgusunu gündeme getirmekte, gerek doğa bilimleri gerekse sosyal bilimleri önemli ölçüde örselemektedir.

7-Toplumun planlanması, düzenlenmesi ve ona yön verilmesi anlayışının dışlanması, özde bilimin, betimleyici ve açıklayıcı işlevinin yanında önemli bir yeri olması gereken dönüştürücü ve değiştirici işlevinin yadsınması anlamına gelmektedir. Zira her türden bilimsel etkinlik, bir yandan varolanı anlamaya ve açıklamaya çalışırken, öte yandan bilimsel veriler ışığında toplumları ve gerçeklik algılarını biçimlendirmeyi ve değiştirmeyi ereklemek zorundadır. Aksi halde bilim yapmanın, en azından yararlılık ve geleceği biçimlendirme açısından, anlamlı bir etkinlik olduğunu savlamak boşuna olacaktır.

8-Üst anlatılara karşı çıkılması, insanı, toplumu ve evreni bütüncül kavramaya ve dönüştürmeye engel oluşturduğu gibi, bilim felsefesi açısından da bütünü kavrama çabasının önüne set çekebilecek niteliktedir. Oysa bilim bütünü kavrama çabasından vazgeçmemelidir.

9-Eklektisizm, insanın her şeyi bildiğini sanmasına, her şey hakkında bilgiye sahip olduğunu düşünmesine neden olurken, aslında belli olguları ayrıntısıyla tartışmasına ve anlamasına engel oluşturmaktadır. Bir diğer deyişle eklektik bir dizge, her şeyden bir parça içerirken özde anlamlı ve tutarlı hiçbir şey içermemektedir. Zira eklektik dizgeler tutarlılıktan yoksun olduğu için, bilim felsefesi açısından anlamlı bir içerik taşımamaktadır.

Bu yazı, Danışma Kurulu'nca yayımlanmaya değer görülmüştür.

**Yrd. Doç. Dr. OMÜ Sinop Eğitim Fakültesi
haydin@omu.edu.tr

Dipnotlar

1 Bkz. Dilek Doltaş, "Postmodernizmin Getirdikleri ve Götürdükleri", *Çağdaş Düşünce ve Sanat*, Hazırlayan: İ. A. Duben ve D. Şengel, İstanbul, 1991, s. 174.

2 Bkz. Dilek Doltaş, "Postmodernizm, Aporia ve Logos", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 41, İstanbul, 1988, s. 187

3 Sözgelimi bkz. Adam Blatner, "Postmodernism: Frequently Asked Questions", http://64.233.183.104/search?q=cache:TtSqddkZMgUJ:www.blatner.com/adam/level2/pmodfaq.htm+POSTMODERNISM:+FREQUENTLY+ASKED+QUESTIONS&hl=tr ; Adam Blatner, *The Implications of Postmodernism for Psychotherapy*, Individual Psychology, 53(4), 1997, s. 476-482.

4 Bkz. Dilek Doltaş, "Postmodernizmin Getirdikleri ve Götürdükleri", s. 175 vd.

5 Postmodern felsefeyle ilişkilendirilen düşünürler için bkz. Yaman Örs, "Postmodern Anarşi, Kavramsal Aldatmaca ve Felsefi Şarlatanlık", *Bilim ve Ütopya*, Sayı: 96, İstanbul, 2002, s. 50; Clive Beck, "Postmodernism, Pedogogy, and Philosophy of Education", http://www.ed.uiuc.edu/EPS/PES-Yearbook/93_docs/BECK.HTM; anılan düşünürlerden Habermas, Derrida, Gadamer, Kuhn ve Foucault'nun düşüncelerinin ana hatlarını görmek için bkz. Quentin Skinner, "Çağdaş Temel Kuramlar", Çeviren: Ahmet Demirhan, Vadi Yayınları, Ankara, 1991, s. 23 vd.

6 Bkz. Ihab Hassan, *The Dismemberment of Orpheus Toward a Postmodern Literature*, The University of Wisconsin Press, 1982, s. 261.

7 Bkz. Dilek Doltaş, *Postmodernizm: Tartışmalar ve Yansımalar*, Telos, İstanbul, 1999, s. 11-12.

8 Bkz. Cahoonent, "From Modernism to Postmodernism", http://www.google.com.tr/search?hl=tr&q=Cahoonent+%E2%80%98From+Modernism+to+Postmodernism&meta=

9 Bkz. Jürgen Habermas, "Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje", Çeviren:Gülengül Nalib, *Postmodernizm*, Derleyen: Necmi Zeka, Kaya Yayınları, İstanbul, 1994, s.31-44.

10 Bkz. Dilek Doltaş, "Batı'da ve Bizde Postmodernizm", *Varlık*, Sayı: 1025, İstanbul, 1993, s. 45 vd.

11 Bkz. Dilek Doltaş, "Postmodernizmin Getirdikleri ve Götürdükleri", 175 vd.

12 Bkz. Frederic Jameson, "Postmodernism or the Cultural Logic of Late Capitalizm", *The New Left Review*, Sayı: 146, 1984, s. 60 vd.

13 Bkz. Harvey, *The Condation of Postmodernity: An Inquiry into the Origins of Cultural Change*, Blakwell, Oxford, 1989, s. 116 vd.

14 Bkz. Aydın Çubukçu, "Kapitalizmin Değişen Derisi: Postmodernizm", http://66.102.9.104/search?q=cache:aPvqmpSzGGkJ:www.evrenselbasim.com/od/yazi.asp%3Fid%3D318+POSTMODERN%C4%B0ZM+&hl=tr

15 Bkz. Jean-Francois Lyotard, *Postmodern Durum*, Çeviren: Ahmet Çiğdem, Vadi Yayınları, Ankara, 1997, 5 vd.

16 Bkz. Akbar S.Ahmet, *Posmodernizm ve İslam*, Çeviren: Osman Ç. Deniztekin, İstanbul, 1995, s. 24 vd.

17 Adam Blatner, "Postmodernism: Frequently Asked Questions", http://64.233.183.104/search?q=cache:TtSqddkZMgUJ:www.blatner.com/adam/level2/pmodfaq.htm+POSTMODERNISM:+FREQUENTLY+ASKED+QU-

ESTIONS&hl=tr

18 Benzer bir değerlendirmeyi Dilek Doltaş'ta da bulmak olasıdır. Bkz. Dilek Doltaş, *Postmodernizm: Tartışmalar ve Uygulamalar*, s. 11.

19 Vikipedi .Özgür Ansiklopedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/Postmodernizm

20 Bkz. Ömer Naci Soykan, "Postmodern Tartışmanın Neresindeyiz", *Türkiye'den Felsefe Manzaraları*, YKY, İstanbul 1993, s. 119-122.

21 Bkz. Ömer Naci Soykan, age., s. 118.

22 Bkz. Linda Hutcheon, *The Politics of Postmodernism*, Routledge, London, 1989, s. 2.

23 Bkz. E.T. Gendlin, *Thinking Beyond Patterns: Body, Language, and Situations, in The Presence of Feeling in Thoughts*, Hazırlayan: B. Ouden and M. Moen, Peter Lang, New York, 1991, s. 29.

24 Bkz. Northrop Frye, *The Great Code* , Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1983, s. 217 vd.

25 Bkz. H. P. Rickman, *Anlama ve İnsan Bilimleri*, Çeviren: Mehmet Dağ, Etüt Yayınları, Samsun, 200, s. 13 vd.

26 Bkz. Clive Beck, "Postmodernism, Pedogogy, and Philosophy of Education", http://www.ed.uiuc.edu/EPS/PES-Yearbook/93_docs/BECK.HTM

27 Bkz. W. Kranz, *Antik Felsefe (Metinler ve Açıklamalar)*, Çeviren: S. Y. Baydur, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1994, s. 194.

28 Bkz. Michel Foucault, *The History of Sexuality*, Random House/Vintage, New York, 1990, s. 11-13.

29 Bkz. Richard Rorty, "The Dangers of Over-Philosophication — Reply to Arcilla and Nicholson", *Educational Theory 40*, no. 1, 1990, s. 43.

30 Bkz. Richard Rorty, *Consequences of Pragmatism*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1982, s. 16.

31 Bkz. Richard Tarnas, *The Passion of the Western Mind: Understanding the Ideas that have Shaped our Worldview*, Ballantine, New York, 1991, s. 396-397.

32 Bkz. Max Planck, *Modern Doğa Anlayışı ve Kuantum Teorisine Giriş*, Çeviren: Yılmaz Önder, Spartaküs Yayınlan, İstanbul, 1996, s. 105.

33 Bkz. Francis Bacon,,"The New Organon or True Directions Concerning The Interpretation of Nature, 1620", http://www.constitution.org/bacon/nov_org.txt

34 Bkz. Edgar Morin, *Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi*, Çeviren: İonna Kuçuradi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 1 vd.

35 Bkz. Paul Feyerabend, *Özgür Bir Toplumda Bilim*, Çeviren: Ahmet Kardan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1991, s.107-108.

36 Bkz. Genevieve Lloyd, *Erkek Akıl (Batı Felsefesinde 'Erkek' ve 'Kadın')*, Çeviren: Muttalip Özcan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 7-8.

37 Bkz. Walter Anderson, *The Truth About the Truth: De-confusing and Re-constructing the Postmodern World*, J.P. Tarcher, 1995, s. 80 vd.

38 Bkz. Jürgen Habermas, *'İdeoloji' Olarak Teknik ve Bilim*, Çeviren: Mustafa Tüzel, YKY, İstanbul, 1993, s. 33 vd.

39 Millard J. Erickson, *Postmodernizing the Faith: Evangelical Responses to the Challenge of Postmodernism*, Grand Rapids, Baker 1998, s. 18.

40 Aktaran Lawrence Cahoonet. Bkz. Lawrence Cahoonet, *From Modernism to Postmodernism: An Anthology*, Blackwell, Malden, 1996, s. 379.

41 Bkz. M. Foucault, "The Subject of Power", *Art After Modernism*, Yayına Hazırlayan: B. Willes, New York, 1984, s. 417 vd.

42 Richard Rorty, *Consequences of Pragmatism*, s. 163.

43 Örneğin bkz. Roland Barthes, "From Work to Texs", *Art After Modernism*, New York, 1974, s. 169 vd.

44 Bkz. Paul Feyerabend, *Özgür Toplumda Bilim*, s. 107 vd.

45 Bkz. Clive Beck, "Postmodernism, Pedogogy, and Philosophy of Education", http://www.ed.uiuc.edu/EPS/PES-Yearbook/93_docs/BECK.HTM

46 Bu konuda analitik bir irdeleme için bkz. Dilek Doltaş, "Postmodernizm Modernizme Karşı", s. 173 vd.

47 Bkz. Adam Blatner, "Postmodernism: Frequently Asked Questions", http://64.233.183.104/search?q=cache:TtSqddkZMgUJ:www.blatner.com/adam/level2/pmodfaq.htm+POSTMODERNISM:+FREQUENTLY+ASKED+QUESTIONS&hl=tr

48 Erickson, *Postmodernizing the Faith: Evangelical Responses to the Challenge of Postmodernism*, s. 18-19.

49 Neden-sonuç ilişkisinin zorunluluğunu yadsımanın doğuracağı olası eylemsel sonuçlar konusunda bkz. Hans Reichenbach, *Probality and Induction, An Introdoction to Philosophical Inquiry*, Hazırlayan: J. M. Morgalis, Alfred A. Knof, New York, 1978, s. 572 vd.

50 Bkz. Richard Rorty, *Postmodernist Bourgeois Liberalism, Hermeneutics and Praxis*, Univeristy of Notre Dame Press, Indiana, 1985, s. 217 vd.

51 Bkz. Richard Rorty, *Olumsallık, İroni ve Dayanışma*, Çeviren: M. Küçük ve A. Türker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 144 vd.

52 Bkz. Geertz, *From the Native's Point of Wiev: On the Nature of Antropological Understanding*, Cambridge University Press, Cambridge, 1984, s. 123 vd.

53 Bkz. Richard Rorty, *Olumsallık, İroni ve Dayanışma*, s. 23 vd.

54 Bkz. Walter Benn, Michaels, *Reader-Response Criticism*, The Jons Hopkins Pres, 1980, s. 164 vd.; Ernest Gellner, *Postmodernizm İslam ve Us*, Çeviren: Bülent Peker, Ümit Yayınları, Ankara, 1994, s. 43 vd.

55 Bkz. Jacques Derrida, *Writting and Difference*, Çeviren: A. Bass, London, 1978, s. 197 vd.

56 Dilek Doltaş, "Postmodernizm, Aporia ve Logos", s. 189 vd.

57 Bkz. Clive Beck, "Postmodernism, Pedogogy, and Philosophy of Education", http://www.ed.uiuc.edu/EPS/PES-Yearbook/93_docs/BECK.HTM

58 Batı'da savunulan aklın erkek egemen olduğunu savunan ve bunu eleştiren bir anlayış için bkz. Genevieve Lloyd, a.g.e, s. 7 vd.

59 Bkz. S. Blackburn, *The Oxford Dictionary of Philosophy*, Oxford University Press, Due/Published, 1996, s. 295 vd.; Bkz. Paul Feyerabend, *Akla Veda*, Çeviren: E. Başer, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 126-127.

60 Bkz. Hasan Bülent Kahraman, *Postmodernite ile Modernite Arasında Türkiye*, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s. 6 vd.

61 Bkz. F. Lyotard, *Postmodern Durum*, s. 45; Richard Rorty, *Habermas, Lyotard ve Postmodernite, Modernite Versus Postmodernite*, Derleyen: Mehmet Küçük, Vadi Yayınları, Ankara, 2000, s. 263 vd.

62 Anderson, Walter, *The Truth about the Truth: De-confusing and Re-constructing the Postmodern World*, J. P. Tarcher, 1995, s. 4.

63 Bkz. Albert Mohler, *The Challange of Postmodernizm*, Southern Seminery, Spring 1997, Vol. 65, s. 12.

64 Pauline Rosenau, *Post-Modernism and the Social Sciences*, Princeton: Princeton University Press, 1991, s. 6.

65 Bkz. M. Akif Sözer, "Postmodernizm ve Eğitim", http://www.subjektif.com/makale/postmodernizm.htm

66 Bkz. M. Akif Sözer, a.g.y.

67 Bkz. Ö. Naci Soykan, a.g.e., s. 121 vd.

68 Akbar S. Ahmet, *Posmodernizm ve İslam*, s. 39-40.

69 Bkz. M. Akif Sözer, a.g.y.

70 Bkz. Yaman Örs, "Postmodern Zırvalama Özgürlüğü", *Bilim ve Gelecek*, Sayı: 42, İstanbul, 1997, s. 13 vd.

UYUŞTURUCU-YOZLAŞMA-KİMLİK

Servet ÇOLAK

Uyuşturucu, biri yararlı, öbürü zararlı iki alt türe ayrılabilir.

Tıpta uyuşturma, insan bedeninde acı veren bir işlemden önce yapılır. Uyuşturmazsanız, o insan üzerinde işlem yapamazsınız. Bu uyuşturmada kullanılan madde ilaç sınıfına girer. Buradaki uyuşturucu insancıl amaçlarla kullanılır. Hastanın yararınadır. Uyuşturmanın amacı, acıyı-ağrıyı algılayıp ileten sinirleri ya da bunu anlamlandıran beyni bir süre etkisizleştirmektir. Bunlara sırasıyla bölgesel uyuşturma (lokal anestezi) ve genel uyuşturma (genel anestezi) deriz.

Yararlı uyuşturmada kullanılan "anestezi" (*anestezi*) sözcüğü Yunanca'dan gelir. "*A(n)*" bir şeyin yokluğu, olmaması, "*estezi*" (*aithesis*) duyum anlamındadır. "Anestezi", duyum yokluğu demektir.

Uyuşturucu'nun bir de kötü, zararlı kullanımı var. Buna da Yunanca "*narkaum*" (uyuşturma) kökünden gelen "narkotik" adı verilir. "Narkotize" (uyuşturucu etkisinde, uyuklar durumda olan, uyuşturulmuş), "narkotizm" (uyuşturucu bağımlılığı) aynı kökten gelirler.

Şimdi kötü uyuşturucuya (narkotik) bakalım.

Narkotik

"Narkotik" sözcüğü, uyuşturma özelliği olan, uyuşturan, uyuşturucu, hareketten, gereği gibi düşünmekten alıkoyan madde anlamına gelir. Buna şunlar da eklenebilir: Uyuşturucu insanı duyarsız, gevşek, tembel, sünepe, uyuntu, benmerkezci, çıkarcı, çaresiz, özgüvensiz, tüketici, ahlaksız, değersiz, antisosyal yapar.

Kötü uyuşturucu iki türlü olabilir:

1. Somut (fiziksel): Madde bağımlılığı. Eroin, esrar, kokain, çeşitli haplar...

2. Soyut (düşünsel-duygusal): Kitle uyuşturma araçları. Milliyetçilik, din, futbol, televizyon, içeriksiz sanat, metalaştırılmış cinsellik, tutkuların kışkırtılması...

Maddi uyuşturuculara (narkotiklere) kısaca bir bakalım.

Bunların ayırıcı özellikleri nedir?

Öncelikle, kullanılan madde elle tutulur, gözle görülür. Somuttur. Fiziksel özellikleri vardır. Burada narkotik kavramının nesnel dünyada bir göstereni vardır. Milyonlarca insanın kullanmasına karşın, kullanım çokluk bireyseldir. Küme biçiminde kullanıldığındaysa, sınırlı sayıda insanı eşzamanlı etkiler. Yine de etki bireyseldir.

Dünyada, Türkiye'de uyuşturucu üretimi-ticareti-örgütlenmesinde milyar dolarlarla ifade edilen kârlar dönüyor. Bunlar çokça yazıldı, yazılıyor. Egemen kapitalist sınıfların yönetim aracı devletlerin uyuşturucu trafiğini denetledikleri, hatta gizli istihbarat örgütleri aracılığıyla yönettikleri biliniyor. Burada rakamlardan söz etmek istemiyorum. Yine de şunları söylemek gerekiyor.. Dünya uyuşturucu örgütünün başında "*dünyayı özgürleştirme savaşı veren*" ABD, CIA var. Eroin yapımında kullanılan asit anhidritin en büyük üreticisinin Almanya olduğu söyleniyor. Avrupa'ya giren uyuşturucunun % 80'i Türkiye üzerinden geçiyor.

Sermaye düzeni hapishaneleri ne kadar gerekseniyorsa, uyuşturucuyu da öyle gereksinir İkisi birbirini tamamlar. Narkotik (uyuşturucu), az sayıda kapitalistin çıkarına, insanlığın (insan türünün) ortak yararını ortadan kaldıran bir ahlaksızlıktır. Bu alçaklığın, burjuva sınıfın karakterine upuygun olduğunu söyleyelim. Çünkü, "*kapitalizmin asalaklığı ve çürümesi*"nin(1) tanısı çoktan konmuştur. Kapitalizm, kendisiyle birlikte dünyayı da çürütmektedir.

Kapitalist sömürü, hem artı-değere el konulmasıdır hem de bireyin düşünce, istenç duygularının ipotek altına alınmasıdır. Sömürülen kişi, bunun bilincinde olmasa bile, sömürü acı veren bir durumdur. Sömürünün sürdürülebilmesi için acının azaltılması, yaşamın katlanılabilir olması gerekir. Uyuşturmazsanız, insanlar üzerinde işlem yapamazsınız.

Somut uyuşturucu maddeleri üreten, taşıyan, satan, kullanan insanlara türlü cezalar verildiğini biliyoruz. Bu cezalar çokluk göstermeliktir. Çünkü, kapitalist emperyalizm (mali sermaye düzeni) toplumu uyuşturmadan ayakta kalamaz. Bu nedenle uyuşturucu çeteleri dünyanın hemen her yerinde güvenlik güçleriyle sıkı ilişki içindedirler. Desteklenir, korunur, kollanırlar. Bunun nedeni açıktır. Uyuş-

turucu mafyası yasadışı kapitalizmdir, kapitalizm de yasal mafyadır.

Devlet, öncelikle artı-değer sömürüsünü korumak, kollamak, sürdürmek için vardır. Yasalar onun için yapılır. Böylece, devlet, egemenlerin kolektif yönetme aracıdır. Sermayenin damarlarında akan kâr, bu aracı da ayakta tutar. Buradan şu çıkar: Kâr, insanlığın ortak değerlerini, evrensel iyiliğini ayaklar altına alan, insan bedenini açıkça ya da gizlice, çeşitli biçimlerde pazarlayan bu ahlaksız düzenin sürmesi için zorunludur. Kârı kaldırın, bu düzenin battığını göreceksiniz. Kapitalizm, evrensel kârhanedir.

Sözgelimi, bir kadın, vergisini ödeyip kendini kârhanede pazarlarsa, aldığı para karşılığında kimi erkekleri bir süreliğine uyuşturursa, bu durum yasalara uygundur. Ama vergisiz aynı şeyi yaparsa gözaltına alınır. Teşhir edilir, haraca bağlanır. (Görüldüğü gibi kayıtdışı ekonomiye göz açtırılmaz.) Öyleyse, yasak olan ya da yasalara aykırı olan fuhuş değildir. İşin kendisi, özü (para karşılığında cinsel ilişki) değildir. Yapılma biçimi, koşullarıdır. Sorun, o işin devletçe denetlenmesidir. Sömürücü düzenin sürmesi için devlete artı-değer aktarılmasıdır. kâr elde edilmesidir.

Kitlesel Uyuşturucu

Bir şeyi bilmek, o şeyin nedenlerini, kaynağını, süreçlerini, yapısını, ilişkilerini, gizil güçlerini bilmektir.

Kitlesel uyuşturucunun nesnel dünyada bir gösterileni yoktur. Soyuttur. Bu nedenle saptanması güçtür. Çoğunlukla uyuşturucunun kendisiyle değil, dolaylı etkileriyle karşı karşıya kalırız. Aynı anda milyonlarca, kimileyin (Dünya Futbol Kupası, Papa'nın ölümünde Avrupa'da tutulan yas -laikliği devrimle getiren Fransa'da bayrakların yarıya inmesi-, Eurovision, internet bağımlılığı, resmi eğitim kurumları...) yüz milyonlarca, milyarlarca insanı etkiler. Kitle uyuşturma araçlarının (kitlesel uyuşturucuların) etkisi bireylerde ortaya çıksa da, sonuç kitleseldir.

Hangi türde olursa olsun, uyuşturucunun temel işlevi beyni yavaşlatmak, bağımlılaştırmak, küçültmek, durdurmaktır. Uyuşan insanın yaşam ufku daralır. Varlık alanı (iç zenginliği) yoksunlaşır. Kişilik zayıflarken, kendi dışıyla kurduğu ilişkiler bozulur. Dış dünyayla kurulan sağlıksız ilişkiler tehlikelidir. Çünkü, bizim bilgimizin asıl kaynağı dış (nesnel) dünyadır. Dış dünyayla ilişkimizin çarpık kurulması, yaşamın çarpıklaşmasıdır.

Dış dünyadan bilgi edinirken şu süreç izlenir: Nesne-duyu organı-duyum-tasarım-kavram-bellek. Bu süreçte bir denge, bir düzen vardır. Herhangi bir bozulma, dünyaya bakışı bozar. Öbür yandan bireyin zihinsel iç hareketle bilgi üretmesi de bozulur.

Sözgelimi, bir kalemin bilgisini şöyle edinirim. Kalem-göz-kalemin oluşturduğu duyum-beynimde meydana gelen kalem tasarımı-kalem kavramı-bellek.

Kalem ortadan kaldırılsa ya da gözümü kapatsam da kalemin tasarımını bellekten geri çağırabilirim. Onun tasarımı gözümün önüne gelir. Zaten beynimin bu işlevi olmasaydı, hayal kuramaz, rüya göremez, düşünemezdim. Tasarımı, kavramla öbür insanlara iletirim.

Bunun uyuşturucuyla ilgisi şu:

Uyuşturucu, duyumu, duyarlılığı azaltır, zamanla köreltir. Duyum alınamadığı ya da az alındığı için, beyin düşük kapasiteyle çalışır. Beynin büyük kısmı boştur. Nöronlar arasında kurulan ilişkiler (sinaps'lar) zamanla azalır. Dünyaya, insana bakış darlaşır. Bozulur. Uyuşturulan kişi öyle bir duruma gelir ki, kendisini de kapsayan insani değerlere duyarsızlaşır. İnsan, belli etkiler karşısında, belli tepkiler veren mekanik bir varlığa indirgenir. O vardır, ama yaşamaz. Özgür değildir. Çünkü, kendi belirlediği amaçlar için yaşamaz. Uyuşturucu için, yönetenlerin amaçları için yaşar. Egemen sınıf, onun güncel duygularını, düşüncelerini, beğenilerini belirler. Ona kendi kendisine yabancı, karşıt amaçlar benimsetilir. Bunları inceltilmiş araçlarla içselleştirir.

Sözgelimi milliyetçi ideolojiyle uyuşturulan biri, evrensel insanlığın parçası olduğunu unutur. Ulusal sınırlarla çizilmiş bir hapishanenin gardiyanıdır o. İnsana karşıt biri oluverir. O ülke babasının çiftliğiymişçesine "*Ya sev, ya terk et*" der. Böyle birine, yeryüzünün sınırları belirlenmiş belli bölgelerinin, belli bir küme insanın olamayacağını anlatamazsınız. Hele yeryüzünün yalnızca insana ait olmadığını, hayvanlara, bitkilere, rüzgâra... da ait olduğunu hiç anlatamazsınız. Çünkü o hâlâ evrene dünya merkezli, doğaya insan merkezli, dünyaya milliyetçi merkezli, ulusa kendi örgütü merkezli, insan ilişkilerine ben merkezci bakar. Beyni böyle kurgulanmıştır.

Ona karşı gelirseniz, size işkence yapabilir. II. Emperyalist Paylaşım Savaşı'nda olduğu gibi fırında yaktığı insanların yağlarıyla sabun yapabilir. Sonra kentlere nükleer bomba atabilir. Hayvanların işkence yaptığı, kendi türünden bireyleri yaktığı, birbirlerini bombaladıkları duyulmuş şey değildir. Öyleyse, böyle birine hayvan demek, hem yanlıştır, hem de hayvanlara hakarettir.

Şimdi birkaç kitlesel uyuşturucuya bakalım.

a. Resmi eğitim sistemi

Okullarımızda hâlâ maddenin katı, sıvı, gaz olmak üzere üç durumda varolduğu (üç hâli olduğu) öğretilir. Evrenin % 4'ünün bilinebildiği, % 96'sının bilinemediği (karanlık enerji, karanlık madde) neden öğretilmez? Bu üç durumun (katı, sıvı, gaz) bi-

linen evrenin yalnızca % 1'ini, dördüncü durum plazma'nın (yıldızlar, Güneş) bilinen maddenin yaklaşık % 99 kadarını oluşturduğu, beşinci durumun alanın da (çekirdeksel, elektromanyetik alanlar) olduğu neden öğretilmez?

Din dersi neden zorunludur da, evrim kuramının öğretilmesi zorunlu değildir?

Eğitim sistemi bireyi edilginleştirir. Uyuşturur. Eğitimin amacı, insanı yetkinleştirip özgürleştirmek değil, kapitalist üretimde gerekli uzmanları (insan makine) yetiştirmektir. Dar bir uzmanlık alanına sıkıştırılan yetiler bastırılır, yok edilir.

Söylenenlerden eğitimi, okulu tümden reddettiğim sanılmasın. Günümüz eğitimini, kurumlarını reddediyorum. Eğitim, okul, insanı bütünleyen, yetkinleştiren bir içerikte olursa yararlıdır. Böyle olmazsa, ilköğretime başlamadan önce "Ne kadar zeki!" dediğimiz çocuklar, okudukça aptallaşmaya devam ederler. Okul olmalı, ama böyle değil.

b. Futbol

Antikçağda kimi sitelerde neredeyse tüm yurttaşları içine alabilecek amfi tiyatrolar yapıldığını biliyoruz. Kalıntıları Anadolu'da, Yunanistan'da var. Burada güdülen amaç yurttaşların kültürünü, bilgisini yükseltmek, onları ortak bir duyguda birleştirmekti. Günümüzde egemen sınıfın güdümündeki içeriksiz tiyatro, 'seçkin' bir azınlığı keyiflendirmekten başka bir işe yaramıyor.

Site devletlerindeki amfi tiyatroların rolünü günümüz kentlerinde tersinden futbol üstleniyor. İkisi arasında yüzeyde benzerlik, temelde karşıtlık görüyoruz. Futbol, toplumsal kültürü alçaltıp cahilliği yaygınlaştırırken, insanları milliyetçi bir potada eritiyor. İnsan, dünya denen küreyi kavrayabilecek yetkin bir donanıma ulaşacağına, küçük meşin bir küre onun dünyası olabiliyor.

c. Televizyon

Popüler müzik, metalaştırılmış cinsellik, düzeysiz eğlence, düzeysiz sanat, "gerçek yaşam öyküleri" ve reklamların etkisi nedir? Bunların insanı geliştirdiği, uyanık kıldığı söylenebilir mi?

Televizyon, günlük yaşamda bunalan, parçalanıp dağılan insanın acısını dindiren ucuz, ucuz olduğu için de hemen her evde rastlanan yaygın bir uyuşturucudur.

Kitlesel uyuşturucunun işlevi nedir?

Sömürülen kölelerin acılarını dindirmek... Uyuşturmadan acı veren bir işlem yapılamaz.

Bu nedenle kitlesel uyuşturucuları yönetenler ödüllendirilir. Bu, anlaşılır bir durumdur. Çünkü, uyuşturucunun kaynağı sermaye sınıfıdır. Uyuşturmakla toplum uyurgezerleştirilir. Sürücükler oluşturulur. Böylelikle, insanlar kolayca güdülebilir.

Uyuşturulan, kaçınılmaz olarak yozlaşır. İnsan olma gizil gücü, karşıtına, karşı-(anti-)insana dönüşür.

Yozlaşma

"Yoz" kavramından şunları anlarız: Kaba, bayağı, kısır, verimsiz. "Yozlaşma"dan kastedilen şey doğasındaki, özündeki iyi nitelikleri birtakım dış etkenlerle zamanla yitirmek, bozulmaktır.

İnsanın doğuştan getirdiği kimi yetiler var: Düşünme, duygulanma, bellek, yaratma, eyleme, planlama, araç kullanma. Bu yetileri toplumda geliştirir ya da geliştirmez. Sonra, toplumsal yaşam içinde insanın insanlığın birikiminden yararlanarak kendine kattığı şeyler var: Amaç edinme, dil, gelişkin araç kullanımı.

İnsan neden doğuştan kimi yetiler getirir?

Bunu şöyle yanıtlayabiliriz. İnsan, yoktan yaratılmadı. Doğanın bir ürünü, bir varoluş biçimidir. Doğa maddidir, hareket halindedir. Bu diyalektik hareket doğayı yaratıcı kılar. İnsan, hem doğanın hareketinin bir eseridir, bir yaratıdır. Hem de kendisi doğanın gelişkin bir ürünü olduğundan yaratıcıdır. Elbette, kendi kendisi olabilirse.

Yaratıcılık yetisi yozlaşmayla yitirilir. Yok olur. Yozlaşma, bir yeti yitimidir. İnsan düşünemez, yaratamaz, eyleyemez duruma gelir. Doğasındaki iyi nitelikler kaybolur ya da tonlarca toprağın altına çürümek üzere gömülür.

Bir zeytin çekirdeği, zeytin ağacının gizil gücünü içinde taşır. Ağacın bilgisi çekirdekte vardır. Çekirdek ancak toprak, su, hava... koşullarında bir ağaç olabilir. Betona düşen bir çekirdekten elbette bir ağaç çıkması beklenemez.

Yeni doğan bir insan, çekirdeğe benzer. O, kimi yetilerle doğmuştur. Bu yetilerin gelişip gelişmemesi, onu biçimlendiren dış (toplumsal) koşullara bağlıdır. Bu biçimlendirmeyi yapan maddi-manevi ortamdır. Bu ortam ya insanı insanlaştırır, ona değer katar ya da onu insanlıktan çıkarır, değersizleştirir.

Yozlaşma, bir yeti yitimidir, dedik. Toplumsal koşullar öyle düzenlenebilir ki, kişi yetkinleşip insanca yükselebilir, ya da cehalet içinde alçalabilir. Alçalan, alçaldığının ayrımına varamaz. Çünkü, bilinci dardır. Dar bir çerçeveye sıkışmıştır. Ama, sinirleri uyuşturulduğundan acı çekmez. Kendi kendisi hakkındaki bilgisi yanlıştır. Serbestlik, sorumsuzluk ona özgürlük diye belletilir. Oysa bu, özgürlük değildir.

Yeti yitimine uğrayan insan, kendisini özgürleştirme gizil gücü olan iç güçlerini yitirir. O, bir insan olmasına (çünkü iki ayak üzerinde yürümekte, ellerini kullanmakta, bir ekonomik etkinlikte bulunmaktadır...), bir toplumda yaşamasına karşın, kendi türüne uzak, karşıt bir konuma sürüklenir. Sonra da bu konuma tüm gücüyle sarılır. O, yaşamı dondurup tanımlamak ister. Tanımla bir kimlik edinir. Rahatlar. Çünkü yaşamın kesintisiz devinimi, bunu karşılayıp açıklayacak donanımı olmayan zayıf kişilikli insanı bunaltır. Böylece, kimlik, kişiliğin serpilemediği verimsiz topraklarda büyür. Böyle biri şu

düzeye çıkamaz: Ben, şu ya da bu ulustan, dinden... değilim. Ben, insanım.

Herhangi iki insanın genetik yapıları arasındaki fark % 0,1, benzerlikse % 99,9'dur. Ben benzerliği öne çıkarıyorum, ayrılığı değil. Ayrılıkları ayıklamak, geriye çekmek gerekir. Bunu yapmak kolay değildir. Siz, ortak, evrensel değerleri öne alsanız bile, karşınızdakinin böyle yapması zordur. Bu, bir mücadele sürecidir.

Bizi birbirimizden uzaklaştıran, kümeler biçiminde parçalayan, düşman kılan biyolojik yapımız değil, çarpık tarihsel bilincimizdir. Kimliklerimizdir. İçtenlikle bağlandığımız kimlikler, gerçekte sahtekârlıktır, yalandır.

Kimlik

Kimlik nedir? Kimlik, "*gerçek yalan*"dır.

Gerçek yalan, "*...yanılgıya düşmüş insanın ruhundaki o bilmeme hali*"dir. "*Çünkü, sözlerdeki yalan, ruhtaki bu halin bir kopyası, sonradan meydana gelme bir görüntüsüdür...*"(2)

Kimlik, bize, bir nesneyi, bir canlıyı, bir insanı öbüründen ayıran özellikleri, nitelikleri söyler. Söz konusu olanın kim olduğunu, onu başkalarından ayıranın ne olduğunu söyler.

Sözgelimi, bir otomobil için a yaşında, b beygirgücünde, c kilometrede... denebilir. Bunlar o otomobilin kimliğini verir. Söz konusu olan insansa, onun da milliyeti, yaşı, cinsiyeti, inancı, mesleği... sayılarak kimliği söylenir. Demek ki, insan nesneleştirilerek, dondurularak kimliği ortaya konur. Nesneleştirilen edilgin, onu nesneleştiren (özne) etkindir. Birey, kendi kendisinin kimliğini öne sürdüğünde, kendini nesneleştiren bir özne midir? Bu durumda, hem edilgin, hem de etkin midir? Değildir. Çünkü, kimlik, etkin görünen özneyi belirli sınırlarda hapsetmiştir.

Kimlik, ayrımlara dayanır. Ayırıcı, dışlayıcıdır. İnsanları büyük gruplara bölen iki önemli kimlik vardır. Biri ulus, diğeri dindir. Yeryüzünde iki yüz dolayında ülke var. Üç tek tanrılı, yüzlerce çok tanrılı din, binlerce inanç var.

Oysa çeşitli kimliklere bölünmüş olmasına karşın, insan insandır. *Homo sapiens sapiens* tektir. Evrim-devrim süreciyle günümüzden 200.000 yıl önce Doğu Afrika'da ortaya çıkan *H. s. sapiens*, 70.000 yıl önce doğuya, 45.000 yıl önce kuzey batıya doğru yayıldı.

Uygarlıktan -kentlerden- önce, insanların klanlar, kabileler biçiminde yaşadığını biliyoruz. Klanları bir arada tutan totem, akrabalık bağları, onları öbür klanlardan ayırır aynı zamanda. Bu, o insan topluluğunun bir kimliğidir. Yaklaşık beş bin beş yüz yıl önce Mezopotamya'da kent devletleri kuruldu. Sümerliler kendilerini uygar, (kentleşmemiş) öbür halkları barbar diye nitelendiriyordu. Uygar-barbar ayrımını antik Çin'de, Helenlerde de görüyoruz.

Kent devletleri, insanların belirlenmiş siyasi sınırlarla bölünmesinin de başlangıcıdır. Kimlikleşme Sümer'den önce vardı. Sümerliler bu kimlikleşmeyi sınıfsal temelde siyasallaştırıp kalıcılaştırdılar. Kimlikle bir ayrıcalık, bir üstünlük elde ettiklerini düşündüler.

İnanç da Sümer'den önce vardı. Ama inancın ideolojiye dönüşmesi, din olması, kimliğin önemli bir bileşeni olması Sümer'de karşımıza çıkıyor. Bunun nedeni, Sümer kent devletlerinde egemen rahip sınıfın yönetebilmek için dine gereksinim duymasıdır. Buna göre yönetme yetkisi tanrılardan alınır. Böylece insanların bilinci dinle denetlenir. Yönetime karşı çıkan, tanrılara karşı çıkmış demektir.

Her sınıflı toplum, insanları zorunlu olarak böler. Hem belirli coğrafi sınırlarda yaşayan 'uluslar' diye ayırır. Hem de bu sınırın içinde yaşayanları üretim araçlarına sahip olup olmamaları, ekonomik üretimdeki konumları, ücretli çalışıp çalışmamaları vb. durumlara göre sınıflar biçimine ayırır.

Dolayısıyla gerek dinsel, gerekse ulusal kimlikleşme Mezopotamya'da başlar. Bununsa temelinde emeğin yabancılaşması olan sınıflaşmanın (insanların büyük ekonomik çıkar kümelerine bölünmesi) sonucu olduğu açıktır.

Böylece yozlaşma Mezopotamya'da başladı diyebiliriz.

İnsanlığın sınıflara bölünüp birbirleri üzerinde egemenlik kurmaları yozlaşmanın başlangıcını oluşturur. Artı-değer sömürüsü, siyasal iktidar, devlet, ordu, bürokrasi, hapishaneler... bu yozlaşmanın öğeleridir.

Yozlaşma, tarih boyunca farklı biçimlerde karşımıza çıkar. Burada sorun, olumsuz toplumsal koşulların, iç yetileri sıfırlamasıdır. Bireyin sağlıklı düşünebilmesi için kendi bilincini yeniden oluşturması gerekir. Çünkü, yozlaşan insanın düşünme yöntemi bozuktur. Olgusal bilinçle düşünür. Olguların sınırı, onun düşüncelerinin de sınırıdır. Olguların yüzeyselliği, geçiciliği, onun düşüncelerinin yüzeyselliği, geçiciliğidir. Böylece aklını kullanamayan insan özgürleşemez. Egemen akıntıyla sürüklenir.

Yozlaşma, insan doğasındaki iyi niteliklerin tanınmayacak biçimde kabalaşması, kısırlaşması, kaybedilmesidir. Günümüzde yozlaşmanın yaygınlaşıp derinleştiğini görüyoruz. Bunun nesnel ve öznel nedenleri var.

Nesnel neden, ekonomik işbölümünün derinleşmesidir. Uzmanlaşma arttıkça insan parçalanır. Uzman, gitgide parçalanan üretim sürecinde makinenin bir parçasına dönüşür. İnsan olmaktan uzaklaşır. Üretim aracına, üretim sürecine, ürüne, öbür insanlara, kendine yabancılaşır. İnsan insansızlaşır. Hem iç, hem de dış dünyada. O, kalabalık içinde bozkır ıssızlığı yaşar.

İnsansızlaşma, anlamsızlık doğurur. İnsanın insana değer vermediği, anlamadığı yerde yaşam

anlamını yitirir. Böylece yaşamak boş bir çaba, gereksiz bir sıkıntı kaynağı olur. Bu yozlaşma tüm sınıfları içine alır, ama farklı içerik ve biçimlerde görünür.

Yozlaşmanın öznel nedeni, egemen kapitalist-emperyalist sınıfın iktidarını sürdürme kaygısıdır. İnsanı yönetmek güçtür. Bu nedenle insanların çeşitli kimliklerle paketlenip denetlenmeleri gerekir. Paketler değişik kimlik ambalajlarıyla yapılır. Ulus, din, cinsiyet, yaş, statü, ideoloji, eğitim, müzik, futbol...

Toparlarsak; tarihsel-toplumsal kimlikler, yabancılaşmış emek üzerinde yükselen sınıflı toplumun ürünüdür. Bölücüdür. Bir insanın ne kadar çok kimliği varsa o kadar bölünmüştür. O kadar yozlaşmış, insanlıktan uzaklaşmıştır.

Yine de şunu söylemek gerekir. Uygarlık çelişkili bir süreçtir. İnsanların sınıflara ayrışması, insanı insanlaştıran kültürün üretimini de sağladı. Böylece Sümerliler insan türüne büyük bir katkı da yaptılar. Yazı Sümer'de icat edildi. İlk okullar Sümer'de açıldı, şiir burada başladı...

İnsanlığı bölen süreç, aynı zamanda onu birleştirecek olanakları da içinde taşır. İnsanlığın bölünmüşlüğü günümüz dünyasının bir gerçekliğidir. Bu bir sorundur. İnsancıl değerlerle birleşmiş, özgür bir dünya bu gerçeklikten çıkacaktır.

İnsan olan insan, önce insan olduğunu bilir. O, sınır tanımaz. Evrenseldir. Ne olursa olsun, kimden gelirse gelsin insanlığı bölen her şeye karşıdır. İnsanlığı birleştirmek için yaşar, mücadele eder. Bunun için felsefeyle, bilimle, sanatla, estetikle donanmış olması gerekir.

Kuşkusuz burada esas olan bireysel yaratıcılığın toplumsal özgürlükle ilişki içinde açığa çıkarılmasıdır. Yaratan özgürleşir. Yaratmak için de özgür olmak gerekir. Yaratıcı ölümsüzdür. Tanrısaldır. Yaratıcılık her alanda (bilim, felsefe, politika, sanat, ahlak...) olanaklıdır. Yaratıcılığın öbür alanlara göre daha özgür olduğu yer, sanattır. Sanat derken estetik eserler ortaya konmasını anlıyorum. Estetik eğitimi, bilinci sağlam kişilikler oluşturmada merkezi bir rol oynayabilir. Çünkü, estetik sanatla sınırlı değildir. Ahlaka, siyasete, günlük yaşama uzanır.

İnsanların niteliklerinin uzaklaştırıcı değil, yakınlaştırıcı olması gerekir. Zaten olumsuzluklara nitelik değil, niteliksizlik demek daha doğrudur. Eğitim, buna göre planlanmalıdır. Böylelikle insan özgürleşebilir. Özgür insan yetilerini geliştirir. İnsanlaşır. Öbür insanla yakınlaşır. İnsan, ancak yaratıcılık sürecine giren duygu-akıl birliğinde özgürleşebilir. Bunun için, tutkularının, isteklerinin üstüne çıkabilmelidir. *"Çünkü, salt isteklerin itisine uymak kölelik, kendimiz için koyduğumuz yasalara boyun eğmekse özgürlüktür."*(3) Böyle bir özgürlük, ancak toplumun da özgür olduğu bir dünyada engelsizce filizlenebilir. Burada şunu da söyleyelim. İşbölümünden sınıf egemenliğine uzanan tarihsel yozlaşmanın kimilerinin dediği gibi kendi kendine sona ermesini beklemek, başka tür bir yozlaşmadır.

Burada bir sorunla karşılaşıyoruz. İnsanı nasıl tanımlayacağız?

Biyolojik yapıyı mı, yoksa kültürü mü temel alacağız? Neyi, neyin üzerine oturtacağız? Sonra, kültürü temel alacaksak, nasıl bir yol izlememiz doğru olur? Çünkü, kültürün hem ayırıcı/bölücü, hem de birleştirici/bütünleyici yanları olduğunu söyledik.

Biyolojik yapı insandan insana değişir. Bu durumda her insan için farklı tanım yapmak mı gerekecektir? Sonra kültür de, şu toplumdan ötekine değişir. Kültür, hem insan ürünüdür, hem de insanın biçimlendiricisidir. Kültür olmadan, insan tanımlanabilir mi? Tanım, o şeyin kendiliğiyle birdir. İnsanı insan yapan, onun kendiliğini oluşturan nedir? Her iki doğadır. Doğayla kültürdür.

Öyleyse, insan iki doğada birden yaşar.

H. s. sapiens, eğer doğal durumda kalsaydı, insan olamazdı. Felsefe, ahlak, sanat, bilim, ekonomi... kültürel değerleri olmazdı. Herhangi bir hayvan gibi yaşardı. Kendisi için iyi olanı bilemezdi. İyi, doğayla uyumlu insanlığın (evrensel) yararını gözetmektir. İyi, kültürel bir değerdir. Bu nedenle insan doğasının ne iyi, ne de kötü olduğu söylenebilir. Bunu, insan doğası üzerine oturan kültür, kültürün biçimlendirdiği insan belirler.

İnsan doğasını belirleyemeyiz (iyi ki belirleyemiyoruz). Ancak kültüre bir doğrultu, bir yön verebiliriz.

İnsanlığı parçalayan, atomize eden nedenlerin bilinçlerden temizlenmesi gerekir. Olumlu, birleştirici kültürel değerlerle, evrensel insani bir dünya kurulabilir. Kimliklerin aşılması, evrensel değerlerle donanmış insana varılması gerekir. Bu, eskiyi yadsıyan, günümüzün yerel-evrensel ilişkilerini gerçekçi değerlendiren kişilerle olanaklıdır.

Burada şu soru akla geliyor. Sol popülist dogmatizm aşılabilir mi? Çok zor. Eylemleriyle insan türüne katkı yapması gerekenler, kendi siyasi yapılarını üstün kılmaya çalışıyorlar. Bu nedenle, insanlığın bütünselliğine aykırı, küme erkini amaçlayan siyasi çıkarlar peşindeler. Bu, darkafalılıktır. Böyleleriyle uğraşmak zaman yitirmektir. Eski bir binayı kimileyin onarmak, kimileyin çürümeye bırakmak ya da yıkmak daha akıllıcadır. Sonra, taşlaşmış (düşünce görünümlü) inançların hem kırılması zordur, hem de çok acı verir. Bunu kırmak için, o insanın istekli olması, o acıya dayanabilmesi gerekir. Bu isteği taşımak için de, iç değişimin ürpertisini duyumsaması gerekir. Sol, önce, bilmediğini bilmelidir.

Kendini değiştiremeyen, dünyayı değiştiremez. Kendi yetilerini örgütlemeyen, insanların yetilerine kanal açamaz. Değişime karşı koyan, yalnızca egemen ideolojinin kollarına bırakmaz kendini. O,

kendi kendini alçaltan biridir. Çünkü, bir yandan insanlığın birikiminden çıkar sağlamakta, öte yandan buna bir katkı yapmamakta, bunu ortadan kaldırmaktadır.

Değişmek, ama nasıl?

Şöyle mi düşüneceğiz? "*Ulus-devletlerin vatandaşlığından Avrupa vatandaşlığına geçiş söz konusu.(...) Küreselleşme gibi, AB [Avrupa Birliği] de parçalanmayı değil, birliği güvenceye alan bir proje.(...) Türkiye'deki korkular AB karşıtlarından besleniyor. AB devletlerinden parçalanan ya da böyle bir tehlikeyi yaşayan devlet var mı? Parçalanma korkusunu bırakın bir yana, AB bir güvencedir.*" (4)

Şu görülemiyor. Küreselleşme, yüzüne demokrasi, özgürlük, insan hakları maskesi geçirmiş emperyalizmdir. AB de emperyalist "*bir proje*"dir. Kendi iç politikasında (burjuva) demokratik kurallarla yaşamayı, ekonomik refahı, birliği savunur. Dış politikadaysa ekonomik-askeri-kültürel yayılmayı, işgali, parçalanmayı. Sözgelimi, Türkiye ya da 'Ortadoğu' için birliği değil, bölünmeyi, dağılmayı arzular. Küçük lokmaları yutmak her zaman daha kolaydır.

Kürt Sorunu emperyalist "*proje*"lerle çözülebilir mi? Bu bakış, Kürt milliyetçiliğindeki darlığın, yüzeyselliğin, emperyalistlerle işbirliğine girme isteğinin açık bir anlatımıdır.

Peki, neden dünya vatandaşlığı değil de, "*Avrupa vatandaşlığı*"? Bu tutum eski (ulusal) kimliklerin yerine, yeni (bölgesel) kimlikler koymaktan başka ne işe yarar?

Toplumun yol açıcısı olabilmek, hem evrensel bir perspektif, hem de yaratıcı bir praksis gerektirir. Bu, bir yaşam yoludur. Bir yürüyüştür. Evrensel insan, kimliğini, evrenselliğinin süsü diye taşıyan insandır. Yoksa, kimlik üzerine oturan bir kişilikle evrensel insan ortaya çıkmaz. Çünkü, bu durumda bütünleyici olması gereken temelin kendisi parçalı olacaktır.

Kişi, günlük yaşamını yerel kültüre göre sürdürebilir. Bin yılların birikiminin hemen değişmesi ne gereklidir, ne de olanaklıdır. Öte yandan, yerel kültürdeki evrensel öğeleri basamak yaparak, evrensel yaşama uzanır. Bu durumda insanlar tek tip mi olacaktır? Hayır. "*İyi insanlar benzeşirler, ama farklıdırlar.*"(5)

Sonuç

Yozlaşma nedeniyle, dünya yok oluşla karşı karşıyadır. Yeryüzünü yok edebilecek nükleer silahlar var. Küresel ısınma iklimi değiştirip dünyayı çölleştiriyor. Kâr hırsından, sanayinin aşırı kullanımından, emperyalist kapitalizmin dünyaya egemen olma hırsından, yeryüzünde doğa yıkıma uğruyor.

Doğaya bakışımız kökten değişmelidir. Doğa, yağmalanacak, tüketilecek, egemen olunacak bir nesne değildir. Biz ondan geldik, ona döneceğiz. O bizi yaratan, besleyen öznedir. O, hem anamız, hem de babamızdır. Doğaya zararlı olan, insana da zararlıdır. Doğa, insan gibi yaşayan, soluyan, değişen bir öznedir. Bizim budalalıklarımızı gördükçe acı duyar.

İnsana bakışımızın da değişmesi gerekir. Zaten doğaya bakışla insana bakış birdir. Doğayı nesne gören, insanı da nesne görür. Doğayı tüketen, insanı da tüketir. Çünkü, bakış bütünseldir. İnsan nasıl bakarsa, öyle görür. Güzel bakan, güzellikle bakan, güzel(lik) görür.

Doğaya sağlıklı bir bakış için, dolayısıyla insanlaşabilmek için, evrensel insan için, bu dünyanın değişmesi, sınıfların, sınırların kalkması gerektiği açıktır. Sağlıklı bir dünya, yaşayan bir doğa, özgür bir insan için, yabancılaşmış emeğin, üretim araçlarındaki özel mülkiyetin kalkması ön koşuldur. Burada düşünce yöntemi önemlidir. Evrensele (bütüne) ulaşmakla, bireye (parçaya) verilen anlam da değişir. Aradaki diyalektik bağ kavranır.

Aslında insanlar arasında sınır yoktur. Tıpkı doğada olmadığı gibi. Doğa sınır bilmez. Sınırları, tel örgüleri biz çekeriz. Ludingirra, Sophokles, Şudraka, Einstein, Aristoteles, Rosa, Nâzım sınır tanımaz.

Ülkemizde sola da bulaşan burjuva perspektif, kimlik tartışmalarının (alt kimlik, üst kimlik, etnik kimlik, dinsel kimlik) kaynağıdır. Bu perspektif bütünleyici değil, parçalayıcıdır.

Elbette, kimliği tümden reddetmek gereksizdir. Kimlik, insanlığın aşması gereken gençlik çağıdır. Toplumsallaşmamış insan biyolojik gereksinmelerini doyuran insandır. Bu dönem, bebeklik dönemidir. Toplumsallaşmış, henüz uygarlığa geçmemiş insan çocuktur. Sınıflı toplumlar dönemi, çatışmalı gençliktir. Sınıfsız toplum dönemiyse olgunluk dönemidir.

İnsanlık, kendisini yozlaştıran somut, soyut uyuşturucuları bir gün ortadan kaldırabilecek mi? İnsan, doğanın kültürel özgür çocuğu olabilecek mi? İnsan, er geç insan olduğunu anlayıp, kendisine yakıştırdığı kimlikleri söküp atmayı başarabilecek mi?

Başarması gerekir. Çünkü, kimlik hapishane, evrensellik özgürlüktür.

Dipnotlar:

1- V. İ. Lenin, *Emperyalizm*, Çev.: Cemal Süreya, Sol Yayınları, 1989.

2- Platon, *Devlet*, Çev.: Hüseyin Demirhan, Sosyal Yayınlar, 2002.

3- J. J. Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, Çev.: Vedat Günyol, Adam Yayınları, 1994.

4- Naci Kutlay, *Özgür Gündem* Gazetesi, 27.12.2005.

5- Thomas Cleary, *Konfüçyüs Düşüncesinin Temelleri*, 2. Baskı, Çev.: Sibel Özbudun, Anahtar Kitapları, 2000.

HEP YOLDA

Berrin TAŞ

1 Mart 2006

Dün akşam Güngör Gençay'la söyleştik. Güzel bir toplantıydı. Güngör Gençay konuşmasına, şiir yazanlar çok olmasına karşın, bu şiirlerin hangi gereksinime yanıt verdiğine bakmalı, diyerek başladı. Bu sorudan yola çıkarak yalnız şiir üzerine değil, şairin kültürel çevrelerle ilişkisi üzerine de konuştuk. Atölyenin kadınları, şair kadına bakışı da sorguladılar. Şair kadının yaratıcılığının küçümsenmesinin nedenleri üzerinde durdular. Şair kadınların kendi konumları hakkında konuşmaları sevindirdi beni.

Onurlu, dik duruşuyla, insana model olmayı amaçlayan şair kadınlar, edebiyatımızda kalıcı bir etki bırakacaklar. Bundan hiç kuşkum yok. Birikim, çalışma ve mücadele. Kadın kendi gücünün ayırdına vardığında onu kimse durduramaz. Nitelikli yaşamanın tadını alan kadın, kendisi için daha güzel bir dünya isteme hakkını kazanmış demektir.

Kadınsız "kopsept"ler başarılı olamaz. Kadının sorunları "konsept"lerin dışındadır.

Bugün, güneşli, güzel bir gün. Şiir, kadınlar, mücadele...

Canım şarkı söylemek istiyor. Sevinçle sokaklarda dolaşmalıyım. Sonra da akşam Şiir Atölyesi'nde Ömer Hayyam'ı dinleyeceğim. Görev verdiğim bir katılımcı bu akşam Ömer Hayyam'ı anlatacak.

10 Mart 2006

8 Mart'ta kadınların elinden güzel çiçekler aldım. Acılara batmış bir coğrafyada, insanlığını yaşayabilmek için mücadele etmek gerektiğini bilen kadınlardan. Nerde durduğunu, yaşamının daha sonraki bölümünde nerde durması gerektiğini anlayabilmek için kedini geliştirmek isteyen kadınlardan. Yaratıcılığını geliştirebilmek için iş çıkışı uzak yollardan koşa koşa atölyeye gelen kadınlardan. O kadınlar, kardeşlerim benim.

Onlar şimdi atölyede tiyatro hazırlığı içindeler. 12 Mart'ta Neşe'nin yönetiminde gerçekleştirilecek etkinliği izleyeceğiz. Benim için de sürpriz olacak. Ne yaptıkları konusunda herhangi bir bilgim yok. Bildiğim şu: Tiyatroyla, şiirle, öyküyle yaralarımızı iyileştirecek olmamız. Kendimize hem kadının dünyasından yani içerden, hem de dışardan bakabilecek durumda olmamız. Yarının yaratıcısı kadınlar, bugüne tohum ekiyorlar. El ele tutuşarak yeni doğan güne şarkılar da söyleyeceğiz. İnanıyorum buna. Geleceği birlikte karşılayacağız.

Elbette inanmanın yetmeyeceğini biliyorum. Bu nedenle kardeşlerim dediğim kadınlara kimi zaman çok kızıyorum. Kendi ben'lerini dışlaştırma cesareti gösteremediklerinde, yerleşik değerlere kolay teslim olduklarında kendime kızarcasına kızıyorum kadınlara. Varoluşlarını bir erkeğin yaşamına ek olmakta gördüklerinde, kararlı ve inatçı bir mücadeleye girişmediklerinde ezinç duyuyorum. Biliyorum ki ayağa kalkmamış her kadın beni de eksiltir. Kendine emek vermeyen, benliğinin yerlerde sürünmesine izin veren her kadın benim toplumsal alanımı da daraltır. Bir meta-değeri olarak başlık parasıyla evlendirilen, berdel yöntemiyle değiştokuş edilen kadın nasıl öteki kadınların yaşamını daraltıyorsa, öyle. Ülkemizde hâlâ töre cinayetleri işleniyorsa, kadın dayak yiyor ve susuyorsa, çaresizse, bu, kendileri aynı sorunları yaşamayan kadınlar onları yalnız bıraktığı içindir. Kadınlar kendi başlarına gelmeyeni anlamadıkları içindir. Hatta çoğu zaman kadınlar kendi acılarına bile sahip çıkmadıkları içindir. Bu nedenle başkalarının insansızlığı, beni de yalnız bırakır, sizleri de. Ezincim bundan.

Kadınlardan insanlığını yaşamayı, insanlığının ayırdında olmayı, öncelikli sosyal olarak görmelerini bekliyorum. Yerlerde sürünmeden yaşamak, kendi benliğine güvenerek soluk almak esenlikli bir geleceğin başlangıcıdır. Bu nedenle birilerinin sihirli bir değnekle güzellikler yaratacağını beklememek gerekir. Edilgen değil, etkin olabilmek gerekir. Özne olmak, yaratıcılığı besler, uç verir tohum.

Yarın şair kadınlarla birlikte Öğretmenler Evi'nde şiir okuyacağız. Özellikle şair kadınlar diyorum. Kadın şair nitelemesini cinsiyetçi bir yaklaşım olarak görüyorum. Şair kadın nitelemesi, içinde yaratıcılığı taşıdığı için önemli. Sanatsal yaratıcılık, içinde insanı da taşır çünkü.

Liliana Ursu, "İstediğin Başlığı Koy" başlıklı şiirinde şair kadına genel bakışı eleştirel bir gözle anlatmış, "*Güzel bir kadından / beklersin de her şeyi / şiir yazmasını beklemezsin // Çirkindir kadın*

ozanlar geleneğe göre / İnandırıcı olamazlar yoksa / Kendini düşünmeyi gerektirir sanat, yalnızlığı, bunalımı ve kompleksleri / Kalın camlı gözlükleri ve elbet / Arınmışlığın simgesi ergenlik sivilcilerini / bir de oturup derin düşler kurmayı dört duvar arasında. // Güzelse ozan flört etmen gerekir onunla / elden geçirmen dizlerini / başka iş alanları önermen / ve yalnızca aptalları / etkilediği için güzellik / daha alaysıdır onları eleştiren yazılar, daha kuşkucu / daha ince eleyip sık dokuyan // Yüz yaşına geldiğimizde biz, o kadar yaşarsa içimizden biri / Eşit olduğunda bütün kadınlar / Dikkatle okunacağız en sonunda / Ve belki kabul bile göreceğiz." (*Romen Kadın Ozanlar, Suskun Sesler*, Türkçesi: K. Özer - E. Koparan, Yordam Yayınları, Birinci Basım, Ekim 1992.)

Romen şair Liliana Ursu, şair kadına genel bakışı ne güzel anlatmış. Şair yaşadığı çağın kadına bakışını mutlaklaştırmıyor. Yakınmıyor, umudunu koruyor. Umudunu koruduğu bir dinginlikle yazmış şiirini. Üstelik geleceği öngörüyor. Yüz yıl sonra dikkatle okunacağımızı düşleyebiliyor.

Şair kadın için geleceği de öngörebilen bir estetik duyuş önemli. Bu estetik tekilde kalmıyor. Gelecek kadındır demenin bir başka dile gelişidir bu şiirin teması. Liliana Ursu, *"yüz yaşına geldiğimizde biz, o kadar yaşarsa içimizden biri"* sonunda dikkatle okunacağız derken geride kalan kadınlara güvendiğini gösteriyor. Arkada kalan kadınlardır gidenlerin yaşamasını sağlayan. Hem geleceğe, hem ortak yazgıyı, kadınlığın ortak yazgısını duyumsayabilen kadınlara güveniyor.

Güvenmeyi ve el ele tutuşmayı hangimiz gereksinmiyoruz ki.

13 Mart 2006

Pazartesi. Yoğun geçen bir hafta sonunun ardından yine İnsancıl'dayım.

Cumartesi, Büro Emekçileri Sendikası'nın 8 Mart etkinliğine şiir okumaya çağrılıydım. Nalan Çelik ve Nursen Ural da benimle geldiler. Beyoğlu Öğretmenler Evi'nde şiirler okuduk.

Barodan gelen avukat Habibe Yılmaz Kayar, kadınları yasal hakları konusunda bilgilendirdi. Yasalarda kadınların lehine yapılan değişiklikleri anlattı. Toplantıda erkekler parmakla sayılacak kadar azdı. Yönetici konumundaki kadınlardan biri sayımız artıyor, daha da artacak diyerek sevincini dile getirdi. Kendisi de henüz yönetici seçilmiş.

Bana kadınlarla bir arada olmak iyi geldi. Şımardım bile denebilir. Toplantı sonrası vedalaşırken bana bu kadar şiir okumak yetmedi. Teorik sözlerden de bıktım. Canım şiir okumak istiyor, dedim. Tamam, dediler. Bir gün gelirsiniz. Daha önce hiç kimseden böyle bir istekte bulunmamıştım. Kadınlar arası ilişkiler daha sıcak olabiliyor. Kadınların dayanışması ortak bir dil oluşturabilmek için önemli.

Kadınlarda bir hareketlenme gözlemliyorum. 19 Mart'ta Kültür Dostları Derneği'nde seminerler vermeye başlayacağım. Kadınlarla metin çalışmaları yapmayı planlıyorum. İlgilenirlerse ve insanlığın tarihi içindeki yerlerini anlamak isterlerse.

Pazar günü Kültürde Kadın programı katılımcıları güzel bir gösterim sundular. Bu yıl 8 Mart etkinliğini düzenleme görevini Neşe Baştürk'e verdim. Neşe'nin tiyatro deneyimi var. Öteki katılımcıların çoğu ilk kez bir oyunda görev aldılar. Dün iki kez sunuldu gösterim. Dün kadınları izlerken bir kez daha insanın yaratıcı gücünü gördüm. Sanatın birleştirici yanını. İnsanı birbiriyle eşitleyen yanını. Kadınlardan söz ediyorum, ama elbette dar koşullarda kadınlara destek veren erkekler de vardı.

Provalar sırasında atölyede dolanırken onları gözlemledim. İlişkilerinin daha sıcak, daha canlı bir duruma geldiğini gördüm. Gördüklerim daha güzel bir dünya özlemini pekiştiren bir gerçekliği bir kez daha somutluyor. El ele eylemek, insanın birbiriyle dolaysız ilişkisi. Hep özlediğim bir yaşama biçimi.

Pazar günü iki kez izlediğim etkinlikte 8 Mart'ın tarihçesi, Clara Zetkin'in mücadelesiyle birlikte anlatıldı. Şiirler okundu, kadının çeşitli durumları tiyatro oyunlarıyla gösterildi. Kimi yerde eğlenceli, kimi yerde dramatik sunumlar yapıldı. İnsancıl kadınları çok yoruldular, ama başardılar.

Bu arada kendime de küçük bir övünç payı ayırdım. Atölye'nin açıldığı 1999 yılından bugüne dek kadınlar konusunda gösterdiğim çaba sonucuna ulaştı. Bundan sonra Atölye'deki Kültürde Kadın programını kadınlar bensiz de sürdürebilirler. Kıvılcım çakıldı, onu geliştirmek onlara kalmış.

Kadın hareketini geliştirebilmek için tek koşul şu: Hemencecik ben oldum artık havasına girmemek. Havalara girmek sorunları yüzeysel görmeye neden olabiliyor.

29 Mart 2006

Öğleden sonra. İnsancıl'dayım. Seminerler arasında koşuşturarak geçen günlerden sonra yeniden masa başına dönebildim. İnsancıl Atölyesi'nin yoğunluğuna ek olarak kadınla ilgili başka kültür merkezlerine de çağrıldım. Kendi kendime şunu söylüyorum şimdi: Mücadele diyordun, al sana mücadele. Uğraş dur bakalım. Kadın hareketinde yeni bir bakış oluşturabilecek misin. Bilemiyorum, bildiğim tek gerçek, hiçbir çabanın boşa gitmeyeceği. Bütün yaşamımı ortaya koyarak verdiğim mücadele nasıl olsa meyvelerini verecektir. Böyle düşünmemi aralıksız çalışmama borçluyum.

21 Mart Dünya Şiir Günü'ydü. Şairlerin, tünele kadar kimi şairlerin maskelerini takarak yürüyeceklerini öğrenince gülesim geldi. Nâzım Hikmet'in, Cemal Süreya'nın, Orhan Veli'nin, Edip Cansever'in, Ahmet Arif'in, Cahit Sıtkı Tarancı'nın maskelerini takmak günümüz şairine acaba nasıl bir duygu veriyor. Merak ediyorum, günümüz şairi bu yüzeysel eylemden nasıl bir tat aldı.

Bu şairlerin maskelerini takarken kendi şairliklerini yadsıdıklarını düşündüm. Varoluşlarını bu şairlerin arkasına sığınarak gerçekleştirmeye çalıştıklarını.

Zaten yeterince sanal bir dünya yaşamıyor muyuz. Şair çık ortaya. Kendi sesinle, kendi kimliğinle konuş.

Arif Damar'ın Dünya Şiir Günü bildirisini de sevmedim. Şiir adına somut, elle tutulur bir bildiri güzelliği göremedim. Güzel sözler söyleyerek aslında hiçbir şey söylememeye iyi bir örnek. Üstelik şiiri hiç kimsenin anlatamayacağını söyleyen, yıllarca yinelenmiş eski bir görüşü yeniden anımsatıyor. Şiir anlatılamaz diyenler aslında ben şiiri anlatamıyorum demek istiyorlar. Gerisi şairin avuntusu. Zaten anlatılamayacağı için ben de anlatamam demek şairin kendini onaylamasıdır.

21 Mart'ta, *Radikal* gazetesinde, bu yılın Altın Portakal Ödülü'nü kazanan Birhan Keskin'le kısa bir röportaj yapılmıştı. Birbiriyle ilgisiz sözler söylüyor. Sözgelimi ödüllere şimdiye dek sıcak bakmamış, ama bu ödülü sevmiş. İstemem, yan cebime koy durumları. Bir de "*Şiir gerçeklikten güç alır,*" diyor. Tam, şimdi şiire ilişkin dişe dokunur konuşmaya başlayacak diye okurken, birden donuyorsunuz. "*Şiirin içinden gerçeklik, insan ruhunun derinliği geçmiyorsa, sadece sözde dolaşırsınız,*" diyor. Şairin gerçekliği ele geçirmesi, dış dünyayla dille ilişkiye girmesi gerekmiyor. Şairin gerçeklik dediği kendi ruhunun derinliği.

Ahmet Cevizci'ye göre gerçeklik, "*Dış dünyada nesnel varoluşu olan, varolanların tümüdür.*" Birhan Keskin ne yapıyor, gerçekliği kendi ruhuna indirgiyor. Böylece dış dünyayla ilişkiye giremiyor. Öyle ki dili üzerinde düşünmemiş bile. "Aşk" adlı şiirinde "*aniden, birdenbire*" sözcüklerini yan yana kullanmış. İkisi de aynı anlama geliyor. Kendi diline, Türkçeye yabancı. Böyle bir yanlış yapacak denli kendi yarattığına dönüp bakmamış. Bu olgu bile ödüller çevresinde koparılan gürültünün içeriksizliğini gösteriyor. Ödüller, sanat eserinin biricikliğinin göstergesi olamaz.

Üstelik Birhan Keskin, "*Şiirin bir derdi olmalı,*" diyor. Nasıl bir bilinç karışıklığıysa bu "*derd*" kendinden başkasını görmesine engel oluyor.

Işık Kararmasın

Çocuk,
Ezilmiş bir halktır.
Soyumuz
Ağarmıştır
Yüzümüz gibi
Saçımız, sakalımız

Eğilmiş başımız
Sana karşı.
Durulmamış geleceği
Bırakırken ellerine
Onurumuz
Alnımızdaki ışıktır.

Bilesin
Kolay değil
Tersine çevirmek
Bin yıllık çarkı
Umudunu aydınlatan
Onurumuz olsun.

Bir gün mücadelen
Bilgelik olsun
Yaşlı yüzünde
Soyuna bırakacak
Işık kararmasın

Ayten YILMAZ

Orhan İyiler'in ***Sana 21. Yüzyıl Raporumu Sunuyorum.*** kitabını okurken...

UFAK TEFEK BİR KADIN

Melike YÜZÜGÜLER

Şirkete geldiğinde saat dokuz sularıydı. Girişte bekleyen güvenlik görevlisinin, başıyla verdiği selamı karşılıksız bıraktı. Asansörün kapısında durdu, uzanıp peşinden gelen şoförünün elinden çantasını aldı. Şirkette onarım hâlâ sürüyor olmalıydı. Boya kokusu, buraya, zemin kata kadar geliyordu. Öğleden sonra önemli bir toplantı vardı. "*Bu boya kokuları, onarım halleri iyi bir görüntü olmayacak,*" dedi. Altıncı kata geldiğini belirten zil çaldığında, asansörün zeminindeki kurumuş boya damlalarını topuğuyla çıkarmaya çalışıyordu. Dar, uzun koridordan adının ve soyadının ilk harflerinin yazılı olduğu devasa cam kapıya doğru ilerlerken, çevreyi süzdü. Işıksız, gösterişsiz ve soğuktu koridor. "*Holding genel merkezi gibi görünmüyor,*" dedi, "*dünyanın parasını yatırdık şuraya, görüntüye bak.*" Asıl sıkıntısı ise toplantının içeriğiyle ilgiliydi. Batmakta olan bir şirketin hisselerini çok ucuza alacak bir öneride bulunmuştu. Şirketin, piyasada başka alıcısı yoktu. Çünkü kimse gitgide küçülen bir şirketle ilgilenmemişti. Gerçekleşirse, bugünkü anlaşma, bu şirketi tamamen almak demekti. Ama içi rahat değildi. Çünkü masum bir alışveriş gibi görünen bu anlaşmanın arkasında iş dünyasına özgü birtakım dolaplar vardı. En az bir yıldır bu şirketi bu duruma getirmek için uğraşmışlardı. Sırf bu konuyla ilgilenen bir ekip bile kurmuşlardı. İşte bu yüzden bu anlaşmayı başarı olarak mı yoksa sapış olarak mı görmek gerektiğine karar veremiyordu. İş dünyasının cilvelerini bu kadar kısa zamanda öğrendiği için kendini başarılı sayıyor, ama bu cilveleri dostu sayılacak birine bile uyguladığını düşündüğünde kendini, para için yoldan sapmış olarak görüyordu. Ama başka türlü de bunca kurdun arasında ayakta kalınamazdı. Bu şirketin sahibi ve eski ortağı babacan, iyi niyetli, tokgözlü bir adamcağızdı. Dahası direk söylemese de arada bir dolaylı yoldan belirttiği gibi, onun buralara gelmesinde rolü çok büyüktü. Öneriyi aldıktan sonra kendisini aramış, "*Çalışanlarıma ne olacak?*" diye sormuştu. Elbette neredeyse tamamı çıkarılacaktı. Bu şirketin işleri, aynı işi yapan kendi şirketinin işleriyle birleştirilecek; çalışanları, iki şirketin işlerine de bakacaktı. Bir sürü insan işsiz kalacaktı, ama bunu böyle yapmayacak başka bir iş adamı var mıydı? Kötü bir şeydi, insancıl değildi insanları işsiz bırakmak, ama büyümek böyle bir şeydi.

Ağır cam kapıyı iterken, girişteki masanın başında oturan genç, gösterişli hanım, ayağa kalktı.

- *Hoş geldiniz,* dedi.

Onun aniden ayağa kalkmasıyla irkilen, yanındaki sandalyede eğreti bir şekilde oturan, kafası masadaki bir kâğıda eğik başka bir kadın da ayağa kalkarak, önünden hızla geçen adamı yalnızca başıyla selamlayabildi. Adam bir iki adım gittikten sonra, fısıltıyla konuşmaya başladıkları duyuldu. Eğreti kadının cılız, ama dinç vücudunun aksine yüzü, yorgun ve hasta gibiydi. Özensizce ya da beceriksizce yapılmış makyajı, gözaltlarındaki çukurlukları, kaşlarının arasındaki ve göz kenarlarındaki kırışıkları saklayamamıştı. Bunlar olmasa yüzünün korkulu, çocuksu ifadesine aldanılır, liseli bir genç sanılırdı. Yanındaki hanımla yarıştırdığı açıkça belli şıklığı, üzerinde fazla kadınsı durmuştu. Önünden geçip giden adama takılı gözleri, önce şaşkın, sonra durgun bir ifade takındı. Adamsa sapsarı olmuş, adımlarındaki kararlı hız kesilmişti. Seyrek adımlarla ilerleyerek üzerinde "yönetim kurulu başkanı" yazan deri kaplamalı kapıyı açtı. İçerde, girişteki lerden daha yaşlıca ama çok daha gösterişli ve güzel bir kadın, ayağa kalkıp onu selamladı. Selamsız, hızla odadaki başka bir kapıyı açıp girdi. Kapıya bakınca küçük bir odaya açıldığı sanılırdı, oysa içerisi alabildiğine geniş bir daireydi. Koridora göre oldukça şık, pahalı, ulaşılmaz duruyordu. Odadaki herhangi bir eşyanın, şu ana kadar önünden geçtiği bütün çalışanlarının maaşlarının toplamından pahalı olduğu ortadaydı. Koltuğuna oturup ellerini şakaklarına götürdü. "*Bu kadını tanıyorum,*" dedi. Girişte, sekreterin yanında eğreti oturan kadından söz ediyordu. Filiz miydi Figen mi? Şu Sarıgazili kız. O da beni tanıdı mı acaba. Kesinlikle tanımıştır. Ben bile unutmadıysam, o da hatırlar. Dergide yöneticiyken, Sarıgazi'de kültür merkezi diye

açtıkları, ama aslında derginin temsilciliği gibi kullanılacak yere folklor, tiyatro çalışmalarına geliyordu. Dört kardeşti bunlar, dördü de sempatizandı. Gecekondu mahallesinden dört genç, dergideki herkesi heyecanlandırmıştı. Teorik çalışmalara alınmışlar, afişlemelere falan da katılmışlardı. Yok, o sonra. Parti kurulduktan sonraydı. Birkaç kez ben de sohbet etmiştim bu kızla. Körfez Krizi hakkında ne düşündüğünü sormuştum bir keresinde. Heyecandan mı bilgisizlikten mi konuyu değiştirmişti. Hatırlamıştır elbette, bana ismimle hitap ediyordu. Hatta partiden "atılma" kararını da ben söylememiş miydim ona. Tabii, tabii... Üst düzey bir yöneticiyle konuşmak istemişti. Kedi gibi sinmiş, kendini savunamamıştı. İstifa mektubunu uzatıp, "*Bu durumda,*" demişti, "*siz beni kovmadan, ben bunu vermiş olayım. Size kolay gelsin.*" Cam bölmenin alüminyum kapısını hızla vurup çıkmıştı. Sonra da teker teker diğer kardeşleri gitmişlerdi. Partiye kazandırdıkları insanlar onlarla birlikte hareket etmediğinden, gidişlerini pek kayda değer bulmamıştık. Ama bu kızın istifa mektubu üzerinde çok duruldu. Teker teker bütün birimlerde okutulup emek verdiğimiz, şimdiye kadar yoldaşımız sandığımız birinin yazdığı hakaret dolu eleştiriler ayıplandı. Mektupta direk olmasa da beni amaçlayarak, annesinin mirasıyla geçinip, emekçiye paranın ne anlam ifade ettiğini ancak kitaplardan öğrenen, okumuş küçük burjuvaların, tabandaki sınıftan üç beş parasız kişiyi aidat ödetmek için ne çirkin yöntemlerle zorladıklarını anlatmıştı. Partinin önde gelenlerinin sınıfla buluşulacak politikalardan kaçındıklarını, bırakın devrime öncülük etmeyi, devrimden korktuklarını, ancak eleştirildiğinde partinin Leninist olduğunu hatırladıklarını yazmıştı. Bunlar gibi tonlarca eleştiriyi ağır hakaretlerle dile getirip çıkmıştı içimizden. Önce ciddiye almadığımız, sonra da partiyi eleştiren taraf olduğumuzda istifaya zorlanırken, olumlu göndermeler yaptığımız bu mektup ve bu kız epey konuşulmuştu. Güzel bir kızdı, çok güzel. Yaşından küçük gösterdiğinden ve o zaman o lanet ilk evliliğim sürdüğünden hiçbir girişimim olmadı tabii bu anlamda. Ama o, benden etkilensin diye başka türlü hazırlanıp giderdim o ilçeye. Hem zaten tek neden evlilik değildi. Liseyi bitirmiş, hiçbir kariyeri olmayan, orda burada çalışan, öylesine işçi bir kızdı. Üniversite öğrencisi bile değildi. Neyse şimdi ne işi var bu kızın burada? Eli telefona uzandı.

- *Buraya gelir misin?*

Az sonra kapı açıldı. Adamın özel sekreteri girdi.

- *Buyrun.*

Kapıda oturan hanım kimin misafiriyse gitsin. Bu şirkette misafir geleneği yoktur. Özellikle böyle bir günde.

Hayır efendim. O hanım, santral için alınan yeni eleman. Bir haftadır burda. Diğer bayan, ayrılmadan işi öğrensin diye erken başladı.

Adam iyiden iyiye sarardı. Gözlerini bir noktaya dikti. Bir süre sessizce bekledi kadın. Sonra:

Toplantı için hazırladığım dosyayı getireyim mi? Çalışacağız demiştiniz.

Adam konuşmadan, eliyle "*Çık,*" dedi. Bir süre oturdu. Sonra ayağa kalkıp, mırıldanarak odada dolaşmaya başladı. "*Aman allahım,*" dedi, Şimdi bu kadın, burada asgari ücretle çalışan bir eleman olacak. Haftada en az bir kez görecek beni. Her gördüğünde yüzüme dik dik bakıp gözleriyle 'artıdeğer' diyecek. Bu olamaz. Acilen bir çözüm bulmalıydı. Yine telefona sarıldı. Bu kez içeri kısa boylu, göbekli, saçlarının ortası açılmış, yanlarda kalan saçları kısa kesilmiş, genç bir adam pahalı tıraş losyonunun kokusuyla girdi. Son derece nazik ve mesafeli sorulan hal hatırdan sonra, elindeki dosyayı göstererek konuya girdi.

Okumamı ister misiniz, siz mi inceleyeceksiniz?

Bana verin.

Dosyayı açar açmaz resmin yanındaki isim girdi gözünün içinde. Filiz. Soyadı değişikti, ama ta kendisiydi.

- *Biliyorsunuz ki bizim, genç elemanlar istihdam etmek gibi bir titizliğimiz var. Nereden icap etti bu yaştaki bir hanımı işe almak?*

Efendim sizinle yaptığımız görüşmelerde şu anda hatırlattığınız bu konu kadar, üzerinde durduğunuz bir başka nokta da sık sık eleman değiştirmemekti. Bu pozisyona gelen elemanlar, genelde bu pozisyona geçici gözüyle bakıyorlar ve daha iyi bir kademede iş bulduklarında çıkıyorlar. Özel olarak bu bayanı tercih nedenimiz, daha genç elemanlar gibi yükselmek hırsını görmemiş oluşumuzdur. Önemsediği imkânlar; sigorta, yemek ve servisti. Kocasını kaybetmiş, üç çocuğuna, ailesine bakıyor, sigorta ve emeklilik için iş arıyor. İş bulamadığından ücreti pek önemsemiyor. İş bulmak konusunda yaşadığı sıkıntılar nedeniyle, biz çıkarmadığımız sürece işten çıkma olasılığı da yok. Görüntü olarak da daha genç adaylardan çok farklı görünmediğinden kendisini bu pozisyona uygun gördük.

Adam tercih nedenlerini arka arkaya, nefes almadan anlatıyordu. İyi bir iş yaptığını düşündüğü açıktı, ama tercihin, doğru olduğu konusunda ısrar etmeye de niyetinin olmadığı ortadaydı. Değil mi ki koskoca Sezer Bey, bu kadar önemsiz bir pozisyon için kedisiyle özel olarak görüşüyor, demek ki bir hata yapmıştı. Çıplak alnında ter damlacıkları parlıyordu. "*Bittim ben,*" diyordu, "*Üç yıldır buradayım, ne pozisyonlara ne elemanlar yerleştirdim, lafı edil-*

medi de bu kadar önemsiz bir pozisyon için ecel terleri döküyorum. Alt tarafı santral. Annemi oturtsam altından kalkar." Ama aynı zamanda da vitrindi orası. Şirkete gelen kim olursa ilk o masayla karşılaşacak. Kadın hoştu aslında. En azından çirkin, yaşlı ya da bozuk konuşan biri değildi. Hele görüşmeye ilk geldiği gün görseydi Sezer Bey... Zarif, kibar, şık. Kelimeleri yerli yerinde kullanıyor, ağzından gereksiz bir tek sözcük çıkmıyor. Kendini pazarlamak, pazarlık etmek, sözcük oyunlarıyla ücreti öğrenmeye çalışmak. Görüşmelerde nefret ettiği, bıktığı, kaçındığı her şeyden uzak, samimi ve dürüsttü. Ekonomiye, oradan çalışma hayatına, oradan hayata gelen yapmacıksız sohbeti; hafif makyajının altındaki makyajsız suretini de, profesyonelleşmemiş çalışma isteğini de kendiliğinden ortaya seriyordu. Sezer Bey'in bu pozisyon için yetersiz gördüğü bu kadın, aslında bu pozisyona çok fazlaydı. Bu bir hafta boyunca, giriş çıkışlar dışında bir iki kez yemekhanede karşılaşmışlardı. Bir kez kadının iki sıra arkasındaydı. Kadının önünde motosikletlerle evrak dağıtan elemanlardan biri vardı. Önce yemek servisi yapan elemanla, sonra yemekhanenin şefiyle tartıştı adam. Bu holdingin bünyesindeki en önemli şirketlerden biri, kargo şirketiydi. Bu adam da bu kargo şirketinin elemanıydı. Şirkete bir evrak getirmiş, öğle saati olduğu için yemekhaneye inmişti. Evrak bekleyecekti. Bu arada karnını doyurmak istemişti. Ama yemekhane şefine göre işler bu kadar basit değildi. Bu kargo elemanlarına dışarıda yemeleri için yemek fişi veriliyordu. Dolayısıyla burada yemek yemeleri yasaktı. Burası yalnız idare elemanları içindi. Tartışma büyüdü. Şefle eleman tartışırken bir yandan yemek kuyruğu ilerlemekteydi. Kadın da yemeğini almış, konuşulanları dinliyordu. Kadınla 'postacı eleman' sıradan aynı anda çıktılar. Bir şeyler konuştular. Bu arada kadın tepsisini adama vermişti. Adamdan ayrılırken, uzanıp tepsiden yalnız ayranı aldı. Tanımadığı bir postacı için, bir ayranla akşamı etmişti. O günden sonra insan kaynakları müdürünün gözleri yemekhanede hep kadını aradı. Hem karşılaşmak istiyor, hem de karşılaştıklarında (ilk ve sonraki iş görüşmelerindeki sohbetlere dayanarak) santral memuresinin laubali davranışlarına maruz kalacağı gibi derin bir korkuyla karşılaşmaktan kaçınıyordu. Kadınsa yemekhanenin en dipteki masasında oturur, yemeğini yedikten sonra kalan kısa zamanda kafası önünde bir şeyler okuyup, çevreye bakmaksızın çıkardı. Birkaç kez insan kaynakları müdürünün önünden geçmiş, ancak ikinci geçişinde onu fark edip başıyla selamlayıp geçmişti. Böylece müdürün kaygıları yersiz çıkmıştı. Bunun dışında her sabah ve akşam müdür önünden geçerken, sıradan bir elemanın insan kaynakları müdürüne diyeceği gibi günaydın ya da iyi akşamlar diyordu. Kendisiyle olan sohbetini, ayrıcalık olarak hiç kullanmamıştı. Tabii Sezer Bey için bunların bir anlamı olamazdı. Sonra şu koridorda epilepsi nöbeti geçiren bilgi işlem elemanı gencin, ağzından çıkan köpüklerden dolayı, kimse yanına yaklaşmazken, kadının, işyeri doktoru gelene kadar çenesini tutup dilini ısırmasına engel olması da Sezer Bey'i pek ilgilendirmezdi. Onu ilgilendiren, bugünkü görüntüsü olmalıydı ki, gerçekten ilk kez kadının giydikleri ve görüntüsü çirkindi. Belki de holding sahibi gelecek, önemli bir toplantı olacak diye böyle giyinmişti, ama keşke özenmeseydi. Üzerindeki yeşil, yemyeşil takım, en az iki beden büyüktü bedenine. Hele ona uydurmaya çalıştığı makyajı, hepten çirkinleştirmişti görüntüsünü. Sezer Bey, dosyayı kapatınca müdür, lafına kaldığı yerden devam etti.

Eğer bir sorun varsa, eski elemanın hesabı öğlene kesilecek. Onu göndermeden, başka görüşmeler yapabilir...

Sezer Bey, onu duymamış gibi:

- Asgari ücrete ne dedi?

Bu kadar büyük sermayeli bir şirketin asgari ücretle çalıştırmasına şaşırdığını, ama yine de çalışmak istediğini söyledi. Sorun varsa...

- Şimdi çıkın, ben size bildiririm. Dosya kalsın.

Müdür çıktı. Adam ceketini çıkardı, kravatını gevşetti. "*Olmaz,*" dedi, "*böyle kalamaz, bir şey yapmalı. İnsan kaynakları müdürünün dosyayla buraya geldiğini görmüş müdür? Onu hatırladığımı anlamış mıdır? Yok canım ben üst düzey bir yöneticiyim. Onun gibi bu kadar tabandan birini hatırlamamı ummuyordur herhalde.*" Boğulacak gibiydi. Masaya uzandı. İşlemeli, gümüş kutunun kapağını açıp bir puro çıkardı. Vazgeçip yanında duran tabakadan bir sigara yaktı. Çevresine bakındı. Sigara alarmı yoktu. Bir tek bu odaya koydurmamıştı. Tuvaletlere varıncaya kadar her yerde sigara içmeyi yasaklamıştı. "*Herkes buraya çalışmaya geldiğini fark etmeli.*" Sigarasından bir nefes çektikten sonra, bu düşüncesinden, gümüş kutudan utandı. Sonra hemen yanıtladı bunu kendine. Buraya öyle bir gecede gelmedi. Annesinden kalanlarla, bugün gelecek babacan adamın kargo şirketine küçük bir hisseyle ortak oldu. Adam ona inanıyor, seviyordu. Hiç bilmediği bir alanda yükselmesi için ona çok destek oldu. O da 'fırsatları kullandı' Çok çalıştı. Önce o kargo şirketinin tamamını, sonra holdingine bağlı sekiz şirketi daha aldı. Ter akıttı, emek verdi, uykusuz kaldı, risk aldı. Kolay sahip olmadı bu ayrıcalıklara. Kendini savundukça (ki savunulacak bir şey yapmamıştı) koltukta iyice küçülüyordu. On yıldır onun olan şu koltuk, çek defterleri, pahalı arabalar, golf maçları, kürkle gezen yüzünü pek az gördüğü karısı, yaşadığı tüm bu lüks ve ayrıcalıklar bir şeyin yerini almıştı: İnanç. İnançsızca, yalnızca

hırsla geldiği bu yer, şu kadının heyecanlı selamıyla sarsılmıştı. Öyle bir yerdi ki orası, insan kaynakları müdürünün sözde dahice işe alma politikası olmasaydı, geçmişinden kimse ve hiçbir şey oraya sokulamayacak, kapıdaki güvenliğe gerek kalmadan, engel olacaktı; durduğu yerin yüksekliği. Bu yüzden olmalı, geçmişle hiç yüzleşmemişti. Hiç yaşamamış gibiydi o günleri. Sanki bir gece uyumuş ve holding patronu olarak uyanmıştı. Bu aklının gidip gelmeleri, hiç yaşanmamıştı. Şimdi ise bir gözü; Cağaloğlu'ndaki küçük, daireden bozma parti genel merkezine, bir gözü; Sarıgazi'de folklor oynayan genç, umutlu yüzlere takılıyordu. Şimdi hatırladığı o günlere hem nefret, hem özlem duyuyordu. Hem her şeyi yeniden unutmak istiyor, hem de tüm ayrıntıları hatırlamak. O günlerde yaptıklarını 'sosyolojik bir hata' olarak adlandırıp geçemezdi. Psikolojikti de aynı zamanda. Çocukluğu 'salon sosyalisti' de olsa bir sosyalistle geçmişti. Babası, daha doğrusu üvey babası TİP üyesiydi. Annesinin üçüncü evliliğiydi. O zamanlar, yani bu evliliğin ilk yıllarında dört beş yaşlarındaydı. Annesi ikinci evliliğinde kendisini doğurmuştu. Eşini solunum yetmezliğinden kaybedince dul kalan genç, varlıklı, üniversitede öğretim görevlisi olan son derece aktif annesi, Elektrik Mühendisleri Odası'nın kuruluşu sırasında tanıştığı üçüncü aşkıyla evlenmişti. Adam da, annesi gibi siyasetle uğraşan bir entelektüeldi. Ankara'da, Aşağı Ayrancı'daki evlerinin salonunun duvarlarını bir baştan bir başa dolaşan kütüphanedeki kitapların pek çoğunu, annesi ve bu adam defalarca okumuştu. Evde demokrasi vardı. Bilgi ve kültür, kütüphaneden çıkıp, evin her yerini dolaşırdı. Sezer'den başka çocuk yoktu evde. Adam, onu öz oğlu gibi sevmiş, öyle büyütmüştü. Yaşıtlarının adı ya da tanımıyla yetindikleri tiyatro, opera, edebiyat... Her türlü sanatla tanıştırılmıştı Sezer. Para sıkıntıları olmadığından burjuva çocukları gibi büyütmüşlerdi Sezer'i. Onun için her şeyin en iyisini isterken ve burjuvazinin elindeki sanatı, bilimi ve parayı ona sunarken; onu gerçekten de parayı, parasızlığı kitaplardan öğrenen halka yabancı bir entelektüel yaptıklarını fark etmemişlerdi. Tabii dünyaya ve ülkeye de annesi ve babası gibi bakıyordu Sezer. İlk siyasi yazısı on altı yaşında, o zamanın önemli bir sol dergisinde yayımlandı. İlk kitabı ise yirmi yaşında babasının adını adı, annesinin adını soyadı olarak kullandığı bir adla basıldı. Siyasal yaşamı böylece kendiliğinden başladı; hayatı boyunca kimseden ne tek kuruş yardım, ne de miras almamış, tutarlı, insancıl çizgisi hiç değişmemiş, düşündüklerini yaşama geçirmiş, bir mühendisin üvey oğlu olarak.

Üvey baba onu, yaşamda yapmaya yetişemediği şeyleri yapacak bir sosyalist olarak büyüttü. Kendi yaşamının devamı gibi. Saksıya dikilen ve gövde verdikçe gövdesine kâh toprakla, kâh elle şekil verilen, fidan gibi gün gün şekil verdi oğluna. Bugün o baba olmasaydı da bu koltukta oturuyor olacaktı. Bu koltuğun nedeni annesinin tüketemeyip kendisine bıraktığı varlıktı. Ama şimdi dışarıda bir sandalye üzerinde oturan ve yüzleşemediği geçmişinin nedeni, işte bu üvey babaydı. Her zaman sevgiyle ve saygıyla andığı bu adama kızgındı şimdi. Ne vardı onu, ait olmadığı, hiçbir zaman da ait olmayacağı bir hayatın içine sokacak. Babasının, ilk yazısı yayımlandığında buruşuk göz kapaklarını gururdan akacak yaşlarını durdurmak için kırpıştırdığı zamanı, sosyalist olduğu zamanlarda hatırlamaya doyamıyordu. Şimdiyse yeniden uyumalı; bu geçmişi, dışarıdaki kadını, bu yaşlı salon sosyalistini, tozlanmış kitap kokularını, balkonda sardunya kokuları eşliğinde sabaha kadar yazısını yazıp babasının uyanmasını beklediği on altı yaşının baharını unutmalıydı. İçinden o baharın ılık esintisi geçti. "*Ne güzeldi balkon, o sabah. Ya sonraki sabahlar. Her şey ne güzeldi o zaman ve sonraki zamanlar. Vapur iskelelerine, propaganda için gazete satışına gidilirdi. Biz yöneticiler, sırayla elimizde izin belgesi, gözcü olarak orada bulunurduk. Çevrelerinde bizi gören gençler, daha bir yürekten bağırırlardı manşetleri. Uzaktan izlerdik gururla. Nasıl bir saygıydı o. Bizlerden birine, ismimizle seslenenlerin, yüzlerindeki esenlik fark edilirdi. Şimdi de böyle,*" dedi sonra. "*Üstelik şimdi adımla seslenebilen daha az insan var çevremde.*" Aynı şey değil miydi? Değildi. Onların saygısı ve hayranlığında korku yoktu -aç kalma korkusu-.

Özlem değildi duyduğu. Ama o günler; yataktan kalkarken, yatağa girerken, yürürken, sohbet ederken, yazarken ve okurken duyduğu esenliği bir daha duyamamıştı. Yalnızca 'ait olma' ya da 'farklı olma' duygusu olamazdı bu esenliğin kaynağı. Doğru dürüst yaşıyor olmak, üstelik bunu duyduğu esenlik dışında hiçbir karşılık almadan yapıyor olmaktı herhalde bunun nedeni. Bunu buradan, bu koltuktan bakarak cevaplayamazdı. Eskiden olsa, bir çırpıda cevap bulurdu ya da birkaç kelimeyle yazıverirdi boş bir miting alanına daha gün yeni ışırken görevli olarak girmenin verdiği mutluluğu.

Partiden ayrıldığı ilk zamanlarda, bu mutluluk, tam olarak solmamıştı. Kimsesiz kalmanın verdiği o ilk acı ve şaşkınlık geçince "*Ne olacak,*" demişti, "*bir mitinge gitmek için ille de örgütlü mü olmak gerek. İnsanın düşündüğü gibi yaşaması için kimseye ihtiyacı yok.*" Sonraları yavaş yavaş çemberin dışına çıkıp oradan bakmaya başladı. Bir gösteri ya da miting haberi izlerken, dudak büküp, "*İçlerinde olsaydım çok kalabalığız sanırdım, onlarda öyle sanıyor, oysa bir avuçlar. Bütün memleket onları duydu sanıyorlar, ama kimsenin onlara aldırdığı falan yok.*" Sonra kendini, hepten çemberin dışında bul-

du. Artık onlarla ilgili hiçbir habere de rastlayamaz olmuştu. Daha doğrusu o, öyle haberlerle ilgilenmez olmuştu. Hele şirket sahibi olup, 'renk değiştirdiği günler', o zaman ne sanıyordu acaba. Onlar kendi geçmişini de alıp yok mu olmuşlardı. Ama işte bak, yok olmamışlar. Herkes bir yerlerde kendi hikâyesini yaşıyor. Kıskançlığa benzer bir şeyler hissetti. "*Onlar inandıkları yerde kalıp, inandıkları gibi yaşadılar. Bir de bana bak. Elimdekilerin hangisini kaybetsem, o gün, partide istifaya zorlandığım zamanki gibi acı çekerim. Aslında o gün, çemberin dışını fark etmiştim o kapıdan çıkınca; ayaklarımı sağlam basamayacağımı, ayaklarımın geri geri giderek, beni o çemberin dışına çıkaracağını. İnanarak yaşadığım şeylerin, bir zaman gelip önce unutulmaya yüz tutmuş sonra kurtulmaya çalıştığım bir geçmiş olacağını. Şimdi onlarla yüzleşemiyorum. Savunamıyorum bir zamanlar söylediklerimi. Örneğin şu kadını... Eğer burası sıradan bir sömürü düzeneği olmasaydı, bu kadar ezilmezdim onun ve geçmişimin karşısında. Örneğin asgari ücretle işe almış olmasaydım onu.*"

"*Bu kadının varlığı, bıçak gibi ikiye ayırdı hayatımı. Yok olmadıklarını, bıraktığım yerde yaşadıklarını, yok olmayacaklarını göstererek. Benim yaşadıklarım da yok olmadı. Filiz ya da adı her neyse, arkasında sürüye sürüye getirdi beni bu şirkete; üstünde yeşil parkanla. Şimdi karşımda duruyorum kendimin. Çıkarıp atmalı o parkayı sırtımdan ya da barışmalı geçmişle, ama nasıl?*"

"*O gün söylediklerimle bugün yaptıklarım o kadar farklı ki, bu iki yaşamı bir arada tutmak ya da barıştırmak olanaksız. Bu kadar hızla büyümemin nedeni kapitalizmin bütün oyunlarını acımasızca oynamamdı. Emeğe doğru bir adım atsam, en azından işadamları arkadaşlarım arasında bile alay konusu olan, eleman maaşlarını biraz düzeltsem, gönüllerini biraz hoş tutsam; bugün son şirketini de bana kaptıran babacan işadamı gibi olurum. O da benim gibi buralara sonradan gelmişti. Elemanlarının maaşlarıyla alay eden işadamlarıysa doğuştan işadamı. Ne eleman maaşları, ne babacanlık onları yıkamaz. Bense her şeyden kısmalı, her adımda daha fazlasını hesaplamalıyım. Çünkü bugüne kadar yaptıklarımı kaybettiğimde, beni burada tutacak, başka bir kaynak yok.*"

"*Hem sosyalist bir holding olur mu? Ne saçma. Geçmişimi koruyacağım diye elemanlarım beni sömürsün mü? Kazandığımı her şeyi, onlara maaş diye dağıtacağım. Geçmişe diyet ödeyeceğim yani. Peki, ama bu kadını buradan göndermek de, bir zamanlar durduğum yere tanık oldu diye her şeyin bedelini ona ödetmek olmayacak mı? Bir orta yol bulmalı.*" Kadının şirkette kaldığı durumu hayal etmeye çalıştı. "*Bir de bu şimdi kendini hatırlatmaya falan çalışır. Olabilir, ama hatırlayamadım, der geçerim, o da kendini aptal gibi hisseder olur biter*" Kadının iç sesini duyar gibi oldu, "*Vay vay vay, bir zamanlar devrim yapacak partili, şimdi eski yoldaşını hatırlamazdan geliyor*" "*Şirkette biriyle samimi olup anlatır Biz bir zamanlar aynı partideydik diye O gün yaptığım konuşmaları anlatır, güler Kanıt olarak da dergide çıkan yazılarımı getirir, hiç üşenmez. Böylelerinin belleği de iyidir.*" Buna daha fazla dayanamadı. Telefonun ahizesini kaldırdı. Elinde ahizeyle söylendi, "*Üç çocuğuyla yalnızmış. Başka bir yerde iş bulamıyormuş. Yazık.*" Telefonu kapadı. İyimser olmaya çalıştı, "*Belki,*" dedi, "*o da hiçbir şey hatırlamak istemiyordur. Geçim derdine düşmüş, geçmiş günleri saçma ve çocukça buluyordur.*" "*Hiç sanmam,*" dedi sonra. "*ayrıca öyle bile olsa, bunlar benimle alay etmesini engellemez ki.*

Telefon çaldı. Sekreteri toplantı için nereyi hazırlatacağını sordu. Cevap vermeden kaldı. Demek ki zaman o kadar oldu. Kendisi burada geçmişle hesaplaşırken, santral elemanının hesabı kesilmiş, eski yoldaşı, yeni eleman olarak resmen işe başlamıştı. Midesi bulandı. İçeride dumandan göz gözü görmüyordu. Klimayı çalıştırmaya uğraştı, bir yandan da söyleniyordu. "*Beş parasız, üstelik boş çıkan bir umutla eve gidecek, yıkılır Yüklü bir moral zarfı hazırlatırım.*" Zarfın içi gözünün önüne gelince vazgeçti. Bir süre daha düşündü, sonra telefona uzandı. İnsan kaynakları müdürüne gerekli talimatları verdikten sonra kapatırken, "*Yazık,*" dedi, "*ağlayarak, gidecek.*"

Öyle olmadı. Ağlamadı kadın. İnsan kaynakları müdürünün odasından çıkar çıkmaz soluğu deri kaplı odada aldı. Kadının sesi şirketin bütün duvarlarında yankılanıyordu Hemen her odadan elleri dosyalı, evraklı birileri kapılara çıkmıştı. Ses, deri kaplı odadan geldiği için, kimse kımıldamıyordu. Birazdan hışımla çıktı kadın odadan. Telefonların olduğu masaya yöneldi. Masadan en az dört ayrı telefon sesi geliyordu. Bir sigara yaktı. Yangın alarmı telefon seslerine karıştı. Ne telefonlara ne de alarm sesine aldırmıyordu kimse. Kadın acele etmeden çekmeceleri açıp kapıyor, içlerinden kendisine ait eşyaları çıkarıp, çantasına gelişi güzel atıyordu. Sigarasını yere atıp, çıkarken içeriye yanında iki genç adamla, babacan görünüşlü bir adam girdi. Şirketin gürültüsünün ve görüntüsünün holdinge benzer yanı kalmamıştı.

Bir süre sonra gürültü kesildi, toplantı başladı Herkes işinin başına döndü. Ama bu ufak tefek kadının bir holding patronuna nasıl ve ne cesaretle bağırdığını kimse anlayamadı, açıklayamadı Koridora kadar gelen, havada uçuşan birkaç kelimeyi kimse bir araya toparlayamadı.

-*Sermaye... uşak... korkak... geçmiş*

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

2 Mart Perşembe

Hegel'in tutku üstüne söylediklerini özümsersek, kendimize çeki düzen verebiliriz. (G. W.F. Hegel. *Tarihte Akıl*, Türkçesi: Önay Sözer, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1995.) Hegel, "*Tutku sözcüğünü karakterin tikel belirlenimi anlamında kullanıyorum. bunun için istençle ilgili bu belirlenimlerin yalnızca özel bir içerik taşımadığına, tersine genel anlamıyla eylemleri güttükleri ve etkilediklerine dayanıyorum. Zayıf karakterlere fare doğurtan güçsüz, içte kalmış amaç ve niyetlerden söz etmiyorum burada,* der.

Tutku içte kalırsa, bu tutkunun insan türüne katkısı olmaz. Bu bir yana böylesi tutkular insanı yanlış yola sokabilir.

Şimdi edebıyatta ödül sorununu ele alalım. Ödülün edebiyata katkısından söz edilemez. Ödül, odül alana katkı yapar. O kadar.

Öznellikten arındırılmamış tutkuların, insanı yanlışa sürükleyebileceğini söyledim. İşte Nedim Gürsel. Özdemir İnce'nin açıkladığına göre, yanlış bilgi vermiş Nedim Gürsel. Almaması gereken ödülü almış (*Hürriyet*, 1 Mart 2006).

İlgilenmediğim için bilmiyordum. Ülkesine gireməyen, sürgündeki yazarlara, şairlere, PEN ödül verirmiş. Nedim Gürsel böyle bir konumda değilken, yanlış bilgi vererek almış ödülü.

Görüyorsunuz değil mi, ödül tutkusu insanı ne duruma düşürüyor. Sürgün değilsin, ama kendini sürgünde gösteriyorsun.

1986 yılında olmuş bunlar. Peki, ama bunca yıl nıye sustu Özdemir İnce. Bunu sormuyor söyleşiyi yapan.

Nedim Gürsel'in bu davranışı yanlış. Özdemir İnce'nin bunca yıl susması da yanlış. Bu olayın altında benim bilmediğim başka bir öznel tutku olmasın...

3 Mart Cuma

Geçenlerde sabahın erinde yürüyordum. Karşı kaldırımdan biri seslendi.

Söyleyin beyim, koskoca jip olsa bile, acaba insanı, insan yapar mı.

O sırada kocaman bir jip, hızla ileri atıldı. Çekti gitti. Bana seslenen, yanıma geldi.

Bakın beyim, dedi, ben öğrenci taşıyorum. Şurda duruyorum, öğrenci gelecek, n'apayım. Giden jipin sahibi yol istiyor benden, oysa geçebilir... Bakın, geçti gitti. Ama ben "Geçebilirsin," deyince, hakaret etti bana... Söyleyin beyefendi, altında kocaman bir araba var diye, bu adamın bana hakaret etme hakkı var mı."

Sözlerinden derin bir üzüntü akıyordu. Benden onay bekliyordu.

Size hakaret etmeye hakkı yok, dedim.

Peki beyefendi, affınıza sığınarak soruyorum. Bir araba, insanı, insan yapar mı.

Yapmaz, dedim.

Jip çoktan gitmişti. Ama o, hakaret eden ordaymış gibi.

- Duydun işte... o araba, seni insan yapmaz, dedi.

Ayrıldık... o yoluna; ben yoluma...

Bu sabah yine onu gördüm. Uzaktan selam verdi. Önüne gelenle selamlaşmayı, yol üstünde konuşmayı sevmem. İster istemez selamına karşılık verdim.

O adamın insanla ilgili bilgisini düşündüm yürürken. Bir araba, insanı, insan yapmaz. Bunu biliyor halkımız. Ama insanı, insan yapan nedir, bunu bilmiyor.

İnsanın neliği sorusuna şudur diye kestirip atıp, bir yanıt verilmesi zor. Ama, arabanın, giysinin, paranın, erkin, insanı, insan yapmadığı kesin

Bu sabah İstanbul'da ipil ipil yağan yağmurda insan sorununu düşündüm. Aslında hep bu sorunla omuz omuza yaşadım da, yağmurlu bir sabahta bu sorunu düşünmek gülümsetti beni.

Şunu da düşündüm: "*Senin kocaman bir jipin var, öyleyse insan değilsin,*" demek de doğru değil.

İnsana araç diye bakıldıkta, insanın, insan olma niteliğinin bozulduğu kesindir. Tam bunları yazarken, "*İdam cezalarını onaylarken elim titremedi,*" diyen Kenan Evren geldi aklıma. Önüne gelen idam kararlarını, eli titremeden imzalamak... Bu, insan soyunun binlerce yıldır verdiği; hukuk, adalet, insanca yaşama savaşımını, hiç ama hiç özümsememek değil midir.

Farabi'nin, İbn Rüşd'ün, Spartaküs'ün hiçbir anlamı yoksa, biz, her kuşakta, bir önceki kuşağın birikimleri üstünde yürüyemeyeceksek, insan olma oluşur mu.

Biz, her kuşakta sıfırdan mı başlayacağız insan olma savaşımına. Kocaman jipiyle, insanı aşağılayana bunun yanlış olduğunu mu anlatacağız. Kenan Evren'e, en azından elinin titremesi gerektiğini mi öğreteceğiz.

Bütün bu olumsuzluklara karşın şuna inanıyorum ben. İnsanı geriye götürmek isteyenleri, insan, yolun kıyısına itecektir.

6 Mart Pazartesi

Bugün için havanın İstanbul'da güzel geçeceği söylendi. Ama bir iki güne kadar bozacakmış havalar İstanbul'da.

Hava güneşliyse, "*Hava güzel,*" deniyor. Yağmur, fırtına, kar, soğuk varsa, "*Hava kötü, hava bozdu,*" deniyor.

Burda bile inakçılığın izleri yok mu. Herkes ille de, güneşli havaya "*güzel*" diyecek. Yağmur, kar yağdı mı, "*bozuk*" diyecek.

Ben kendi adıma söylüyorum: Bunun tam karşıtını düşünüyorum. Güneşli, sıcak hava bozuktur bana göre. Soğuk, yağmurlu, karlı, fırtınalı havalara güzel derim ben.

Peki, güzel hava demeyecek miyiz. Diyeceğiz ama, "*Bana göre*"yi ekleyerek. "*Bana göre yarın hava, güzel olacakmış*" diyeceğiz, o kadar.

Çoğunluk, güzel havanın güneşli hava olduğuna inandırılmış. Bu inanışın etkisiyle bugün, bir tanıdık bana "*Çarşamba günü, hava bozacakmış,*" dedikte, ben "*Sana bir şey soracağım, bakalım, nasıl yanıt vereceksin,*" dedim, sorumu sordum. "*Bozuk hava ne demek.*"

Durdu. "*Bozuk hava,*" dedi, "*soğuk, yağmur, kar.*" "*Anladım. Peki ama,*" dedim, "*soğuk, kar, yağmur neyi bozuyor.*"

Tanıdığın içinden geçeni biliyorum. "*Bu adamla konuşulmaz, sorun çıkarır hep.*"

"*Sen,*" dedim, "*güneşli havayı düzgün, olağan, hep olması gereken sanıyorsun. Soğuk, yağmurlu havanında düzgün, olağan havayı bozduğunu düşünüyorsun.*"

Havalardan tutun da dirimsel sorunlara kadar inakçılıktan kurtulamadık bir türlü. Bir de buna "*düşünce*" denmiyor mu... Sanırsın iş gücü düşünmek, nerdeyse düşünmenin kendisi...

İki güne kadar soğuyacakmış hava. Bana göre iki güne kadar güzelleşecek havalar İstanbul'da.

8 Mart Çarşamba

Kemal Özer, İnsancıl Atölyesi'nde "ayın öteki yüzü" diye nitelendirdiği şairleri tanıtıyor. İlk izlenceye katılmıştım, tadı damağımda kalmıştı. Öbürlerine katılamadım, benim de izlencem olduğu için.

8 Mart Emekçi Kadınlar Günü için bir izlence hazırlıyor arkadaşlarımız. Bu izlencenin ön çalışmaları için benim izlencemi dün erteledik. Böylece ben de dün Kemal Özer'i dinledim. Miklós Radnóti'yi ele aldı bu izlencede.

Radnóti'nin *Köpüklenen Gök* adlı eserinde (Türkçesi: Kemal Özer - Edit Tasnadi, Yordam Yayınları, İstanbul, 1997) György Balint ve Kemal Özer'in şairle ilgili verdikleri bilgiler de var.

Miklós Radnóti, Macar. 1909'da Budapeşte'de doğmuş. Doğum sırasında annesiyle ikiz kardeşi de ölmüş. Hayatı boyunca bunun acısını çekmiş şair. "*Ardımda iki ölü / önümde dünya / tıpkı haramiler gibi*" diyor bir şiirinde.

1944 yılında Macaristan'a girer Nazi Almanyası'nın orduları. Şairi, Yugoslavya'daki toplama kampına götürürler. "*Eylül ayında geri çekilmeye başlayan faşistler, tutsakları batıya doğru yürümeye zorluyorlar. 9 Kasım'da bu 'Tehdit Altında Yürüyüş' sırasında bitkin düşen 21 arkadaşıyla birlikte Miklós Radnóti de Abda köyü yakınlarında öldürülür.*"

1946 yılında toplu gömüt açılır. Radnóti'nin giysisinin cebinde şiirleri bulunur.

Kemal Özer şöyle der: "*Batı şiirinin tıpkı ayın öteki yüzü gibi bizde görülemeyen, görünmek istenmeyen yüzüne bu kez çağdaş bir ozanın şiirlerinden yaptığımız derlemeyle bakıyoruz.*"

Peki, ama ayın öteki yüzü diye nitelenen şairlerde ne var, nedir bunların özelliği. Birincisi şu: "*Hepsi de çağdaş şiirin nasıl olduğuna, çağdaş bir ozanın nasıl olması gerektiğine götüren bir sürü ipucu.*"

Kemal Özer'in ilk belirlemesi bu. İkinci belirlemeye geldikte şunu görüyoruz: "*Miklós Radnóti'nin şiirlerini okuduğumda, sanatın, bütün olumsuzluklara, zorluklara, acılara karşılık taşıdığı dönüştürücü gücünü görüyorum. Sıradan bir olaya, bir ayrıntıya kazandırdığı derinliği, insanı çölleştirici koşullara şiirin güzelleştirici etkisiyle getirdiği direnişi görüyorum.*"

Son belirleme şöyle: "(...) *Miklós Radnóti'nin trajik sonunu gözlediğimde, çağdaş ozanın tanıklıkta ulaştığı dorukla yüz yüze geliyorum. Ayaklar altına alınmak istenen insanlık onurunu, yerle bir edilerek istenen direniş ahlakını, paltosunun cebinde bulunan şiirlerle nasıl savunduğunu görüyorum.*"

İki yıl önce Dünya Emekçi Kadınlar Günü'nde bir şiir dinletisi sunmuştuk. Dinletinin son şiiri Radnóti'nin "Kalıntı" adlı şiiriydi. Dinleyenleri titretmişti "Kalıntı"

İnsanlık, bütün boyutlarda gericilik dönemine girdi. Tükenikliği içinde taşıyan köhnemiş bir gericilik bu. Her yerde, her boyutta can çekişin çırpınışları.

Çözülmüş kişilikler, bu çırpınışları yükseliş gibi göstermek istiyor. Bunun hep böyle süreceği sanısıyla, erdemsizlik, çıkarını kollama; değer yitimi yüceltiliyor.

Peki, n'apmalı bu durumda.

Radnóti şöyle yol gösteriyor insana, "*İnsanoğlu, dikkat et, iyi seyreyle dünyanı: / geçmiş buydu, bu da yabanıllığı bugünkü durumun / taşı yüreğinde. / Yaşa bu kötü dünyayı / ve uğrunda ne yapmalısın, öğrenmeye bak. / ne yapmalısın ki başka türlü olsun.*"

Miklós Radnóti'de gelişkin tür bilincini görüyorum. Zor durumda bile insan soyunu düşünüyor.

Küçükburjuvanın o dar 'ben'de kalışının milimi yok şairde. Küçükburjuvanın tipik davranışıdır bu 'ben'de kalış. Dar, bunalımlı özneli, insanlığın durmadan akan ırmağından beslenmez. Küçükburjuva

bilincini aşamayan, kıyıda köşede kalmış bir bataklıktan beslenir. Bütün bunlara karşın Radnóti yaşadı bu dünyada. Seslendi insan soyuna, *"Yemiş sallanıyor, düşüyor olgunlaştığı zaman / esenlik verecek derin anılarla toprak. / Ama yükselsin göklere, duyduğun öfkenin dumanı, / parça parça edildiyse her şey sen de göğe yaz."*

13 Mart Pazartesi

Dünya Emekçi Kadınlar Günü için her yıl İnsancıl'da etkinlik düzenlenir.

Bu yıl Berrin Taş, etkinlik düzenleme işini Neşe Baştürk'e verdi. Neşe Baştürk, oluşturduğu kümeyle çalışmalara başladı.

İnsancıl'ın belirli ilkeleri vardır. Bu ilkelerden biri şudur: Olanaksızlığa sığınmamak. Koşullar en üst noktaya kadar zorlanmalı, aşılmalıdır. Yetkin durum beklenmemeli, yaratılmalıdır.

Bir başka ilke şudur: Arkadaşlarımızdan biri, bir işi üstlendi mi, kimse ona karışmamalı. Sorumluluk o arkadaşındır.

Dün düzenlenen etkinliği ben de izledim. Arkadaşlar çok çalıştılar. Etkinliğin güzel olacağına inancım vardı. Yine de etkinlik tırıl olabilirdi.

Sevdiğim kişilerin eserini okurken, ya da etkinliğini izlerken, "*Ya tırılsa,*" derim, tırıl çıkarsa üzülürüm. Ama ben tırıl bir etkinliğe, ya da esere güzel diyemem, eleştiririm. Bundan ötürü birçok kişi ya da kurum kızgındır, kırgındır bana.

Şu bilinmeli. Yalan yaşayamam ben.

Dün sevinçle şunu gördüm. Güzel bir etkinlik hazırlanmış.

Bütün arkadaşlar, işin önemini kavramışlar. Etkinliğin güzel olması için disiplinli bir çaba göstermişler.

Disiplinli bir çaba dedim. Disiplinsiz çaba da gösterilir. O belli eder kendini. Yırtınır durursun, ama başarılı olamazsın.

Dün, başarıyı yakaladı arkadaşlar.

Tatsız olan nedir bilir misiniz, dünyayı, mal, para yığını olarak görmek. Bu yığından pay alabilmek için ölürcesine savaşım vermek. Burda insan yaratıcılığı yanlışa itilmiştir, yanlış yoldadır. Üstelik böyle savaşım, kesinlikle insanı birleştirici değildir. Bu savaşımda öbür insan, önü kesilecek, gözü çıkarılacak hasımdır.

Oysa sanat yaratıcılığı birleştiricidir. İnsana özsaygısını kazandırır. İnsana umut verir. İnsanı güzelleştirir.

Dünkü etkinliğin temel özelliği buydu.

Dün, bir güzellik daha vardı İnsancıl'da. Sevinç'le Ferda'dan türküler dinledik. Sevinç'le Ferda için söylediklerimi, sizin de bilmenizi isterim.

Şunları söyledim dün: Yozlaştırılmış bir kültürün hızla yaygınlaştırdığı bir bataklığa dönüştürüldü sanat dünyası. Ama gördünüz. Bataklığın yanında kökü sağlam çiçekler de var. İşte Sevinç'le Ferda.

16 Mart Perşembe

Geçenlerde bir gazete, ucuz bir fiyatla Orhan Kemal'in *Baba Evi*'yle *Avare Yıllar* adlı eserlerini verdi. Ben, bu eserleri gazetenin özel baskısı sanıyordum. Meğerse Epsilon Yayıncılık'ınmış. Epsilon kitabın ön kapağına şöyle bir not düşmüş. "*Özel Baskı 2.90 YTL 2.900.000 TL*"

Sanırım Epsilon, istediği sonucu alamadı, gazeteye devretti *Baba Evi*'yle *Avare Yılları*. Gazete de ucuz bir fiyatla dağıttı.

Sevinmeli mi, üzülmeli mi, bilemiyorum.

Uzun yıllar önce okuduğum *Baba Evi*'ni yeniden okudum, bitirdim. Şimdi *Avare Yılları*'ı okuyorum.

Orhan Kemal'in aydınlık özelliği hemen görülüyor *Baba Evi*'nde. Biliyorsunuz, kişisel sızıntılarla ağlama duvarına çevrildi edebiyatımız. Buna karşın *Baba Evi*'ne bakın, nasıl biter: "*Ey açlık! Seni midemde, iliklerimde, kanımın yuvarlarında duydum. Ve sen, benim iyi, benim şefik ve rahim olan soyum, insan soyu, sen ebedi tokluğu fethedeceksin!*"

Günümüz yazarı, herhalde elli sayfa doldururdu Orhan Kemal'in iki cümlede anlattıklarını. Orhan Kemal'de açlığın insani boyutunu görüyoruz. Bu boyutun içinde insan soyuna, tartışmasız bir güven var.

Günümüz yazarı, starlaşan yazarlar, insan soyuna güvenini yitirdi. Onlara göre karanlık bir geçmişten geldik, karanlık bir geleceğe gidiyoruz.

Dünyada olup bitenlere bakarak haklı olabilirler mi bu konuda. Önce şunu söyleyeyim. Bilgisini paraya çevirmeyen hekimlerin şöyle bir tavrı var: Ölümcül sayrıyı bile kendi başlarına bırakmıyorlar.

Bu tavrı pek seviyorum.

Orhan Kemal'in bilgisini satmayan hekimlere benzer tavrı, bütün yazarlarda, bütün şairlerde olsa diyorum.

Ne güzel söylüyor Orhan Kemal, "*insan soyu sen ebedi tokluğu fethedeceksin!*" Aydınlık özellik dediğim bu. Üstelik Orhan Kemal gerçekten aç kalmıştır, yoksul yaşamıştır. Masa başı açlığı değildir Orhan Kemal'in açlığı. Orhan Kemal buna karşın insan soyuna güvenini yitirmemiştir.

Bugün tokluk fethedilmemişse bunun nedeni burjuva uygarlığıdır. Burjuva uygarlığı bozuk bir yapılanmadır.

Şu biliniyor. Burjuva uygarlığı bir aşamadır insanlık tarihinde. Ama son aşama değildir. Aşılması gereken bir aşamadır. Bugün yadsımanın yadsınması oluşmadığı için insan soyu sıkıntı içinde.

Romalılar, Roma İmparatorluğu'nun dünya durdukça duracağına inanıyorlardı. Nerde o koca Roma...

Burjuva uygarlığı aşılmalı, ama yadsımanın yadsınmasını kim gerçekleştirecek. Böyle bütün insanlığı kurtarmayı, tokluğu fethetmeyi herhangi biri, herhangi bir ulus, herhangi bir din gerçekleştiremez. Onlar tarihin uğraklarıdır. Tarihin uğraklarını

kalıcı sanmak, buralarda direnmek ne anlama gelir bilir misiniz. Tokluğun fethini düşünmemektir.

Tokluğun fethini, çalışanlar, emekçiler gerçekleştirecek. Yeni bir uygarlık kuracak onlar. Yeni uygarlığı Türkler, Kürtler, Arnavutlar gerçekleştirmeyecek.

Bugün ulusal biçimler içerik sanılıyor. Bu yüzden biri çıkıp "*Ben Türkiyeliyim, Kürdüm*," diyor. Öbürü "*Hayır, Sen Türksün*," diyor. Bu arada ekmek gidiyor elden.

"*Ben insanım. Ben çalışanım, ben emekçiyim*," diyemiyor, ortak bir paydaya çağıramıyor insanı.

Emperyalizm de bu durumu kışkırtıyor, ellerini ovuşturuyor. Kanlı dişlerini göstere göstere sırıtıyor.

Bir gün gelecek, bütün dünya emekçileri, ulusal biçimleri aşacak, burjuva uygarlığını yadsıyacak.

Bu tokluğun fethi olacak.

21 Mart Salı

Pazar günü İnsancıl'da dünya Emekçi Kadınlar Günü dolayısıyla etkinlik vardı. Ben daha önce etkinliği izlediğim için, Pazar günkü etkinliğe gitmedim. Böylece üç saat kazandım. Üç saati yazı yazarak, çalışarak değerlendirdim. Bir ara gazetelerin pazar günü verdikleri İnsan Kaynakları denen bölümleri de inceledim. Bu incelemem daha çok Eleman Arama duyuruları üstüne oldu.

İlk elde şunu gördüm: Türkiye'de bilgisayar kullanımını bilmeden iş bulmak olanak dışı değilse bile çok zor. Bilgisayarın her alanda kolaylaştırıcı, çabuklaştırıcı bir etkisi var.

Eleman Arama duyurularında ikinci gözlemim şu oldu: Acımasızlığı gördüm o duyurularda. Duyurular acımasız bir savaşıma çağırıyor insanları. Çok para kazanmak istiyorsan, yükselmek istiyorsan acımasız bir savaşıma hazır ol.

Bu duyuruları hazırlayanlar belki de bir iş duyurusu değil, savaş duyurusu verdiklerinin ayırdında değiller.

Bu, neyin göstergesi.

Burjuva uygarlığının temeli savaşıma dayanır. Dirimsel bir savaşımdır bu. Yitiren yok olur gider. Savaşımı kazanmak için burjuva uygarlığının isterlerine göre davranmak zorunlu. Burjuva uygarlığının isterlerine göre de donanımın olacak.

Bir ya da iki yabancı dil bilen kişinin o yabancı dilde roman, şiir, öykü okumadığı da düşünülürse, yabancı dil savaşımda kazanmak için bir araç.

Bütün bunların tatsız yanı, bu savaşımın son derece doğal görülmesi. Doğal görülen bu savaşımın sonunda kişilerin mutlu olmaması bir başka tatsızlık. Olamıyor, çünkü şunu biliyor: Tökezlerse savaşımın dışına itilecek.

İşin bir yanı da şu: Geçenlerde bir bayan, otuz yaşındaki bayanların iş bulmada zorlandığını söyledi.

Erkeklerin sorunu da askerlik. Ya askerliğini yapmış olacaksın ya da iki yıl erteletmiş.

Bir sorun da deneyim. Deneyimli olmadığın için işe giremiyorsun, işe giremediğin için deneyimli olamıyorsun.

Mutsuzluk, sıkıntı, gelecek kaygısı üreten bir dizgenin içindeyiz. Dizge kendi kendine çalışmıyor, ama biz, insanlar çalıştırıyoruz dizgeyi.

Çalışmayın, evde oturun demiyorum. Çalışmazsan, evde bile oturamazsın mirasyedi değilsen. Benim söylemek istediğim şu: Mutsuzluk, sıkıntı, gelecek kaygısı üreten bu dizgeyi kimler yürütüyor. Mutluk olmak, sıkıntı çekmemek, gelecek kaygısı duymamak isteyenler değil mi.

Şöyle denebilir mi, mutlu olmanın, sıkıntı çekmemenin, gelecek kaygısı duymamanın içinde mutsuzluk vardır, sıkıntı vardır, gelecek kaygısı vardır. Bunlar yaşamanın doğal sonuçlarıdır.

Böyle deniyorsa, bu iç içelik mantığı, insana karşı bir mantıktır, bence geçersizdir.

Böylesi bir yaşam, savaşımcı yaşamın üstüne oturtulmuş, insanın kendini yitirdiği bir yaşamdır.

Öyleyse insanın kendini yitirmediği bir uygarlık kurmak gerekir.

Bunları böylece düşündükten sonra, karnımı doyurmak için İstiklal Caddesine çıktım.

Her zaman olduğu gibi cıvıl cıvıl bir kalabalık vardı caddede. İnsan kardeşlerimdi hepsi. Eğlenmeye, gezmeye gelmişlerdi. Benim onlarla ilgili düşüncelerimden habersiz, geçip gidiyorlardı yanı başımdan.

Ben, gücünü bilmeyen, burjuva uygarlığının altında ezilmiş insan kardeşlerime bakıyordum.

Onca kalabalığın içinde birden bire yalnızlığımı duyumsadım. Altında ezildiği burjuva uygarlığını üreten insan kardeşlerime kızmadım.

Yarın değilse de öbür gün, bu ezintinin altından kalkacaklarını biliyordum çünkü.

Yaşamın diyalektiği, insanı çıkmaza sokan, insana karşı mantığı parçalayacak. Ezilenler bütün dünyaya dalga dalga yayılan başkaldırışlarla yeni bir uygarlık kuracak.

22 Mart Çarşamba

Yazılarımın, ilgili çevreleri hiç etkilemediğini biliyorum. Peki, niye yazıyorum öyleyse. Bir inancımı söyleyeyim önce. Gelecek kuşakların bize acıyacağına, acıklı acıklı güleceğine inanıyorum.

Kendine tanrısallık yükleyen Sezar'a acı acı gülmek gerekmiyor mu bugün. Sezar örneği bile insanı, gündeliğin akışından korur. Tarihsel boyutlu düşünürsen gündeliğin akışına kaptırmazsın kendini.

Türkiye'de kendini gündeliğin akışına kaptırmayanlar yok mu, herkes gündeliğin akışına mı kaptırmış kendini. Türkiye'de kendini gündeliğin akışına kaptırmayanlar var. Ben, onların yazarıyım. İlgili çevreler ilgilenmese bile, bundan ötürü yazıyorum. Gelecek kuşakların bunu bilmesini istiyorum.

Bütün bunlardan sonra söylemek istediğim şu: Basın, kendine çekidüzen vermeli. İki örnek üstünde duracağım.

Birincisi şu: Bir hanım yazarın romanı çıkıyor. Birkaç gün sonra hanım, gazetelerde boy gösteriyor. Hanım yazarın hanım arkadaşı, kocasını elinden almış.

Daha önce de bir erkek yazarın bir kadınla ilişkisi ortaya çıkmıştı. Bu olay öncesi erkek yazarın romanı piyasaya sunulmuştu.

Bu iki olayda da basın kendini kullandırıyor. Kitapların satışı için okuru güdümlüyor.

Basın kendini kullandırmamalı, okuru, aptal yerine koymamalı.

İkinci örneğe geldikte, Merkez Bankası başkanı emekliye ayrıldı. Yerine biri, başkanlığa "vekâleten" getirildi. Merkez Bankası başkanı da Cumhurbaşkanı'nın onayına sunuldu.

Merkez Bankası başkanı olması için, acaba kimin adı, Cumhurbaşkanı'na sunulmuştu.

Merkez Bankası başkanlığına "vekâleten" atanan Erdem Başcı'nın Merkez Bankası başkanı olması için kararname hazırlandığı, bu kararnamenin Cumhurbaşkanı'na gönderildiği söylendi.

Kim söyledi. Kim söyleyecek, basın söyledi.

Bunun üstüne bütün basın Erdem Başcı'yı çembere aldı. Önce eşinin başörtülü olduğu ortaya çıkarıldı.

Eşi başörtülü olan biri Merkez Bankası başkanı olabilir mi, olamaz mı tartışması başladı. Hemen ikiye bölündü basın. Bir küme, eşi başörtülü birinin başkan olamayacağını, öbür küme eşi başörtülü birinin başkan olabileceğini savundu.

Daha sonra Erdem Başcı'nın babası bulundu. Babasına oğlu anlattırıldı.

Basın, büyük bir ciddiyetle, büyük bir sevinçle eşi başörtülü olan birini tartıştı. Bu tartışmada modernizm, pozitivizm, laiklik, kadın hakları kavramları havada uçurtuldu.

Okur, "Ne derin yazarlarımız var" diyesi için. Basın bu işi keyifle tartışırken... ben bu tartışmaları aç bir insanın bir kazan sulu köfteyi ağzından lokmaları sıçrata sıçrata yemesine benzetiyorum... Cumhurbaşkanlığı bir duyuru yayımladı. Erdem Başcı'nın kararnamesi diye bir kararname yoktu.

Böylece aç polemikçilerin önünden çekiliverdi kazan.

Şimdi burda duralım. Basın, yazarın kitabı satsın diye 'dramatik-uyduruk' haberlerle okuru güdümlüyor.

Basın, olmayan bir durum üstüne günlerce yorum yapıyor.

Gelecek kuşaklar, "*Basının güdümlemediği insan yok muydu.*" demeyecek mi. "*Basının güdümlemesiyle herkes savruldu mu*" demeyecek mi.

Diyecek.

Ben, gelecek kuşaklara burdan sesleniyorum. Gündeliğin içinde savrulmayan insanlar yaşadı bu ülkede.

Bunu bilin.

Basın, kendine çeki düzen vermeli dedim. Beni dinler de çeki düzen verir mi kendine basın. Vermez, tınmaz bile.

24 Mart Cuma

Türk Dili dergisinin yeni sayısını okurken Ahmet Miskioğlu'nu düşündüm. Ahmet Miskioğlu, yıllardır dirençle, özveriyle *Türk Dili* dergisini sürdürüyor.

Kurumların yapması gerekeni Ahmet Miskioğlu yapıyor, Türk dilinin bağımsızlık ülküsü için savaşım veriyor.

Türk Dili dergisinin bu sayısında (Mart-Nisan, Sayı: 113) Ali Dündar'ın "Dil Toplumsal Bir Süreçtir" adlı yazısı var.

Ali Dündar, yazının sonunda şöyle diyor, "*Ne var ki çoğumuz, din dili sandığımız, ama gerçekte bir kast ve sınıf dili olan Osmanlıcayı aşıp bir ulus dili, halk dili kimliğiyle kurumlaşma sürecinde bilim, sanat, ekinleşim ve bilişim dili olarak erkinleşen, yetkinliğini tamamlama aşamasına gelen Türkçenin, bilimsel ve yasal dayanakları olan yazı ve devriminin bu işlevini kavramakta hâlâ zorlanıyoruz.*"

Ali Dündar'ın saptaması son derece doğru. Osmanlıcadan arta kalan kelimeleri, bilir bilmez kullananlar bile var.

Ali Dündar belirtiyor, dil devrimi, dili yabancı kelimelerden arındırmanın ötesinde bir devrimdir. Bu konuda şöyle diyor Ali Dündar: "*Bir türlü yaşama ekinine dönüştüremediğimiz laikliğin kurumlaşmasında, Anadolu aydınlanmasında en temel izleşlerde*"dir, dil devrimi.

Ömer Demircan devrik tümce üstünde durmuş. Yüklemson tümcelerin, özellikle bilimsel alanda kırılmadığını söylüyor Ömer Demircan.

Devrik tümce konusunda bakın ne diyor Demircan: "*Türkçeyi birinci dil olarak edinen bir konuşurun beynindeki dil bölümünde 'devrik' dizim işlemi vardır. Anadili Türkçe olan herkes, sözlü anlatımda doğal olarak kullanır o seçeneği. Bu konumlamanın okulda ayrıca belletilmesine gerek yoktur. Öğretilmesi istenen beceri, devrik tümcenin yazılı metin üretiminde kullanımıdır.*"

Peki, önemi ne devrik tümcenin, n'olur kullanmazsan. "*Okurun,*" diyor Ömer Demircan, "*yazılı metne bütün varlığıyla, yani 'bütünsel odaklanması' üretilen metnin doğal işlemleri içerip içermemesine bağlıdır. Doğal ezgisel akış için beşte bir dolayında devrik dizim zorunludur. Nerelerde, nasıl seçileceği ise yazardaki ezgisel duyarlığa bağlıdır.*"

Neymiş... okurun yazıya bütünsel odaklanması için beşte bir oranında gerekli devrik dizim.

Güzel, özenli bir dergi *Türk Dili*. Ahmet Miskioğlu'nu kutluyorum.

27 Mart Pazartesi

Yaman Töröner, bugün *Milliyet*'te şöyle yazmış: "*Bir Fransız işadamının Avrupa Birliği ara zirvesinde İngilizce konuşması Fransa Cumhurbaşkanı'nı*

çileden çıkardı ve salonu terk etmesine neden oldu."

Yaman Törüner, bu davranışa bağnazlık diyor. Dahası bir Fransız, İngilizce bilse bile, siz İngilizce sorarsanız yanıt vermezmiş.

Ben cumhurbaşkanının davranışını bağnazlık diye değerlendirmedim. Bu bir yana, Fransa Cumhurbaşkanı'nın bu davranışını pek beğendim.

Yabancı dil öğrenmek, yabancı dil bilmek, ana dili korumak, ana dili geliştirmek birbirine zıt değil.

Her kişi ana dilini korumalı, anadilini geliştirmelidir. Kültür emperyalizmi anadile saldırmakla başlar. Anadil bilincini yitiren kişi, hangi dilin etkisine girmişse, o dilin insanıymışçasına düşünür, konuşur.

Şaşkın ördek poposuyla suya girer derler, biz de şaşkın ördeğe benzedik. Birçok şeyin adını yabancı dile dönüştürdük.

Büyük, geniş giyeceklere *large* deniyor. Buna benzer bir dolu kavram sokuşturuldu İngilizceden.

Daha önce değinmiştim. Sevgi Özel, *Dilimde Tüy Bitti* adlı eserinde bakın ne diyor: "*Çoğunun ocağına çoktan incir ağacı dikilen bakkallara değil de* market*'lere girin:* With fresh milk*'li bisküvilerden ekmeğe dek türlü yiyeceğin* Light*'ı sizi bekliyor.*" (Sevgi Özel, *Dilimde Tüy Bitti*, Çınar Yayınları, İstanbul, 2006.)

Türk Dili dergisinde Ertuğrul Efeoğlu'nun önemli bir uyarısı var. Şöyle diyor Efeoğlu: "*Bir dilin sözlükbirim yaratma, türetme, üretme, bileştirme özgücü kendi içinde vardır. Bu özgüçten kesintisiz biçimde yararlanma yoluna gitmek, en iyisidir. Buna karşılık toplumdaki kimi kesimler, dış kaynaklara başvurmayı yeğlerler. Bu yönelim güç kazanırsa dil özniteliğine yabancılaşır. Bu da dili kullanan toplumun son aşamada kendi kendine yabancılaşmasına yol açar.*"

Peki, n'olur toplum kendine yabancılaşırsa. Ertuğrul Efeoğlu, "Dilin Özkaynakları" adlı yazısında yabancılaşmanın sonucunu söylüyor: "*Bu son aşamaya giden yolda, toplumsal iletişimin yüzeyselliği, özgün değerlerin üretimindeki yetersizlik, öykünmecilik gibi olumsuzluklar vardır.*"

Bütün bunlardan sonra anadilini koruyan kişiye bağnaz demenin anlamı nedir. Hiçbir anlamı yoktur.

29 Mart Çarşamba

Bugün güneş tutulacak... Söylentiler aldı yürüdü bu yüzden... Güneş tutuldukta yer sarsıntısı olurmuş. Şu olurmuş, bu olurmuş... Pozitivizm eleştirisi adı altında bilimi ayaklar altına alırsan böyle olur.

Bundan binlerce yıl önce MÖ 22 Mayıs 585 yılında bir güneş tutulması oldu. Filozof Thales, 22 Mayıs'ta güneşin tutulacağını önceden bildirdi.

Söylemek istediğim şu: Güneşin tutulması, nedeni biliniyordu. Ama bilim geri itilince güneş tutulması kötülüklerin göstergesi sayıldı. Şimdi buna örnek vermek istiyorum.

Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi'nde güneş tutulması: "*Ermeni takviminin 485'inci yılında (12 Mart - 11 Mart 1037) güneş tutuldu ve korkunç bir manzara hasıl oldu. Zira güneş, Hazreti İsa'nın çarmıha gerildiği sırada olduğu gibi karanlıkla örtüldü ve bir matem karası içine girdi.*" (*Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Çev.: Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987.)

Görüyorsunuz değil mi, güneş "*matem karası içine*" giriyor.

Bakın, daha neler olmuş: "*Bütün dağlarla tepeler çınladı, bütün dağ ve kayalar sarsıldı. Büyük Okyanus denizi çalkalanıyor ve sanki matem içine girip insanoğulları için ağlıyordu. İnsanlar, bu manzara karşısında ölüme çarpılmış, dehşette taş kesilmişlerdi.*"

Ermeni beyleri, durumu açıklasın diye rahibin yanına gelirler. Ermeni rahip, yere kapanmış, acıdan haykırmaktadır. Yer, rahibin gözyaşlarıyla ıslanmıştır. Sonunda rahip ağlamayı keser, uzun bir söylev verir. Rahibe göre bütün Hıristiyan uluslar "*karanlıklar içinde yürüyeceklerdir.*"

Rahip, söylevini şöyle sürdürür: "*Bu zamanda Müslümanların taarruzları vuku bulacaktır. Ham'ın oğulları olan Türk askerleri, Hıristiyan milletlerin üzerine gelecekler, bütün memleketi kılıçla tahrip edecekler ve bütün Hıristiyanlar, açlık ve esaret yüzünden mahvolacaklardır. (...) Memleket, altmış sene müddetle, kılıç ve esaretle tahrip olunacaktır. Bundan sonra, cesur milletler, yani Franklar ilerleyecekler. Bunların büyük orduları, mukaddes şehri, yani Kudüs'ü zaptedecekler ve Allah'ı sinesine kabul etmiş olan mukaddes kabir kurtulacaktır.*"

Ay tutulması da çok kanlı savaşların göstergesidir...

İnsan soyu koyu bilisizlikten, bilisizliği aşa aşa bugünlere geldi. Ama bilisizliği sırtında taşıyanlar da yok değil.

İnsanların bilisiz bırakılması, insanı sömürenlerin tipik davranışı. Bütün erkler insanın bilisizliği üstüne kurulur.

Bilisizliğin üstüne kurulu erkler de bilisizdir. Böylesi kişilerin aldatmaya yetili zekâları vardır. Ya umutla, ya korkuyla insanları bastırırlar. İnsanın özsaygısını yerle bir ederler. Kendilerini, insanın varoluşunun sarsılmaz temel taşı yerine koyarlar. Buna inandırırlar bilisizleri...

Aydınlanmaya... bilgiye düşmandırlar.

Çünkü aydınlanma, bilgilenme, bilisizlik üstüne kurulu erklerin yıkılması demektir.

Güneşin tutulması derken, nerelere geldim. İlerleye, gerileye gidiyoruz. Her ilerleme, gerilemeyi, insanın çizgisinden uzaklaştırıyor. Gerileme insanın ilerleyişinin öğelerini bütün bütün silemiyor.

İlerleme, her zaman üstün geliyor gerilemeye. Işığın yandığı yer burası.

İYİ Kİ DOĞDUN C.G.

63. doğum günü için

Sevgilim
gece iniyor
sözcüklerinin
patlayan fırtınaları
altında
sabaha
güneşe
ışığa sevdalı
bir yakarış
çığlığıyla
iniyor gece
kurtların
çakalların gezindiği
ormanın kimsesizliğine.

iyi ki doğdun C.G.
iyi ki doğdun.

Berrin TAŞ

EVRENSEL

ekleriyle de gündemi yakalıyor

5 MAYIS

kitap derginiz

her ayın ilk cuma günü gazetenizle birlikte ücretsiz

zengin ve farklı içeriği ile kitap ve edebiyat dünyasının nabzını tutuyor...

gençlik derginiz

iki haftada bir çarşamba günleri gazetenizle birlikte ücretsiz

gençliğin gündeminde ne varsa gençhayat'ta...

HER PAZAR

pazar gazeteniz

hayatın içinden, hayata dair bir pazar gazetesi Evrensel Hayat...

kent ekleri

6 Mayıs Kocaeli
20 Mayıs Eskişehir
3 Haziran Trakya

tarihi, kültürü, günlük yaşamı, dünü ve bugünüyle her sayı ayrı bir kent...

EVRENSEL
her gün bayinizde

sadece gazete değil
bütün bir hayat